OPERIS
ORIGO ET SCOPUS
NEC-NON
SINENSIUM LIBRORUM, INTERPRETUM, SECTARUM, ET PHILOSOPHIÆ, QUAM NATUTALEM VOCANT,
PROEMIALIS DECLARATIO.

VENIAM nobis dabit Europæus Lector, uti ſpero, ſi toto hoc opere, ſed hîc in primis dum totius operis quaſi fundamenta jacimus, multa ſolicitè perſequamur, & quidem minutiùs fuſiuſque quàm perſpicacia multorum ingenia, & talia cum ſint, brevitatis quoque ſtudioſa fortaſſe deſiderent: Quamvis enim placere his lucubrationem noſtram ſanè optemus, & verò ſperemus eruditæ multorum curioſitati non diſplicituram, præſertim cùm de tantâ tamque politâ & ab oculis terriſque ſuis adeò remotâ antiquitate agatur; quoniam tamen (ut hoc ſemel clareque profiteamur) propoſitum nobis eſt non tam ſervire oblectamento & curioſitati eorum qui in Europa degunt, quam utilitati eorum qui ex Europa lucem Evangelicam ultimis hiſce terris allaturi navigant; prolixitatem quampiam, quæ alias vitio daretur, in hac Laconicæ peregrinæque gentis tanta caligine, non modo veniâ dignam; ſed planè neceſſariam eſſe duximus, & minimarum quoque rerum habendam nobis eſſe rationem; eò etiam magis, quòd placuit non huic tantùm explanationi, ſed omnibus quas in hoc genere alii deinde ſuſcipient, facem præferre, & ea jacere fundamenta, quæ ſubſtructionem iſtam, quantumvis aliorum deinde operâ

vel educatur altè, vel amplificetur, ſuſtinere queant. Ad quæ priuſquam progrediamur, non injucundum Lectori fuerit, occaſionem ſuſcipiendi operis cauſaſque cognoſcere.

Quo primùm tempore Societas Jesu aditum ſibi aperuit in Sinarum Imperium (anni ſunt centum eóque ampliùs) conati ſumus, eo planè modo quo apud alias omnes Nationes Evangelici Præcones uſi fuerant, Evangelium apud Sinas quoque promulgare; homines ſcilicet Religioſi, more, habitu, rituque religioſo: Verumtamen uſus ipſe ac ſucceſſus rerum haudquaquam votis reſpondens, brevi nos docuit, aliam planè viam, ſi quod operæ pretium vellemus facere, tenendam eſſe; propterea quod apud hanc gentem, cum Religio omnis jaceat, tum verò iis qui ſeveriorem quamdam ſanctioremque vitæ rationem noſtratium Cœnobitarum non abſimilem palàm profitentur (profitentur autem plurimi, & Bonzios vulgò nominamus) exiguus honor habeatur, ſintque ipſi ferè ex infima fæce hominum, nec modò litteris nullis, ſed ne iis quidem virtutum ſimulachris, quibus Ethnici gloriantur, inſignes: Fuerunt itaque è Sinis Viri graviſſimi, quos ipſi nobis privatâ jam conſuetudine devinxeramus, quique adeò res noſtras & conſilia propiùs penitiùſque inſpexerant, qui nos magnopere hortati ſunt, ut quando tot eſſemus litteris ſcientiiſque, uti jam ipſi compererant, exculti, ſuo nos literatorum ordini aggregaremus, ſeverioris vitæ ſanctitatem, quam ſuæ gentis Sacrificuli mentiebantur, nos citra externam cultûs aſperitatem ipsâ vitæ morumque ſanctitate ſatis ſuperque tueri & profiteri poſſe; ſic ſpem fore tandem proficiendi, & ipſis quoque Provinciarum Gubernatoribus, Viriſque Principibus perſuadendi quæ maximè vellemus; neque deinceps obnoxios fore vexationibus illis & contumeliis quibus improborum hominum petulantia peregrinos homines, & vel ideo quia Bonziorum ſpeciem referebamus, deſpicabiles inſectari conſuevit, & quas jam tum primi Socii non paucas, nec ullo tamen rei Chriſtianæ emolumento pertulerant.

Haudquaquam difficile fuit perſuadere quod ratio & uſus jampridem ſuaſerat, iis præſertim quibus aliud nihil erat propoſitum quàm omnes Chriſto lucrifacere, & hujus rei gratiâ non modò literatæ Sinarum genti literatos, ſed omnibus omnia fieri. Igitur ex illo tempore perſonam induimus cultumque Literatorum hominum; vixque induimus (quod incredibile videri multis poſſit) quando nos ſummi pariter infimique, hi quidem vereri, illi verò colere quaſi novos homines cœperunt, ipſique adeo Magiſtratus ad nos viſendi gratiâ cum ſplendido comitatu crebriùs adire. Sed enim ſolo cultu externo & teſtimonio paucorum, qui familiarius nobiſcum agebant, diu tueri literatorum nomen ac famam difficile erat, maxime

quidem apud eos, qui per insignem plenamque superbiæ ignorantiam quidquid esset terrarum extra fines suos rudem esse barbariem existimabant : Quocirca necessarium fuit, præter idioma gentis literas quoque perdiscere, & laborem labore cumulare. Est omnino Sinarum idioma, si quod aliud orbe toto, difficillimum : Multis grammaticæ præceptis continetur : vocabulis gens utitur monosyllabis, iisque paucissimis, quæ adeò subtilissimo linguæ flexu, sibilove, necnon tono (propè musico) modò hoc, modò illo affectæ, vim significandi aliam atque aliam, & sæpè rerum maximè contrariarum, accipiunt : Itaque dici vix potest quantum res hæc negotii facessat externis hominibus.

Tanta porrò vocabulorum penuria literarum copiam genuit; harum quippe summâ varietate vocum suarum similitudinem atque identitatem distinguunt : Numerum quæris ? Fidem superat. Unum dixisse satis sit, tantum esse ut nullus dum Sinarum memoriâ tenere omnes valuerit, cùm tamen multi illorum à sexto ætatis suæ anno exorsi vitam deinde totam in eis consumant. Quamquam celare hoc nolim, eum qui quinque aut sex literarum millibus uti noverit appositè, non solùm intelligere posse plerosque librorum, quos Sinæ de moribus, & Officiis, & Republicâ, rebusque olim gestis plurimos conscripserunt; sed ipsum quoque, tametsi Europæus sit, commodè scripturum de quovis argumento, de quo nos inter & Sinenses disputandum fuerit.

Homines ergò justæ ætatis, nec pauci jam provectæ, & patriis in sedibus rude literariâ si non laureâ pridem donati, emensi majorem partem Orbis terrarum repuerascebant inter Sinas amore Christi, & ab elementis ipsis exorsi cum incredibili labore & constantiâ paucis annis, aspirante semper Numine, eam consequebantur & linguæ & literarum peritiam, ut typis quoque scientias Europæas, ac sanctissima Religionis Christianæ mysteria vulgarent, intelligerentque stupentes Sinæ, literatorum utique nomine dignos esse, qui literas suas tam citò perdiscerent, ac tot essent tamque præclaris scientiis ac disciplinis instructi; secumque ipsi statuerent, haudquaquam veras esse suspiciones (quæ ut in gente politica multorum animis principiò insederant) nos venisse in terras suas specie quidem peregrinæ legis promulgandæ, re autem verà lucri vel honorum cupiditate impulsos, maximè quando de terris adeò longinquis profecti sic inter ipsos vivebamus, ut nulli indigenarum essemus oneri, quin & pecunias muneris loco oblatas constanter repudiaremus, ultrò etiam profitentes nihil rerum ad vitam necessariarum nobis deesse.

In hunc modum primas gentis tenebras ac suspiciones primus ille Sociorum labor atque industria feliciter discusserat, & jam de

Europæis, non hominibus modò, sed etiam scientiis ac disciplinis multi sermones erant; verumtamen non adeò secundi, ut non & nostra plerique ipsorum præ suis adhuc contemnerent, & non tam ad laudem sapientiæ suæ nos accedere, quàm ab inertia & ruditate cæterorum barbarorum longiusculè recessisse dictitarent: Itaque festivè nonnulli, cùm prisco gentis proverbio solos Sinas utroque oculo præditos esse dicerent, cæteros autem mortalium planè cœcos, Europæis tamen hominibus unum jam oculum tribuebant. Placuit ergo Sociis arcana quæque gentis explorare, atque uti jam in terras ipsas tot claustris & custodiis communitas penetraverant, sic in intima quoque adyta tumidæ illius alteque de se sentientis Philosophiæ, si quomodo possent, adytum sibi facere: Eo quidem consilio, ut omnibus eorum placitis, institutis, maximeque vetustis monumentis probè cognitis ac perspectis, si quid inde lucis ac roboris ad annuntiandam ipsis & confirmandam Christianæ Philosophiæ veritatem peti posset, Apostolum imitati, utique peteremus, tumidique homines tandem vel inviti cognoscerent (nisi quos fortè improbus sui amor prorsùs obcæcaret) sibi deesse veriùs quàm nobis, oculorum alterum, quando ipsi penitùs ignorarent nostrates scientias, ad quas nos jam suam ipsorum Philosophiam adjunxissemus.

Re ergo diligenter examinata cognoverunt Socii Philosophiam Sinicam propè totam; florem certè ac medullam totius Philosophiæ quatuor maxime libris contineri; hos nullum esse literatorum quin adolescens memoria jam teneret; ex his quo quisque plus hausisset scientiæ politico moralis, eò citiùs ad gradus literarios, ad honores, ac Magistratus promoveri: Ex his denique præcipua peti gentis oracula, & quasi æternas Sinarum veritates. Itaque maximis animis rem aggressi hoc primùm egerunt, ut intelligerent libros istos, in quo dici non potest quantum laboratum sit ac sudatum; cumque nihil in eis requirerent quod adversaretur rationi legique Naturæ, multa verò quæ mirificè faverent, ediscere etiam atque in usus suos convertere placuit. Respondit autem labori magno fructus item magnus: Veritates enim Christianas ex principiis (ut opinabantur) suis deductas, suis priscorum Regum & sapientum stabilitas & illustratas authoritatibus testimoniisque, verbis denique & sententiis suis propositas atque adornatas, Sinæ jam non ut peregrinas & barbaras cum formidine quadam vel contemptu, sed ut suas secundis auribus, & quidem venerabundi excipiebant: Neque pauci, quibus divina lux benigniùs affulgebat, promptis animis sequebantur; & mox cognatis & amicis, ut eidem Philosophiæ nomen darent, hortatores ac duces erant: Alii vero qui avaritiæ libidinumque vinculis implicati, vel studio superstitionum à nobis erant alieniores, suspiciebant tamen ingenium, memoriam, sapientiam Europæorum

hominum

hominum: Certatim denique viri Principes, Gubernatores Urbium, & Provinciarum, quin & Colai, quorum dignitas authoritasque prima est ab Imperatoriâ, libros nostros suis Prologis cohonestabant, mirandis sanè præconiis, cùm nostros homines, tum verò legem divinam (quod unum nobis in votis erat) persequentes.

Quandoquidem igitur nulli unquam Philosophorum apud Europæos homines, imo nec ipsi quidem (ut opinor) Delphici Apollinis Oraculo tantum fidei vel authoritatis prisca ætas tribuerit, quantum China tribuit *Confucio* suo, ad hæc cùm Philosophus iste adeò non adversetur doctrinæ lucique Evangelicæ, ut è contrario non vanè putemus futuros qui favere potius dicant, atque ad illam populares suos quodammodò manuducere, quando in libris ejus tot intermicantes rectæ rationis scintillas non sine admiratione & voluptate observabunt: cum ea, inquam, sit *Confucii* authoritas etiam apud vicina Sinarum regna, quis non videt, Evangelico Præconi eximios quosdam usus hinc posse existere, dum is notitiam Veri Summique Numinis allaturus hisce gentibus, doctrinæ suæ veritatem confirmabit, non Poëtarum authoritate (quod tamen Doctor ille Gentium, & quidem apud Athenienses, facere non dubitavit) sed authoritate Philosophi istius, quo nihil ad nostra usque tempora veraciùs sapientiùsque gentes istæ cognoverunt. Convictos ergo testimonio Magistri sui, suisque ipsorum armis feliciter expugnatos, ecquis non speret (propitio semper Numine) manus Evangelicæ veritati aliquando daturos? Manus certè is dederat qui sapientiâ quondam Sinicâ, & per hanc partâ dignitate post Imperatoriam supremâ perillustris, sed tamen virtutibus Christianis sapientiâque cœlesti multo illustrior, & nascentis Ecclesiæ columen *Siu* Paulus quondam Sinici Imperii Colaus cum ab eo quis sciscitaretur ecquid efficeret nova illa, quam Europæi homines afferebamus, doctrina? Proprio gentis hujus Laconismo respondens & voce & scripto *Pu ju*; *çive fe*, inquit; hoc est, *Supplet illa & perficit quod Magistro nostro* Confucio, *nostræque literatorum Philosophiæ deest*; *nefarias verò superstitiones cultumque dæmonum tollit ac radicitùs extirpat.*

His ergo de causis lucubrationem hanc nostram luci publicæ damus, non ut Europæis hominibus Sapientiam Sinicam ostentemus, sed ut consultum foret Missionum Orientalium Candidatis, ut arma subministrarentur militibus, quibus istæ gentes, Duce Christo & auspice, vinci à vobis non modò possent, sed etiam gauderent; ut escas haberent in promptu piscatores hominum, quibus inescati Sinæ in retia agerentur; ut denique sacri negotiatores iis instruerentur mercibus, quibus istas nationes vehementer capi & delectari usus centum & ampliùs annorum nos docuit. Et vero in Europa illa, ubi jam Socrates, & Platones, ubi Senecæ, Plutarchi propè vilue-

runt, an ſperemus fieri poſſe ut plauſum referat Sinicus noſter Epictetus? Niſi tamen Europæi, dum priſci Scriptoris canos attentiùs contemplabuntur non audeant ætatem tantam non venerari. Et ætas certè quidem ſuum rebus etiam vilioribus non raro dat pretium, ſic prorſus ut fragiles quoque teſtas, æreoſque nummos Viris etiam Principibus, & illis qui non minùs ſapientiâ ſuâ, quàm purpurâ reſplendent, in pretio faciat eſſe. Quibus adeo ſi munuſculi loco attuliſſemus nummos cupreos vetuſtiores Sinæ Imperatorum characteribus inſignitos; ſi item inſtrumentum illud magneticum, quod olim *Cheu cum* Sinici Imperatoris frater dono dedit legatis Cochinchinæ Regis, ut hoc auſtrum quò tendebant indicante, ſecuriùs certiùſque in patriam remigrarent, magnum utique munus cultoribus antiquitatis attuliſſe videri poſſemus, quamvis fortè rude & invenuſtum foret inſtrumentum illud, multâque jam ferrugine propemodum exeſum, & nequaquam cum nitore elegantiâque eorum, quibus Europa nunc abundat, comparandum: Sed nimirum juvaret Europæos homines illud videre, quod annis bis mille & quadringentis in ultimo Oriente extitiſſet.

Eſſe rude quid atque impolitum *Confucii* noſtri opus, ſi quidem cum elegantiâ & venuſtate Europæâ conferatur, nec ipſi inficiari poſſumus: Tametſi enim *Confucius* 51. ſuprà 500. ante Chriſtum annis ſit natus, doctrina tamen illa & principia politico-moralia, quæ ab eo poſteritati traduntur, identidem affirmat ipſe non eſſe ſua, ſed à *Yao* & *Xun* Legiſlatoribus accepta; qui Principes cum ante annos ter mille & octingentos vetuſtiſſimam Monarchiam gubernarint (uti etiam Tabula Chronologica, quam huic lucubrationi noſtræ attexuimus, Lectori declarabit) omnino fatendum erit, doctrinam hanc apud Sinas viguiſſe. Atque ita, quam nobis propè certa ſpes eſt lucubrationem hanc noſtram Miſſionariis quidem propter uberrimos quos ex ea percipient fructus, gratam fore acceptamque, tam etiam ſperamus apud eos omnes qui antiquitatem venerantur in aliquo ſaltem pretio futuram. Atque hæc de cauſis ſuſcipiendi operis, dicta ſufficiant.

PARAGRAPHUS PRIMUS.

QUI LIBRI CLASSICI ET PRIMÆ Authoritatis.

NUNC ad ea, quæ instar fundamenti nobis erunt descendamus Libros in primis, & præcipua gentis monumenta, Authores eorumdem atque Interpretes; ut constet Europæis hanc olim cultu-ris vineam, qui librorum primæ, qui secundæ sint classis; ex his quosnam pede propè inoffenso liceat decurrere, quos dubio lentoque gressu seu explorare, quos apocryphorum instar rejicere, quos uti pestilentes impiosque nec eminùs quidem salutare: de Interpretibus similiter (quorum ingens copia, varietas, differentia) quos fugere, quos sequi par sit; quid cuique fidei, quantumque sit tribuendum, & in quibus potissimùm rebus. Etenim cùm ipsis *Confucii* temporibus & fides, & pietas, & familiæ Imperatoriæ majestas à multis negligeretur, & multùm sanè deflexisset de spatio curriculoque suo consuetudo Majorum; nec multò post civilia Regulorum bella alia ex aliis exardescerent, quibus deinde regiæ domus propè omnes implicatæ fuerunt; commune etiam maximeque atrox librorum incendium extitisset, quale nec Alexandria, nec ulla pars orbis vel sensit unquam, vel audivit: Silentibus, uti fit, inter arma legibus, & in magna armorum vitiorumque licentiâ & impunitate, credi vix potest, quot Sectæ, quot errores, & hæreses, quot opinionum monstra, pestesque superstitionum in hoc medio terrarum horto (sic namque Imperium suum Sinæ vocant) ceu inutiles noxiæque herbæ in agro jam neglecto desertoque succreverint, uti infra uberius declarabitur.

In hac gente nec librorum, qui jam scripti sunt, est numerus, nec scribendorum finis: Principes tamen omnium & primæ classis partim ii sunt semperque fuerunt, qui per antonomasiam *U kim*, id est, *quinque volumina* dicuntur; partim qui *Su xu*, id est, *Tetrabiblion*; quatuor illi scilicet libri, de quibus ante sumus locuti, & quorum explanationem Latinitate donavimus: Hi porrò cùm sint Interpretes illorum, tametsi vincantur authoritate & antiquitate, usu tamen atque utilitate vincunt: Jam verò primum, idemque præcipuum inter quinque memorata volumina *Xu kim* dictum, sex libris constat; res trium maximè Regum *Yao*, *Xun*, & *Yu* complèctitur; è quibus hic quidem familiæ *Hia*, primæ familiarum Imperialium, Princeps fuit; illi vero Legislatores, & veri Solones gentis Sinicæ.

Singulorum itaque præclara plenaque prudentiæ politicæ documenta, leges, instituta; nec non eorum qui à consiliis erant monita sententiasque literis diligenter consignatas fuisse constat, tametsi nunc desiderentur multa. De Operis vetustate nihil attinet dicere, quando fatendum est, ea quæ prioribus duobus libris referuntur, longè ante Moysem fuisse conscripta.

Quæ igitur ab Rege *Yao* gesta sunt & constituta spatio centum annorum (tot namque tenuit Imperium, quod & auspicatus fuerat annis 2357. ante Christum) ii, qui *Xun* Successori à commentariis erant, memoriæ posterorum prodiderunt: Quamquam vitio deinde temporum, interierunt propè omnia; quæ extant, de Kalendario potissimùm agunt, & intercalaris anni usu atque ordine; item de diluvio novennali, cui mederi bonus Princeps conatus est: multa similiter interciderunt quæ de *Xun* Rege Optimates sui litteris mandarunt: Quæ ad nos autem pervenerunt ea ferè sunt, quæ dum lustrat Imperii sui Regiones modo has, modo illas, pio & salubri exemplo observabat; ritè semper castèque *Xam ti Supremo cœlorum Imperatori*, necnon nobiliorum montium fluminumque Præsidibus, sed his inferiore ritu, sacrificans. Extant item non pauca quæ ad ritus in Sacrificiis observandos, ad musicam, ad reorum supplicia, & rectam subditorum gubernationem spectant. His autem uberiora quoque sunt quæ de *Yu* Rege traduntur; ac primùm quidem quo labore & industriâ diluvii Sinensis aquas in mare derivavit; quo pacto in Provincias omnino novem diviserit Imperium, & docuerit quæ cuique cœlorum Regio; quæ constellationes responderent; quid unaquæque Provinciarum tributi nomine deberet pendere, & alia generis ejusdem: Præter insignia quædam documenta quæ ad subditorum commune solatium atque institutionem tum ipse tum Optimates ejus protulêre. Et hi quidem tres Principes, uti non alio jure vel nomine quam virtutis ac sapientiæ ad Imperium fuerunt evecti, ita sunt ab utrâque laude celebratissimi, & quæcumque posteris suis reliquerunt vel exempla vel documenta Oraculorum ferè legumque vim tenent.

Tertio libro continentur ea, quæ imperante Secundâ Familiâ, seu domo Imperatoriâ, *Xam* & *Yn* dictâ, constituta sunt, præsertim ab illius Conditore *Chim tam*, qui 1776. annis ante Christum Imperium adivit, postquam scilicet vicerat ejeceratque impium *Kie*, cujus quoque facti sui rationem dat in Comitiis operosa gravique oratione. Referuntur eodem libro documenta Colai *Chum hoei* ad ipsum Principem, & ad hujus nepotem *Tai kia*: Alterius item Colai *Y yn* monita, digna quæ Principes Europæi meritò audiant & suspiciant, vel hoc nomine, quod annis circiter mille ante urbem conditam prolata fuerint. Exinde legitur Imperatoris ex eadem Familiâ

decimi-

decimi-ſeptimi, *Puon Kem* dicti, oratio, qua ſuos aliò commigrandi neceſſitatem edocet, ne ſedes & aula Regia tam crebris eluvionibus fluminis *Hoam ho* tandem obruatur: tranſlatâ verò jam Aulâ, quæ cujuſque ſint officia ſapienter edicit, & ad Priſcorum Regum imitationem cunctos hortatur. His proxima ſunt *Fu yve* Colai documenta, cujus viri ſpecies cùm Imperatori *Vu tim*, aliàs *Cao çum*, Principi religioſiſſimo divinitùs (ut ipſe quidem affirmabat) oblata fuiſſet per ſomnum, effigie coloribus expreſsâ, conquiri hominem, tandemque cæmentarios inter repertum, ſibi à conſiliis & ſecundum ab ſe eſſe voluit, ac plurimùm ejuſdem ſapientiâ prudentiâque profecit. Sequuntur deinde Principis *Vi-çu-ki*, & *çu-y* Colai præclara monita.

Tribus poſteris libris Tertia Familiarum Imperialium, *Cheu* dicta, præbuit argumentum: Referuntur autem maximè illa, quæ ſub primis quinque Principibus, necnon duodecimo, vel geſta ſunt præclarè, vel dicta. Extant itaque variæ orationes, tum à *Vu vam*, qui familiæ fuit Conditor, variis in comitiis pronunciatæ; quarum titulus *Çam xo*, *Chao cum*, &c. tum verò lucubrationes & documenta celebratiſſimi *Cheu cum*, qui cum eſſet *Vu vam* Imperatoris frater & deinde tutor pupilli Principis *Chim vam*, admirabile fidei, prudentiæ ſapientiæque ſpecimen dedit; Libellus etiam Reguli *Ki çu*, qui *Coreæ Rex creatus eſt*; præter multa multorum documenta ad rectam ſubditorum gubernationem, ad Religionem, & alias virtutes ſpectantia quæ dictis libris continentur. Et hæc quidem hactenus de 5. voluminum primo & præcipuo *Xu-Kim* ex quo, quoniam primæ eſt authoritatis in explanatione noſtrâ quædam ſubinde interſeremus.

Nunc de ſecundo, quod ab Odis & Poëmatibus, quibus totum conſtat, (*Xi Kim* dicitur) ſed breviùs agendum. Odarum pleræque imperante tertiâ Familiâ *Cheu*, paucæ, cum domus *Xam* ſive *Yn* rerum potiretur, in lucem prodierunt. Mores hîc & ſtatuta referuntur duodecim ferè Regnorum, quæ uni omnium principi, penes quem erat ſumma rerum, ſic parebant, ut tamen ſuis ſingula ditionibus imperitarent: In eis multa virtutis laus & commendatio: Multa graviter, & ſeverè, ſapienterque dicta; quamquam non diffitendum non pauca hîc ab Interpretibus reprobari tanquam ſpuria & merè fabuloſa: Ut eſt ridicula nativitas *Sie* & *Heu-cie* (à quibus ortum ducunt binæ familiæ Imperiales) ab Interpretibus pro fabulis habentur, ut nihil hîc dicam de figuris hyperbolicis in gratiam principum ex licentiâ poëticâ inſertis, quin etiam & blaſphemiis in cœlum & Deum tanquam injuſtum & de rebus humanis minimè providum ab impiis ſcilicet evibratis, ex quo non immerito opinantur Interpretes quædam in iis apocrypha & nullius

fidei habenda. Certè Odarum prisca monumenta immunia fuisse ab hujusmodi labe vel unico *Confucii* testimonio convinci potest dum ait: *Trecentorum Poëmatum doctrinam totam eò dumtaxat reduci, ut* Su Uu Sie, *hoc est: Ne quid pravum, aut turpe cogitetur.* Est tamen horum Poëmatum magna authoritas; at stylus sanè difficilis & obscurus; obscurum facit brevitas semper Laconica, & sæpè metaphorica, & Proverbiis antiquissimis ornata: quamquam obscuritas hæc ipsa reverentiam & authoritatem (uti fanis quibusdam videmus usuvenire) Poësi tam arcanæ priscæque conciliat.

Tertium volumen (si tamen volumen) *Ye-Kim* dicitur, odis quas dixi, multo etiam obscurius, quippe merum ænigma; omnium omnino voluminum, si Commentarios exceperis, antiquissimum; quippe cujus Author fertur *Fo hi* Fundator ille gentis Sinicæ, & rudium agrestiumque hominum primus Magister & alter Orpheus. Lineolis & quidem paucis tota res constat: Nos eas proximè hìc depingemus, unàque declarabimus, quoties & quomodo variatæ figuras novas, & quasi nova rerum significata conficiant. Annis mille & octingentis Monarchia steterat, cum tandem Oedipus apparuit, Regulus, inquam, *Ven vam*: hic lineolis octo octies inter se mutuo commutatis conatus est, octo rerum principalium mutuas vicissitudines exponere: Conatus est idem *Cheu cum* filius, & quidem copiosiùs quam pater, sed reverà tam hic quàm ille perobscurè omnia mysteriis & ænigmatibus, hieroglyphicis notis, novisque ænigmatibus ænigmata implicantes, quoad tandem quingentis ferè pòst annis ipsemet *Confucius* nodum aggressus solvere; sic arcanas Fundatoris Lineolas & interpretationes ipsas interpretatus est, ut omnia partim ad naturas rerum, maximè elementorum, & quæ cujusque propriæ sunt affectiones & qualitates, partim ad mores ac disciplinas hominum retulerit. Quamvis igitur radix operis, ut dixi, antiquissima sit, quoniam tamen reliqua omnia longo pòst tempore prodierunt, memorati tres Interpretes Authorum potiùs nomen & authoritatem, quam Interpretum hìc obtinent: Ad hæc, cum obscura sint omnia, captuque difficillima, existimavimus, librum hunc nonnisi tertio loco recensendum esse. *Confucius* certè cùm primis illis Commentariis suis haud acquiesceret, jam senior denuò Commentari ænigmaticum opus cupiebat; sed mors Viri conatus & vota antevertit.

Cæterùm obscuritas tam antiqua, & antiquitas tam obscura vanæ superstitiosæque posteritati erroris non unius ansam præbuit: Rati quippe tanto plus ibi mysteriorum latere quantò minùs percipiebant, ad sortes & auguria Lineolis ænigmaticis abuti cœpere: Nec ad hoc defuerunt ex Sectis *Tao* & *Fe* patroni erroris insaniæque Magistri. Sed de hoc ænigmatico opere infra copiosior erit agendi locus.

Quarti voluminis titulum *Chun cieu*, quæ voces *Ver* & *Autumnum* ſignificant, *Confucius* eſſe voluit; à quo jam admodum ſene conſcriptum fuit. Hic ille variorum Principum res geſtas, vitia, virtutes, pœnas, & præmia narratione hiſtoricâ perſequitur: Orditur autem ab anno 49. Imperatoris *Pim vam* ex domo familiaque *Cheu* decimi-tertii, eamque ab *Yn cum* Regulo, qui eadem tempeſtate Regnum *Lu* (quod & natale ſolum Philoſopho præbuerat) clientelari jure obtinebat, per hujus ſucceſſores Regulos omnino decem, & annos 241. perducit ad *Ngai cum* Regulum duodecimum, cum quo & hiſtoriam terminat. Titulum operis ſui petivit ab Vere & Autumno, propterea quod cum virtute ſapientiâque Principis, effloreſcat, amœniſſimi Veris inſtar, Reſpublica; uti è contrario cum ejuſdem ſtultitiâ & improbitate, ceu Autumnali cœlo frondes ac flores, diffluere totam, marceſcere, & conſeneſcentis inſtar, tandem emori neceſſe eſt. Solebat autem, non defuturos olim qui perlectâ lucubratione iſtâ ſe noſcerent, id eſt, ſtudium ſuum publicæ utilitatis ac veritatis perſpicerent; ſed & futuros qui odiſſent ac damnarent; utique non alii quàm qui ſe & turpitudinem ſuam vivis iſtic coloribus expreſſam, & juſtas pœnas libidini, crudelitati, tyrannidi ſuæ propoſitas vel inviti contemplarentur. Commentatus eſt hunc librum perquàm eruditè *ço xi*, qui fertur fuiſſe *Confucii* diſcipulus, ediditque inſuper aliud opus, cui titulus *Que-yu*; id eſt, *Regnorum Placita* ſive axiomata.

Quintum denique Volumen, quod *Li-ki* inſcribitur, (quaſi dicant) *Rituum* & officiorum *memoriale*, decem libris conſtat: Collegerat hos *Confucius* ex variis Priſcorum libris ac monumentis; ſed quoniam trecentis circiter pòſt annis, hujus quoque exempla omnia juſſu barbari Imperatoris *Xi hoam ti* concremata ſunt; neque aliter deinde quam conſultâ grandævorum memoriâ reſtaurari potuerunt; dubium non eſt (& verò ſic affirmant Interpretes) quin deſiderentur aliqua; nonnulla etiam ſenilis memoriæ vitio, ne dicam induſtriâ quorumdam & malitiâ, irrepſerint, quæ aliena ſunt & apocrypha. Cautus igitur & prudens Lector apum hîc induſtriam imitabitur, & quæ ad rem faciant, rejectis aliis, ſibi ſeliget. Agitur autem toto hoc volumine de ritibus tam ſacris, quàm profanis: de officiis item cujuſvis generis quæ tempore trium Familiarum principum *Hia*, *Xam*, *Cheu*, ſed hujus maximè (qua imperante vixit *Confucius*) in uſu fuerunt; quæ ſcilicet parentum ſint erga liberos, quæ horum viciſſim erga parentes, quæ conjugum inter ſe, quæ amicorum, quæ hoſpitum domi, foris, inter convivia, &c. Rurſus quæ vaſa, quas cœlo victimas, quibus in ſacrificiis ac Templis, quæ majoribus jam defunctis fercula, quas dapes ac munera in funebribus eorum Aulis, quo ritu, quove apparatu, vel Reges, vel Opti-

mates, vel ipsum quoque promiscuum vulgus adhibere oporteat; quin & artes liberales, musicam in primis, item militarem jaculandi, regendi currus, studiosè persequitur; & claritatis gratiâ suis singula titulis distincta. Ad extremum miscellanea quædam leguntur à *Confucii* discipulis inserta, quorum Authores tum ipsi, tum Magister ipsorum fuisse perhibentur ab Interpretibus, tametsi ab aliis quoque velut apocrypha rejiciantur, quæ quidem P. Francisc. Xaverius Philippucci singulari tractatu eruditè pertexuit, quo Interpretum judicia & criticas annotationes circa præfatos 5. libros classicos è Sinico Latinè in medium producit.

Atque hæc sunt quinque illa primæ classis & authoritatis volumina, & quasi primi fontes scientiæ politico moralis Sinarum: quibus deinde proximi sunt quatuor libri, *Su xu* dicti, Philosophorum *Confucii*, *Memcii*que opus: Hi porrò tametsi reverà censeri possint Interpretes 5. voluminum, utpote ex quibus hauserunt doctrinam suam propè omnem, maximo tamen in pretio sunt eorum libri, & memoratis 5. classicis Priscorum voluminibus, quæ utilitate procul dubio vincunt, authoritate etiam pares sunt, unde & *Lo kim*, hoc est, sex volumina dicuntur, vel *U kim sú xu*, id est, 5. volumina & 4. libri. Certè quisquis ad litterarios gradus & laureas adspirat, eum necesse est de quinque voluminibus nonnisi unum dumtaxat, cui pro arbitrio suo operam ipse dederit callere; at verò quatuor hosce libros nullus omnino esse potest, quin totos memoriâ & intelligentiâ complectatur: Cujus quidem legis plures causæ extiterunt; prima, quòd quidquid ferè est succi melioris in Priscorum voluminibus excerpserint, suumque fecerint ambo Philosophi; altera, quod inventis Majorum suorum addiderint ipsi quoque non pauca; tertia, quòd multò planiùs quàm illi, multòque clariùs doctrinam suam proponant; postrema denique, quod expoliverint primævam ruditatem, & stylo cultiore at citra fucum tamen & fastum nudam aureæ ætatis simplicitatem exornarint. Itaque perpulerunt nos eædem causæ, ut hosce libros ex quibus de totâ Sinensium Philosophiâ statuere possent Europæi, potiùs, quàm alios è Sinico in Latinum converteremus; quamquam nec illos sic dimittimus, ut non identidem, quando res postulat, consulamus, & fontes adeamus per nos ipsi, purasque derivemus aquas in lucubrationem nostram.

Tetrabiblii porrò quatuor omnino sunt partes seu libri: Primus, qui *Ta hio*, id est *Magna scientia* inscribitur; estque reliquorum comparatione minimus; docet Viros Principes ut benè feliciterque imperent; ab animi primum, necnon sui totius curâ cultuque initium sumere, deinde per familiæ suæ Aulæve domesticæ rectam institutionem, ad Regni, ac denique Imperii totius administrationem,

si eò

si eò cœlum provehat, gradum facere. *çem-çu Confucii* discipulus hunc in lucem edidit.

Alterius libri *Chumyum* dicti, titulus & argumentum est, medium sempiternum seu medii vel aureæ mediocritatis constantia. *çu su Confucii* nepos ex filio, *Cemciique* discipulus, idemque Magister *Memcii* hunc vulgavit, & quædam de suo addidit; sed & desiderantur multa; sic ut fragmentorum veriùs quàm libri speciem habeat, & quia doctrinæ quæ traditur sublimitas quandoque naturæ ipsius limites videtur excedere, eum Sinæ Magistri tanquam subobscurum captuque difficilem, cùm numero secundus sit, postremo tamen loco in Scholis exponunt.

Usus quoque mirificos habet, & hoc secundo libro multò facilior, magisque perspicuus est Tertius 10. partibus constans qui *Lun yu* (quasi dicant *Ratiocinantium colloquia* seu sermones inscribitur, propterea quod apophtegmatis *Confucii*, necnon discipulorum ejus, & variis hinc atque hinc quæsitis ac responsis totus constet. Itaque multus hîc sermo de vitiis, de virtutibus, de officiis, de recto regimine; multa etiam, ne dicam justò plura, quæ, in Magistro suo *Confucio* cum observassent discipuli, memoriæ posterorum, ut hi vel imitarentur, vel certè admirarentur, prodiderunt.

Quartus liber, si molem spectes, tres reliquos unus æquat; Author illius *Mem-çu*, seu *Memcius* jam sæpiùs à nobis memoratus: de naturâ, ritibus, moribus, officiis disputat; nullusque Priscorum propiùs ad nostram philosophandi rationem accessit: acutus est, multoque copiosior quàm *Confucius*: Et verò vicit hunc ipse procul dubio facundiâ, at non item vitæ innocentiâ, modestiâ, severitate ac probitate. Atque hæc de authenticis ac primæ notæ libris dicta sufficiant à quibus proximum locum & authoritatem obtinent chronica Sinensium, & ab his proximum rursus, sed longo proximum intervallo, locum obtinent alii libri quos inter *Kia yu*, id est, domestici sermones, *Siao hio* parvulorum documenta, *Hiao-Kim* de obedientia, *Chum-Kim* de fidelitate quorum pars *Confucio* & ejus discipulis attribuitur, quæ omnia cum grano salis legenda, & considerate nostris usibus accommodanda sunt.

PARAGRAPHUS SECUNDUS.

DE LIBRORUM CLASSICORUM Interpretibus.

NON poteſt non eſſe copia Interpretum, ubi tanta eſt librorum, qui ſcripti ſunt, & qui ſcribuntur copia. Certè nulla non ætas ſuos habuit. Eorum quidem librorum, qui *U Kim*, & *Su xu*, quinque ſcilicet antà memoratis Voluminibus & Tetrabiblio continentur, & quos deinceps per antonomaſiam *Claſſicos* vocabimus, Interpretes omnino ſexcentos eoque plures extitiſſe fama eſt: Non omnium ſingulos, ſed alios aliorum; ſic, ut hi *Xu Kim*, ſive libros hiſtoriales; illi Odas; alii libros de Ritibus & officiis; alii denique alios; nec pauci partem dumtaxat unius libri interpretati fuerint: Mendacii tamen ſuſpectam faciunt hanc famam qui operis *Sim li ta çiven*, dicti, hoc eſt, naturalis Philoſophiæ pandectæ, Auctores ſunt; hi quippe claſſicorum Voluminum non plures quam viginti numerant Interpretes, quos imperantibus Familiis *Cheu*, *Han*, *Tam*, &c. vixiſſe perhibent; in quibus ipſis cùm multa rurſus deſiderari doceant, ſugillent multa; eis tandem (quod adulterinos eſſe vel planè cenſeant, vel certè ſuſpicentur) Neotericos Interpretes ætatis ſuæ tanquam legitimos haud dubitanter anteponunt; ſuos interim citant omnino centum ſupra octodecim, qui ſub duabus poſtremis Familiis *Sum* & *Yven* floruerunt. Enimverò ſi de antiquioribus agatur, iis ſcilicet, qui ſub occaſum tertiæ Familiæ, *Cheu* dictæ, ſcripſêre; quandoquidem *Mencius* qui pertinuit ad eandem familiam & *Confucium* uno poſt ſæculo ſecutus eſt, ſuorum temporum calamitatem deplorans teſtetur, hæreſes *Yam* & *Me* invaleſcere; Priſcorum verò Regum & Sapientum doctrinam negligi & obliterari: Non injuriâ ſuſpecti nobis ſunt Scriptores & Interpretes illius temporis quo non errores ſolùm graſſabantur, ſed his arma quoque (ſeptem Regnis inter ſe de Imperio decertantibus) licentiam & impunitatem dabant. Duos quidem cæterorum facile principes, quibus *Lie-çu* & *Chuam çu* nomen, Interpres poſteriorum temporum, *Chin-çu*, dictus, aliique non diſſimulanter erroris arguunt ac damnant, quod Commentariis ſuis permiſceant haud pauca deliramenta ex *Lao-Kiun*, aliorumque Sectis quæ vigebant eâ tempeſtate deprompta.

Succeſſit Imperiali Familiæ *Cheu* Quarta *çin* dicta, bellatrix in primis & triumphatrix Regulorum omnium, quorum adeò ditiones & Regna tandem in Provincias redegit; ſed eadem de literis &

hominibus litteratis peſſimè merita: Quamquam peccatum hoc non tam Familiæ fuit, quam unius hominis cum quo illa dici poteſt & ortum habuiſſe, & pariter occidiſſe: Fuit is *Xi hoam ti*, muri Sinenſis Author, bellis & victoriis nulli Regum Sinenſium ſecundus: Hic furiis neſcio quibus agitatus, & fatali prorſus odio literarum, cremari juſſit per Imperium totum libros omnes, exceptis iis qui de Agriculturâ, de arte medendi, & de ſortilegiis agerent, Authore ſcilicet *Lao Kiun*, vel potiùs Sectatorum ejus quibus eo favebat impenſiùs, quò magis impoſtorum deliramentis & mendaciis oblectabatur. Cùm ergò propoſitâ pœnâ capitali imperata fierent, Libri omnes Priſcorum Regum & Philoſophorum, *Confucii* in primis, nec non eorum qui hos interpretati fuerant, cum irreparabili damno rei literariæ flammis ubique terrarum abſumpti; & ne quid immanitati facinoris deeſſet, multi etiam hominum litteratorum collotenus humo defoſſi, partim gladio, partim ſagittis perierunt. Verùm paucis pòſt annis extinctâ cum Principe familiâ, ea quæ ſucceſſit, *Han* vulgo nominata, ordine jam quinta, quamvis & ipſa Sectæ *Lao Kiun* ſtudioſa fuerit: fuere tamen ex eâ Principes qui à literis & dogmatibus moribuſque Priſcorum adeo non fuerunt alieni, ut ſemiuſtas librorum reliquias, ſi quæ uſquam perſiſterent, confeſtim juſſerint colligi; parietibus item & ſepulchris abditos, quamvis jam ſemieſos ſituque perditos in lucem proferri; conſuli præterea grandes natu, ſi qui fortè quæ memoriæ quondam commendaverant pueri, etiamnum tenerent; nihil denique non adhibere operæ vel induſtriæ, quo tantæ literarum jacturæ mederentur. Remedii itaque plus etiam quàm ſperatum fuerat, allatum eſt: Non ſic tamen ut non multa remanſerint vel hiantia fragmentis ſuis & quaſi parte membrorum mutilata, vel alienis verbis atque ſententiis, ſeu relictis à vulnere cicatricibus, deformata, quæ tamen Sinenſis politica voluit manere intacta, ſic ut ne apicem quidem in iis immutare aut addere per leges unquam licuerit.

Sub hac interim Familia floruerunt librorum aliquot Interpretes, *Lieu*, *Cham*, *Pan*, *Kia*, *Chim*, *Vam*, aliique: Quos omnes Interpres, *Hu* dictus, enumerat qui ſcripſit imperante *Sum* Familia ſed antequam ad poſteriorum temporum Interpretes deſcendamus, operæ pretium fuerit præmittere notitiam aliquam duarum ſectarum quæ maximè hoc Imperium infecerunt, & litteratorum quoque ſenſum & animos aut omnino depravarunt, aut ex parte ſaltem corruperunt: Sic enim Europæus facilius diſcernet, qui tandem Interpretes ſint ſequendi, qui verò procul exterminandi.

PARAGRAPHUS TERTIUS.

BREVIS NOTITIA SECTÆ
Li lao Kiun *Philosophi, ejusque Sectariorum, quos in Sinis* Tao su *vocant.*

UT uberiorem notitiam Lectori demus sciendum est, Authorem Sectæ hujus extitisse Philosophum *Li lao Kiun* vulgo dictum aliàs *Pe yam*, vel *lao tan.* Coævus hic fuit *Confucio* tametsi hoc aliquanto senior: fabulantur autem, post annos unum & octoginta, quàm eum sua mater utero gestaverat, tandem ex sinistro hujus latere viâ sibi factâ prorupisse in lucem; genitricem verò ex tam prodigioso partu mox periisse. Extant illius libri; sed à sectariis (uti creditur) haud uno loco vitiati. Nonnulla scripsit, quibus dignas Philosopho sententias inseruit de virtutibus, honorum fugâ, contemptu opum rerumque humanarum, & de beata illa solitudine qua Animus, humanis rebus superior, frui queat. Ubi verò de productione rerum agit, hanc inter cæteras affert sententiam, quam tanquam nobilissimum Philosophiæ suæ axioma Sectatores assiduè decantant, videlicet *Tao sem ye, Ye sem ulh, Ulh sem san, San sem van ve*, id est, *Lex*, sive *ratio produxit unum, unum produxit duo, duo produxerunt tria, tria produxerunt omnia.* Quod hominis pronunciatum, quamvis ambiguum sit atque obscurum, uti ferè illa Priscorum oracula esse solent; una res tamen certa est, primi ac supremi cujusdam Numinis habuisse notitiam, quamquam aberrantem reverà notitiam, ut qui existimarit, Numen esse corporeum, tametsi aliis quoque Numinibus, ceu Regem suis clientibus, dominari fateretur. Eum artis quoque Chimicæ Principem atque Authorem fuisse passim tradunt.

Cæterum qualiscunque demum Magister ipse fuerit, hoc quidem extra controversiam est, post aliquot deinde sæcula multos eorum qui discipuli illius erant, aut esse mentiebantur, pravos ac perditos homines extitisse, quippe artis Magicæ vel inventores inter Sinas, vel certè propagatores. Etenim quamvis haud desint qui Magiæ ducant initium ab Imperatore quartæ Familiæ *çin, xi hoam ti* dicto, famoso illo literatorum hoste, adeoque & librorum quos propè omnes concremari jussit; propterea quod is à Magis & impostoribus discipulis dicti *Li-Lao-Kiun* persuaderi sibi passus sit, immortalitatis pharmacum reverà dari (*Cham sem yo* dictum) potum videlicet

qui

qui perennem vitam mortalibus conciliaret, quem proinde per insulas conquiri jussit: Magia tamen si non initium, maxima quidem cepit incrementa temporibus proximæ familiæ *Han* dictæ, quando sextus illius Imperator cognomento *Vu ti*, Magistro cui *Li xao kium* nomen erat, totum se nefariis Magiæ studiis dedidit; in Imperatricis forte gratiam, quæ cum Priscum literatorum & *Confucii* Philosophiam aspernaretur, anteponebat huic alteram Philosophi *Li lao kiun*, atque, ut credibile est, jam depravatam; sed vel hac de causâ fœmineæ curiositati libidinique magis acceptam: Quod uti vulgatum fuit, magnus illico in Aulam concursus extitit eorum hominum qui novam Sectam istam profitebantur: cumque per illud tempus obiisset Reginarum una, quam Princeps deperibat, neque jam ferre posset amissæ desiderium, fuit ex illo Magorum grege qui umbram demortuæ præstigiis suis attonito pavidoque Regi spectandam obtulit. Irretitus itaque tam perniciosis artibus Rex, postquam multas insanivit insanias, & hausto sæpius immortalitatis potu, tandem tamen mortalem se esse sensit; morti jam proximus credulitatem suam, seris scilicet lachrymis deploravit, nefarias artes & artium Magistros detestatus. Haudquaquam tamen cum Rege extincta pestis hæc fuit; quinimò si non ex eadem schola prodiit, certè quidem vixit eâdem imperante familiâ nominatus ille *Cham tao lin*; cujus deinde posteri diabolicas artes longè lateque divulgarunt: Quos inter, præcipuum rursus nomen ac famam quidam *Cham tao yven* consecutus fuit. Demandata sunt igitur creditaque amborum curæ jamque adeò tutelæ quotquot extant Imperio toto Sectæ hujus Fana portentis istis consecrata; uti patet ex tabellis atque icunculis passim venalibus, quæ exhibent totum illum unà cum asseclis suis dæmoniorum, hominumque gregem quos in deorum numerum conscripserunt & *Sien gin*, hoc est, *immortales* vocitant: Et quidem Sectæ hujus Ministros perhonorifico titulo *Tien su*, id est, *cœlestis Magistri* Imperatorum sub familiâ *Tam* superstitio & insania decoravit. Cujus quidem familiæ conditor Templum *Lao Kiun*, velut idolo, consecravit, & is qui fuit ordine sextus *Hiven çum* Imperator ejusdem statuam in Palatium suum introduxit. Jamque adeo posteri quoque impostorum horum haud in vulgari sunt honore, maximè quidem ii qui oriundi ex prima stirpe primo quoque loco sunt geniti, gaudent enim perpetuâ dignitate Mandarinici quodammodo ordinis, peramplas in habitant ædes ac splendidas in quodam pago Provinciæ *Kiam si* dictæ; frequentant hunc sanè multi, vel morbis suis petentes remedium, vel cupientes fatum suum, vitæque totius seriem edoceri: Quos ille, qui tunc *Tien su* dignitate ac munere fungitur, mendaciis suis atque præstigiis elusos, in syngraphâ suâ hieroglyphicâ aliisque diabolicis artibus instructos, lætos plerumque,

& quamvis nummis, quos largè expendunt, propè vacuos, spei tamen plenos domum remittit.

Cæterùm maximè videntur invaluisse diabolicæ artes istæ temporibus familiæ *Sum* sub tertio hujus Imperatore *Chin çum* dicto, qui anno sui Imperii undecimo, & post Christum 1011. præstigiis aliorum somniisque suis illusus, librum à cœlo delapsum credidit, quam impostores ac Magi, vel horum administri cacodæmones, ex nobiliori portâ urbis regiæ noctu suspenderant: Quem adeò librum magiis refertum pedes quæsivit credulus, & magnâ cum veneratione exceptum atque in interiora sui Palatii regiâ cum pompâ illatum, aureo reclusum scrinio servari jussit.

Ex quibus omnibus fit perspicuum semper in deterius abiisse miserabile Sinarum Imperium, & (quod initio dicebamus) plenos esse superstitionum, ac multiplici dæmonum pacto illigatas artes atque observationes, quibus pestifera ista hominum secta nunc utitur. Tales autem cum sint, non pauci tamen ex Sinis adeo illas non aspernantur, ut post invectam deinde Idololatriam, hâc imprimis magistrâ, multò etiam studiosiùs easdem sectati fuerint, & veteres novarum quoque accessione cumularint; sic prorsus ut creber & maximè vulgaris earum hodieque apud Sinas sit usus: Quarum si specimen aliquod sibi dari Lector expetat: Illi, modò quidem figuras tum Heresiarchæ sui, tum Idolorum suorum vacuo in aëre spectandas offerunt attonitæ credulæque turbæ modo in prægrandi pelvi aquis plenâ mutationum imperii & sectatorum suorum dignitates phantasticas & novas præfecturas tunc obtinendas repræsentant. Modò post consultas sortes & invocatos cacodęmones penicillo ex aëre pendulo nescio quę literarum monstra vel in subjectâ chartâ, vel in ipso pariete, vel in cinere describunt; aliasque hujuscemodi pręstigias & superstitiones exercent, quas inutile sit hîc pluribus referri.

At profecto tantę pravitatis, non expers tantùm, sed ignara quoque fuit Priscorum Sinensium ętas. Verumtamen qualiscumque demum illa fuerit; nos certè ab ipsis Sinicę Missionis exordiis hoc semper egimus, ut omnes omnino tam priscę, quàm hujus ętatis observationes penitus extirparemus: & idem Christianorum quoque Scriptorum nostro consilio atque hortatu conatus fuit. Et hujus quidem sectę consilio & industriâ, paulatim jam prisci Reges quidam facti velut numina & alii atque alii spiritus jam antea incogniti prodiere, & quidem sub titulo *xam ti* seu supremi cœli Imperatoris qui singulis pręessent singuli elementis, nullâ cum relatione vel dependentiâ ad supremam & unam in cœlo potestatem: Quin imò, quod longè, detestabilius est, hominem (cui *Cham Y* nomen) ex eadem sectâ maximè sub *Han* familiâ celebratum *Yo hoam xam ti*,

hoc est, *preciosi Augusti supremique Imperatoris* titulo condecorare, erectis ubique ei statuis & Templis, non dubitavit familiæ *Sum* (non octavæ sed ejus quæ fuit decima nona) Imperator numero octavus *Hoei çum* dictus: quo factum est ut justo Dei Judicio domus Regia ruinam agere cœperit, & talem quidem ruinam, ut Imperium, quod sub principibus patriis jam steterat annis quater mille supra ducentos, ad alienigenarum Gentium, Tartarorum, inquam, Occidentalium jugum & potestatem tum primum transierit, cui servituti per annos 89. turpiter coactum est parere: quod quidem gravissimis verbis expendit *Kieu Kium xan* Colaus imperante 21. familiæ *Tai mim* dum scribit in hunc modum; hoc tempore *Hoei çum* Imperator *per summam injuriam vili homuncioni attribuit titulum* Xam ti (seu supremi Imperatoris.) *Hic verò cum sit omnium cœli spirituum summè augustus & venerandus spiritus; utique tam gravi affectus injuriâ non potuit non gravissimè commoveri, & justissimis pœnis affligere Principem hunc & familiam denique ipsius funditus extinguere.* Sed de hac Sectâ jam satis: nunc ad alteram, quæ dein subsecuta est, progrediamur

---

PARAGRAPHUS QUARTUS.

BREVIS NOTITIA SECTÆ
Foe Kiao *dictæ, ejusque Sectatorum.*

DUCENTIS septuaginta pòst annis quàm *Han* Familia rerum potiri cæperat; post Christum verò annis quinque & sexaginta, teterrima pestis, & quovis incendio perniciosior, regiâ authoritate, Sinas invasit, Idoli *Fe* Secta nefaria; simul cum Pythagoricâ metempsychosi, cum plurimis fabulis ac superstitionibus, cum atheismo denique, & plurimis libris, quibus Sectæ principia, placita dogmata continebantur, ex Indiis in Chinam deportata. Quæ pestis quoniam hoc tempore grassatur latissimè, & libros ferè omnes Sectasque Sinensium, si Mahometanam fortè excipias, jampridem infecit; imò plurimarum ipsa mater est; Ad hæc, Christianæ veritati nostrisque conatibus vel maximè contraria, necessarium esse puto brevem hîc notitiam Lectori dare, & quæ illius apud Indos fuerit origo, quæ apud Sinas incrementa, quæ dogmata invexerit, altiùs aliquantò repetere.

Obtinebat Indiæ partem illam & Regionem, quæ Borealem inter & Australem media est, & à Sinis *Chum tien cho* dicitur, Regulus *in fan vam*, cujus uxori *Mo-ye* nomen erat: Ex hac natus est illi

filius, *Xe* primùm, sive *Xe Kià* dictus (quo etiam nomine tota Bonziorum colluvies ac superstitio significatur; Japonii tamen corrupto vocabulo Sinico *Xaca* fecere) deinde, cùm trigesimum attigit ætatis annum, *Fœ* nominatus; qui an reverà homo fuerit, an merum diaboli portentum (quod Apostolus Japoniæ Franciscus Xaverius opinabatur) ancipitis controversiæ est. Certè si fabulosa non sunt quæ Sectatores de ortu ejus commemorant, cum S. Xaverio sentiendum erit: Narrant autem Matri per somnum oblatam fuisse speciem Elephantis albi, qui se per os in ejus uterum insinuarit; unde etiam fama, conceptum fuisse ex Elephante; & aliorum multò verior suspicio, ope dæmonis ex humano semine aliunde deportato sub belluæ istius specie fuisse conceptum. Apud Indos quidem albi coloris Elephas non tantum in pretio est, sed etiam in veneratione, usque eò ut si dubia fuerit illius possessio, Regna quandoque bellis committat, nec nisi cum multo sanguine controversia finiatur. Narrant rursus in lucem fuisse editum ex latere dextro Matris suæ, quæ adeò mox à partu interierit: Sic ut Salvator ille (quemadmodum Sectatores jactant) generis humani, ne Matris quidem saluti consulere potuerit: Nimirum vel hinc intelligas, plus viperæ quàm hominis habuisse hoc monstrum hominis. Et vero character *Fœ* compositus ex *non* & *homo*, id innuit. A partu mox pedibus constitit, & passus omnino septem progressus, alterâ manu cœlum, alterâ terram indicans, *Tien xam, Tien hia to ngo guei çun*, id est, *in cœlo, terrâque solus ego sum venerandus*, clarâ voce pronunciavit, ne cuiquam dubium posthac esse possit, quo tandem Patre sit progenitus.

Acciderunt hæc anno Monarchiæ Sinicæ 1909. ante Christum 1026. quo tempore *Chao vam* quartus è tertiâ Familiâ *Cheu* dictâ Imperator rerum apud Sinas potiebatur. Anno 17. ætatis suæ *xe kia*, sive *xaca*, tres uxores duxit. Filium genuit, cujus nomen tribus literis *Lo heu lo* Sinenses exprimunt: Nec multò pòst humanis rebus curisque renuntians, & pœnas scilicet daturus extinctæ sui causâ Matris, concessit in solitudinem novemdecim jam natus annos. Hîc se quatuor Gymnosophistis, qui *Jogues* in India vocantur, instituendum tradidit; quoad ætatis suæ anno trigesimo, dum fortè prænuntium Solis bosphorum contemplatur, unico illo sideris intuitu totam repente essentiam Primi Principii perspectam habuit, & divinitate nescio qua de repente afflatus, *Fœ*, sive Numen (in Indiis *Pagode* dicitur) evasit. Ex discipulo itaque Magister, ex homine jam Deus, doctrinam suam impertiri cœpit mortalibus. Nec defuit hîc filio (certè quidem Ministro suo) malus dæmon, cujus ope multa patravit quæ detinerent cœcos mortales vel rei novitate, vel miraculo prorsus attonitos: Quæ ipsa multis magnisque Voluminibus & iconibus prorsus elegantibus expressa Sinæ vulgaverunt. Annos

omnino

omnino novem ſupra quadraginta dirus impoſtor dogmata ſua longè latèque per Orientem vulgavit, quo ipſe tempore *Salomon* Rex fluentis Sapientiæ ſuæ rigabat Occidentem.

Fidem ſuperat quod de multitudine diſcipulorum ejus traditur; extitiſſe ſcilicet octoginta millia, quorum ſingulis ſuus vel Gymnoſophiæ, vel Idololatricæ dignitatis gradus fuerit: Atque univerſim tota colluvies eorum hominum qui impenſiùs ac religioſiùs ſectantur hunc impoſtorem, apud Sinas quidem *Sem* & *Ho xam*, à Tartaris *La ma ſem*, à Siamenſibus *Talepoii* denique à Japonibus, vel potius ab Europæis hominibus *Bonzii* nuncupantur. Narrant autem ex portentosâ multitudine illâ ſelectos fuiſſe quingentos; ex his centum; ex centum rursùs alios decem, qui deinde Magnatum nomine & dignitate inſignes encomia Magiſtri ſui, poſtquam is exceſſit è vitâ, quinque millibus Voluminum complexi ſunt.

Etenim ſenſit tandem aliquando novus hic Deus ex immortalium numero ſe non eſſe, cùm 79. ætatis anno deficere ſe viribus, urgeri morbo fatóque ſenſit. Cæterùm nunquam pernicioſior humano generi, quàm cùm pernicioſus eſſe deſinebat: Teterrimum quippe virus Atheiſmi jam moriturus evomuit, diſertè profeſſus, ſe per *annos quadraginta eoque amplius non declaraſſe mundo veritatem;* ſed umbratili & metaphoricâ doctrinâ contentum figuris, ſimilibus, & parabolis nudam veritatem occultaſſe: At nunc tandem, quando eſſet morti proximus, arcanum ſenſum animi ſui ſignificare velle: extra *vacuum* igitur & *inane* (*Cum hiu* Sinæ vocant) primum ſcilicet rerum omnium principium, nihil eſſe quod quæratur, nihil in quo collocentur ſpes noſtræ. Hæc diri impoſtoris ultima vox; & Atheiſmi prima radix; quamvis hodieque mendaciorum ac ſuperſtitionum tenebris abdita, ceu humo defoſſa vulgus imperitum lateat: Hinc etiam celebris illa doctrinæ in *exteriorem* & *interiorem* diſtinctio, quam mox declaraturi ſumus.

Cadaver odoratis lignis pro more gentis concrematum fuit, cineres verò, in homines, ſpiritus, dracones maris (ut aiunt) diſpertiti: Ad Inſulæ Ceilani Regem dens unus dono miſſus: Quem deinde Conſtantinus Brigantini Ducis frater, dum res & arma Luſitanorum in India procurat, cætera inter ſpolia fortè captum flammis tradi juſſit, ac redactum in cineres in profluentem diſpergi, immensâ vi auri, quam ei redimendo per legatum ſuum Rex barbarus offerebat, Chriſtiano regioque animo contemptâ. Quod autem dicatur à Maffeo cæteriſque noſtratibus hiſtoricis, ſimiæ cujuſdam, quæ magnâ ſuperſtitione coleretur, eum dentem fuiſſe, non errori tribuendum eſt; ſed quod nefarius ille dæmon, cum aliis atque aliis formis ac nominibus alibi colatur, tum in eis terris, unde Luſitani dentem ſuſtulerunt, ſimiæ figura in veneratione ſit. Etenim

præter alias ineptissimas fabulas hoc quoque Sectatores credulæ multitudini persuadent, Magistrum hunc suum per metempsychosim octies millies natum fuisse, modò sub his, modò sub illis belluarum aliarumque rerum formis; novissimè verò specie Elephantis albi conceptum, mortalibus opitulandi causâ rediisse.

Is ergò præter eam, quàm dixi, discipulorum turbam, discipulum unum longè sibi charissimum, impietatis suæ primum hæredem & propagatorem reliquit; nomen illi *Mo o Kia ye*; cui etiam in mandatis dedit, ut libris omnibus, quos de doctrinâ suâ in lucem ederet, præfigeret hæc verba *Ju xi ngo ven : Sic ego accepi :* Neque aliis rationibus aut argumentis uteretur; ut planè videatur, hunc quoque fastum præter insanias alias didicisse ab hoc Magistro quæ quinque circiter pòst sæculis secuta est Pythagoræorum Schola.

Alterius item Magistri se antiquioris (reverà cacodæmonis) ipsemet *Fœ*, sive *Xaca*, facit in suis libris mentionem; Sinis *O-mi-to*, Japonibus corrupto rursùs vocabulo *Amida* vulgò dicitur. Vixit is in Orientali India, sive Bengala, Ubi & Elysios esse campos, Sinicè *çim tu*, Bonzii fabulantur. Amidæ vero tanta perhibetur esse Sanctitas, & tot ejus tantaque merita, ut quisquis eum deprecatus fuerit, criminum suorum, quamvis innumerabilia sint, veniam consequatur: Nihil ergo crebrius in ore plurimorum Sinensium, quàm duo hæc monstra *O mi to*, *fœ*, quo sociatis amborum nominibus ac meritis purgatissimi evadant; mox scilicet eorumdem impulsu iterum atque iterum pristinæ libidini, avaritiæ, perfidiæ, nullisque non flagitiis habenas omnes impunè laxaturi.

Duplicis porro doctrinæ, cujus ante mentionem fecimus, vis hæc & ratio est, ut *exterior* ad *interiorem* quasi manuducat; & tamdiu in usu sit illa (quam adeo *substitutam*, Sinicè *Kiven* vocant) quoad altera, quam *xe*, id est *veram* solidamque esse docent, in animis eorum qui capaces fuerint (sunt autem è plebe paucissimi) firma constiterit: simili rem declarant: Lapideum fornicem molitur quispiam; ligneum procul dubio primùm excitat qui lapideo, quoad is perficiatur ac firmitatem obtineat, fulcri sit instar: illo perfecto firmoque, ligneus utique dissolvitur & abjicitur; quippe cujus jam nullus sit usus.

Exterioris ac suppositítiæ doctrinæ hęc summa est: Boni & mali, pravi rectique discrimen dari: adeoque & præmium & pœnam, & sedes huic & illi destinatas: Beatitudinem triginta duabus figuris, & octoginta qualitatibus obtineri: ipsum *Fœ*, sive *xaca*, numen esse, & Salvatorem mortalium; horum quippe causâ, quod aberrantes à via salutis miseraretur, natum esse; horum crimina per ipsum expiari; quibus expiatos salutem à morte consequi, & in altero Mundo feliciùs renasci: quinque dari præcepta: primum, ne rei viventi

dematur vita : ſecundum, ut abſtineatur furto : tertium, flagitio & tupitudine : quartum, mendacio : quintum, vino. Sic nimirum ſalutis noſtræ hoſtis honeſti rectique ſpecie fraudes & inſidias ſuas occultat. Sex item opera miſericordiæ Sectatoribus pręſcribuntur : Hoc in primis, ut benignè foveant alantque Bonzios, exędificent eorum Cœnobia & Fana; ſic quippe non defuturos qui precationibus ſuis pœniſque ſpontaneis debita peccatis ſupplicia exſolvant : papyraceas item maſſas auri vel argenti ſpeciem referentes, (inventum poſterioris ætatis) ad hęc, veſtes ſericas, aliaque id genus in funeribus crement; fore enim ut in alterâ vitâ tantumdem veri metalli veręque ſupellectilis inveniant, & copia ſuppetat earum rerum quibus ibidem ad amictum victumque opus ſint habituri, & quibus truces illos & alioquin inexorabiles cuſtodes clauſtrorum octodecim (tot namque apud inferos conſtituunt) placare poſſint ac ſibi conciliare : Hæc autem ſi neglexerint, proculdubio ad inferos per ſex viarum unam pręcipites ituros; & ſic ituros, ut in perpetuâ quadam metempſychoſeos rotâ, modo belluarum; modo hominum, aliiſque formis innumeris miſere renaſcantur : viarum quoque ſingulas operosè deſcribunt, & multas alias nugas; & anilia planè deliramenta congerunt; quæ longum foret hìc commemorare : Pręconi tamen Evangelico perſpecta eſſe prorſus utile futurum cenſeo; cum magni referat, eorum, quibuſcum tibi perpetua dimicatio eſt, exploratas habere res omnes.

Verùm nunc ad *interiorem* doctrinam, & occultiſſimas fraudes inſidiaſque gradum faciamus; & dejectâ ſubſtructione metaphoricâ ſpecioſum illum veritatis arcanę fornicem, cujus firmitatem (cùm ſit inaniſſimus, ipſaque inanitas) tantopere tamen deprędicant, ſtudioſius contemplemur. Sed arceatur hinc primùm rude vulgus; (hæc eſt nequiſſimorum hominum prima cautio) ſimplex enim & credula multitudo tartari metu ſimilibuſque fabulis utique debet in officio contineri : Soli nobiles ac literati ſpectatum veniant; atque ex cœnobitis ipſis ac Bonziis illi dumtaxat qui ſecreti capaces ſint ac perſpicacitate ingenii ceteris antecellant.

Summa doctrinę, quam vocant *interiorem*, ſolidam, veram, hęc eſt, *Çum hiu, vacuum* neſcio quod, & *inane*; principium eſſe finemque rerum omnium. Ex hoc primos humani generis parentes originem duxiſſe; in hoc, ubi vivere deſierunt, reverſos eſſe; neque aliam totius eſſe generis conditionem. Imo vacuum ipſum (inquiunt) noſtrum eſſe, noſtraque ſubſtantia eſt, ſic, ut ex illo pariter & elementis quidquid uſquam rerum eſt producatur; & in idem per interitum deinde reſolvatur ac redeat : omnino ſolis figuris & qualitatibus diſtingui ac differre omnia, ceu aquam vaſis aliis atque aliis impoſitam : Nunc item per floccos in nives extenuatam, nunc ci-

nerum instar effusam in nebulas, aliquando procusam in loricas congelascentium aquarum, aliquando in lapides grandinis sese constringentem; similiter quoque ut æs, & aurum, ex quo modo hominem modò leonem, modo quamcumque aliam supellectilem conflet Artifex, utique diversa; verumtamen liquefacto dein metallo, prorsus unum quid idemque. Sic ergo quæcumque existant, vitâ, sensu, mente prædita, quamvis inter se usu & figurâ differant; intrinsecè tamen unum quid idemque esse, quippe à principio suo indistincta.

Hoc autem principium; cum doceant esse prorsus admirandum quid, purum, limpidum, subtile, infinitum quod nec generari possit, nec corrumpi, quod perfectio sit rerum omnium, ipsumque summè perfectum, & quietum, *negant* tamen, *corde*, *virtute mente potentiave* ullâ instructum esse. Imo hoc esse maximè proprium essentiæ ipsius; ut nihil agitet, nihil intelligat, appetat nihil. Quocirca quisquis benè beatèque vivendi sit cupidus, huc assiduâ meditatione, suique victoriâ eniti oportere, ut principio suo quamsimillimus affectiones omnes humanas domet ac prorsus extinguat; neque jam turbetur, vel angatur re ullâ, sed extatici prorsus instar absorptus altissimâ contemplatione, sine ullo prorsus usu vel ratiocinio intellectûs, divinâ illâ quiete, qua nihil sit beatius, perfruatur: quam ubi nactus fuerit, communem vivendi modum, & doctrinam tradet aliis, & ipsemet specie tenus sequatur; clam vero sibi vacet ac veritati; & arcanâ illâ quiete, vitæque cælestis instituto gaudeat. Hæc mysterii summa. Nulla interim pravi rectique mentio, nulla præmii vel pœnæ, nulla divinæ providentiæ, vel immortalitatis animorum. Unum loquuntur *vacuum*, & reale *nihil*; idque, ut vidimus, confusissimum: ad hoc rerum ortum interitumque referunt; imo hoc ipsum esse res omnes, in quas assiduè transmigret ac transformet sese per quatuor viarum unam, vel *uteri*, vel *ovorum*, vel *seminis*, vel *mutuæ conversionis*: Sic ut unum idemque chimæricum principium sit homo, leo, lapis, omnia. Ex illius ergo contemplatione chimæræ tota (quemadmodum narrabam) beatitudo petitur: cui contemplationi qui vacant impensiùs, censentur ad propriam novamque rursus Sectam pertinere.

Hæc alio nomine *Vu guei Kiao*, sive nihil agentium secta dicitur, nec multum dissimilis ab ea cujus jam meminimus, quæ quidem cum diu antè viguisset inter Gymnosophistas Indiæ, tùm apud Sinas quoque florere cæpit imperante *hoei ti*, qui fuit secundus è septimâ numero Familiâ, *çin* dictâ, ducentis nonaginta circiter annis post Christum: Quod autem magis admireris, Optimates ipsos Imperii, & Summos quosque Viros invasit exercuitque hæc insania, sic prorsus ut quò quisque propiùs ad naturam saxi truncive accedebat, horas complures sine ullo corporis animique motu persistens, sine

ullo vel ſenſuum uſu vel potentiarum, eò profeciſſe feliciùs, propiorque & ſimilior evaſiſſe principio ſuo aërio, in quod aliquando reverſurus eſſet, putaretur.

Ferunt itaque, *Ta mo* ipſiuſmet *Xa cæ* ex ſtirpe vigeſima octava nepotem annos omnino novem conſediſſe obverſum parieti; quo omni tempore nihil præter chimæricum illud principium ſuum *vacuum* & *nihil*, contemplatus fuerit; eique tandem conformatum, Numen evaſiſſe: Numinis certè venerationem apud Sinas jampridem obtinuit, extructis ei Fanis peramplis atque magnificis: Quamquam honores longè præcipuos, & cognomentum *Fœ*, duobus maximè deferunt, *Amidæ* ſcilicet ac *Xacæ*, quod eos extitiſſe dicant imagines quaſdam primi principii planè perfectas, numeriſque omnibus abſolutas. Alios, qui ejuſdem principii unum dumtaxat Attributum referant, *Pu ſa* nuncupari volunt: talis eſt *Quon in pu ſa*, quod Idolum ſpecie Matris ſimul & virginis parvulum complexæ filium, *miſericordiæ* ſolius imago eſt: His rurſus inferiores, & priſcis apud Romanos Diis minorum Gentium haud longè abſimiles, *Lo han* vocant.

Oppugnavit interim contemplantium Sectam ſcripto volumine Colaus *Poei guei Confucii* Sectator, & copioſè probat Ariſtotelicum illud *ex nihilo nihil fieri*; ex quo deinde conficit, extitiſſe procul dubio diu antè principium illud à quo tot res, quas maximè videamus exiſtere, profluxerint. Cæterùm non ita refellere potuit vir egregius errorem iſtum, ut non manarit latiſſimè, & multi noſtra quoque ætate, contemplationibus tam inſanis vacent. Amplius dico Literatorum plurimos tam patrio *Lao Kiun* quam Indico *Xacæ* toxico afflatos fuiſſe & etiamnum eſſe: multi ipſorum è ruſtica & ſuperſtitioſa plebeiorum fœce progeniti educatique, tametſi ingenio ſuo ad ſumma quæque in Republica munia & dignitates emergant, vix aut ægre ſanè exuunt nativas illas ac domeſticas ſuperſtitiones, quas à teneris unà cum materno quodammodo lacte ſuxerunt, præcipuè cum etiam principum ſuorum, quorum gratiam aucupantur, exemplis provocentur & confirmentur. Damnant alii quidem peregrinam novitatem, & gravibus verbis atque ſententiis hæreticam & pernicioſam eſſe docent; reverà tamen mihi non tam videntur lapideum fornicem, quàm ligneum cenſuris ſuis demoliri velle: Et cum *exterioris* doctrinæ placita, rituſque plurimos, & carnis vinique abſtinentiam, & tot idololorum monſtra, & otioſam inutilium Reipubl. Bonziorum turbam odiſſent; *interiorem* tamen & arcanam doctrinam non pauci amplexi, in profundam Atheïſmi voraginem, in quam ſuperbi tumoris ac vitiorum ſuorum pondere proni jam pendebant, tandem præcipites abiviſſe.

Quamquàm voraginem hanc ipſam & præcipitium ſpecioſo rur-

ſus *Sim-li* nomine, *naturalis* ſcilicet *Philoſophiæ*, quaſi viæ cujuſdam jam olim tritæ, planæ, regiæque occultant improbi; & cum hallucinentur errentque graviſſimè, adeò tamen expertes erroris omnis videri volunt, ut tanquam Cenſores ac Judices non ſuæ modo ætatis, ſed omnis etiam retrò antiquitatis cum intolerabili quadam arrogantiâ per vim, & nefas Claſſicos gentis libros ad ſententiam ſuam temerè exponant, nec dubitent authoritate Majorum ſuorum, quorum tam eximia virtus fuit ac ſapientia, impietatem ſuam ſtultitiamque confirmare.

Qui in hoc genere, non quidem primi, ſed plurimum tamen peccaverunt, *Cheu*, *Cham*, *Chim*, *Chu*, quatuor Interpretes, cum imperante Familiâ 19. *Sum* (ut tandem revertamur, unde fueramus digreſſi) Claſſicos libros illuſtraſſent commentariis ſuis, aut veriùs multa ex iis obſcuraſſent ac fœdè contaminaſſent; eos tamen veluti Magiſtros ſecuta deinde poſterior eſt ætas: Et in exordiis quidem *Taiminga* Familiæ nova pernicioſaque doctrina mox prodiit, non aliorum magis, quam quatuor iſtorum Interpretum ſententiâ & authoritate ſtabilita.

PARAGRAPHUS QUINTUS.

DE SECTA LITTERATORUM,

ſeu Philoſophorum propriâ, quod illius fundamentum aut principium veteres, quod moderni Interpretes conſtituerint.

PRISCA Sinarum ætas, ſapientiæ, prudentiæ, ac reliquarum virtutum ſyncera cultrix & Magiſtra, cùm admirabilem cœli terræque ordinem & conſtantiam ſemper admirata fuit, tum etiam perquam ſollicitè ſtudioſéque conata eſt imitari: Hinc petivit illa Monarchicum ſuum regimen, quod annos quater mille jam viguit; hinc infimorum per media, mediorum per ſumma, tam aptum facilemque gubernandi modum: prorſus ut videantur Priſci gentis Reges ac Sapientes in hoc uno totâ contentione mentis & corporis laboraviſſe: ſublimiores verò magiſque remotas à ſenſibus philoſophantis Græciæ delicias, ne primoribus quidem labris unquam delibaſſe, fortaſſis etiam averſaturi animo, & non aurium modo, ſed finium quoque aditu prohibituri, ſi quis inde vel Ariſtoteles, vel argutior quicumque Sophiſtes è Stoïcorum vel Peripateticorum Scholis in Chinam commigraſſet: Una pax ſcilicet & conſtans, æquabiliſque tam morum quàm legum ratio in votis erat: Hoc autem ut aſſequerentur, Religioni primùm, deinde politicæ guber-

nationi dabant operam: Illâ Supremum aliquod Numen, quod *Xam ti Supremum cœli Imperatorem* nuncupabant; nec non alios ſpiritus, ſublunarium rerum præſides, ritè venerabantur; arcana verò naturæ illius, quæ tam ſublimis eſt, & ab humanis oculis tam remota, adeò non ſcrutabantur curioſiùs, ut diſertis quoque verbis id vetarent, ne veritati ſcilicet pacique publicæ officerent hæreſes in gente ingenioſa quidem, ſed inſtabili, & novitatum cupidiſſima faciles oriri: Politicæ verò prudentiæ induſtriæque ſumma hæc erat, ut qui imperabant, filiis imperare ſe crederent; qui parebant, patribus ſe parere. Et hæc quidem Priſcæ ætatis ratio omnis ac Philoſophia, de qua copioſius in ſcientia Sinica ad (quam ſuſcepimus explanandam) pertractandum erit.

Supereſt igitur examinandum, num alia quædam poſterioribus temporibus invecta ſit Philoſophia, quam Priſci Sapientes omnino ignoraverint, & ſoli Neoterici Interpretes quadraginta ſæculis ut aiunt, ſepultam, in lucem orbis ſui Sinici tandem produxerint. Ut autem ordinatè procedamus; in primis qui illi, & quantæ authoritatis, & quo tempore prodierint Interpretes, diſquirendum, deinde ex quo hauſerint fonte doctrinam illam ſuam ſeu novam Philoſophiam, & ad extremum quod tandem totius doctrinæ ſuæ, aut naturæ principium ac fundamentum ſtabilire contenderint: Sic etenim facile erit ſtatuere quam potiſſimum ſententiam homo Europæus ſequi debeat, an eorum, qui pro Priſcorum innocentia, rectitudine, & ſinceritate dimicant, an verò eorum, qui vix ulla illius ratione habitâ, corruptiſsimis temporibus novam doctrinam machinati ſunt, & ad poſteros tranſmiſerunt.

Porrò ad Neotericos Interpretes quod attinet, eos hîc voco qui extiterunt imperante familiâ *Sum* (non eâ quæ fuit ordine octava, ſed quæ fuit ejuſdem characteris ordine decimanona) cui equidem familiæ initium dedit annus à Chriſto nato nongenteſimus ſexageſimus, nongentis, uno minùs, annis poſt idololatriam unà cum ſomniis Pythagoricis regiâ authoritate ex Indiis invectam in Sinas, è quâ deinde Sectâ aliæ atque aliæ exortæ ſunt, ut nihil jam dicam de propriis & quaſi domeſticis gentis Sectis & Hæreſibus, *Lao Kiun*, *Tam* & *Me*, olim jam dominantibus in Chinâ. Imperialis ergo familia *Sum* cum eſſet præ omnibus retrò familiis Litterarum ſimul ac Litteratorum ſtudioſiſſima, adeoque & fœcundiſſima, Interpretes habuit admodùm præſtantes ingenio & dignitate, qui non ſolum quinque librorum Claſſicorum & Chronicorum interpretationem, ſed etiam ipſorum Interpretum *Confucii* ſcilicet *Memciique* & aliorum Commentarios, & proprias lucubrationes multò copioſiùs diſertiùſque explanandas ſuſceperunt.

Hos inter autem præcipui ſunt nominis *Cheu çu* & fratres duo

Chim çu dicti qui anno Christi 1070. circiter scripserunt imperante *Xin çum* sexto Familiæ *Sum* principe ; quos deinde secutus est, quamvis eos idem longè antecesserit famâ & authoritate, *Chu çu* (alio nomine *Chu hi* dictus) qui diem obiit anno post Christum 1200. *Nym çum* Imperatoris decimi tertii anno sexto. Interpres iste maximis quoque perfunctus est muneribus in Imperio , & quia de litteris usque adeo bene meritus , titulo *Ven cum* litteratorum principis condecoratus est. Porrò tametsi floruerint omnes sexcentis ferè ab hinc annis , fidenter tamen eosdem Neotericos esse dicimus, quatenùs scilicet cum veteribus, quos suprà citabamus , & qui annis mille supra quingentos , eos antecessêre , comparantur : Quo etiam intervallo temporum Familiæ Imperatrices omnino 15. ortum suum & occasum habuerunt, bellis ardentes civilibus pœnè perpetuis , & dolis, insidiis, cædibus, parricidiis per fas per nefas supremum sibi jus vindicantes : Ad hæc miserabiliter implicatæ & contaminatæ variis idololorum sectis, quæ ex unâ ferè, quam supra diximus , hydræ ad instar pullulabant in dies : quas inter tenebras, & perturbationes ecquis tandem locus fuerit bonis artibus & studiis litterarum ? Vix ullum sanè fuisse & fatentur ipsimet & verò plorant; quò minùs mirandum est scriptores illorum temporum (fuerunt enim aliqui) tam raros fuisse , tam mutilos, & tam succinctos, ut non dubitarint *Chu çu* aliique dicere per annos mille & amplius non extitisse hominem verè litteratum. Cæterùm de Neotericis hisce, quos modò dixi Interpretibus Imperatores aliqui Familiæ *Sum* , disertè affirmant, quod post obitum *Confucii , çemcii , çu su , Memcii* antiquorum Interpretum, non alii deinde extiterint qui sensum librorum veterum feliciùs, & magis dilucidè explicarint, & suscitaverint quodammodo sepultam per tot sæcula doctrinam Priscorum, quam hi ipsi sub Familia *Sum* posteriores Interpretes : atque ea etiam est causa, quod alii Interpretes his ipsis longè rursus recentiores, ii scilicet, qui floruerunt Imperante *Yum lo* tertio ex Familia prima & vigesima *Tai mim* (quæ hanc, sub quâ scribimus proximè antecessit) dum mandato ejusdem, nec non opera studioque duorum & quadraginta Litteratorum selectorum ex aulâ , quinque libri veterum seu opera doctrinalia operosè recognita in lucem publicam novo prælo eoque regio prodierunt; communi planè sententiâ statuerunt non alios ferè Interpretes sequi & in scholis exponere, quam memoratos *Chim çu* & *Chu çu*: sic prorsus ut reliquos ab his Interpretes ad duos istos adjungere sint conati , & in verba duorum tandem hominum tantùm non jurare voluerint omnes. Itaque lucubrationes multis distinctæ voluminibus tandem editæ sunt in lucem anno post Christum 1415. qui annus erat decimus tertius memorati *Yum lo* Imperatoris. Præter explanationem autem quinque Classi-

corum

corum librorum quibus & explanationem tetrabiblii ſive operum *Confucii*, *Memciique* addiderunt, aliud præterea fabricati ſunt opus, quod continet viginti non exigua volumina, quæ inſcribuntur *Sim li ta çiven*, id eſt, *de Natura* ſeu Philoſophia naturali *Pandectæ*: cujus Operis Auctores quadraginta ſic inſiſtunt veſtigiis duorum Interpretum quos paulò antè meminimus; (cùm tamen iſti quoque Interpretes nullâ ſint antiquitate inſignes, utpote qui trecentis circiter antè annis floruerunt) ſic inquam, ſectantur illos & colunt, ut quamvis videri velint haudquaquam diſcedere à doctrina in Priſcis Majorum ſuorum monumentis contentâ (quæ adeo quaſi obtorto collo in ſententiam ſuam pertrahunt aſſiduè) reverà tamen longiſſimè diſcedant, ac planè videantur in Neotericorum, quos diximus, verba juraſſe. Manavit autem mali labes ad noſtram uſque ætatem, qua videmus haud paucos è Litteratorum ordine novis illis commentis operam dare; & quamvis Claſſica nulla ratione cenſeantur, ſuum tamen pondus atque authoritatem, quam minimè merentur, attribuere. Errori nimirum cauſam præbuit ſpecioſa rei novitas; quippe cùm diſputaretur ibi de procreatione rerum de principiis & cauſis, nec ſine ingenio copiaque ſermonis & elegantiâ diſputaretur; ad hæc, authoritate Regiâ, necnon operâ duorum & quadraginta Virorum, qui omnes erant litteris & dignitate primi, perfectum ſit opus; Sinarum aliqui magis creduli novam hanc & mendacem Philoſophiam (ſi tamen Philoſophiam) tanquam cœlo delapſam, eò cupidiùs amplexi, quò certiùs exiſtimabant amicam eſſe veritati & cœlo, cum reverà eſſet tàm huic quàm illi inimiciſſima: Quid enim? An dici poteſt, aut etiam fingi quidquam magis contrarium veritati, quodque ſit à lumine rationis cœlitus nobis infuſo magis alienum, quàm ſi negetur exiſtere, qui cœli, qui terræ, qui rerum omnium effector, & Dominus, & Moderator ſit? Negetur autem apud eam gentem, quæ conſtantiſſimo uſu & conſuetudine quater mille annorum, ceu diſertiſſimâ quadam oratione profeſſa fuit, cuivis corpori ſuo capite, cuivis hominum cœtui ſuo Principe, ut diu conſervari poſſit ac regi, opus eſſe: Niſi fortè dicamus Priſcos Sinas, cum ſua omnia ad normam cœli terræque tam ſtudiosè exigerent, exiſtimaſſe tamen hoc ipſum deeſſe prototypo, quod erat in exemplo prototypi longè maximum; cœlum, inquam carere ſuo Rege ac Domino, quo imitatrix cœli Monarchia carere nunquam potuerat; pulcherrimumque illum, & maximè conſtantem cœli ſtatum, motum, ordinem, à nullo Numine nullove conſilio proficiſci, ſed caſui ac temeritati deberi omnia; cùm tamen, ut ſtatum illum motumque & ordinem quadantenus imitarentur, nihil æquè neceſſarium ſibi eſſe ducerent, quam conſilium prudentiamque adhibere, & uni capiti, unique Regi ſummam rerum ſuarum

cum poteſtate propè divinâ committere. In Barbaros, vel amentes potiùs, & quibus una dominetur ſtultitia atque temeritas, dicamus errorem hujuſcemodi potuiſſe incidere, non in eos qui tantâ Sapientiæ laude, quanta fuit Priſcorum Sinenſium, floruêre.

PARAGRAPHUS SEXTUS.

EX QUO FONTE HAUSERINT novum Philoſophiæ genus Neoterici Interpretes.

RADIX totius doctrinæ una eſt atque eadem, unumque planè fundamentum, liber ſcilicet *Ye kim* ſive mutationum quem ſupra inter 5. Claſſicos libros tertio loco poſuimus ſi tamen libri nomen merentur hieroglyphicæ lineæ ac figuræ, eæque perpaucæ, quas *Fo hi* Sinicæ gentis conditor, cum Litterarum tunc nullus eſſet uſus, poſteritati ſuæ, ceu alterum nodum gordium explicandas reliquit. Et quoniam ab hoc libro pandectas ſuas ordiuntur Interpretes in eoque præcipue totam ſuam fundant doctrinam, antequam ulteriùs provehamur, operæ pretium videtur exponere curioſo Europæo, hujus libelli quoddam ſummarium & paradigma. Et Authoris quidem conſilium non aliud fuiſſe conſtat, quàm ut rerum creatarum mutuos vel nexus ac ſocietates, vel diſſociationes ac pugnas; ad hæc, influentias, ordinem, viciſſitudinem mortalibus ob oculos poneret; & per iſtos veluti gradus rudem Sinicæ gentis infantiam ad ſui principii ultimique finis ſupremæque ſpirituum intelligentiæ notitiam paulatim manuduceret. Cui proinde vota & ſacrificia jam tum offerebantur, & quam ob rem *Fo hi* alio nomine dictus *Pao hi* quaſi, complectens victimas, nominatur, quò evidentiſſime convincitur veri numinis cultum in ipſo gentis exordio extitiſſe.

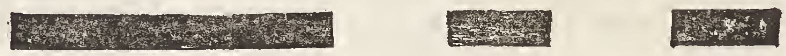
In primis autem videtur, illa quæ *cælo*, *terræ*, *homini* accidebant, poſteris conſideranda propoſuiſſe; quippe dum contemplaretur horum trium mirabilem quamdam ſocietatem, & quaſi mutuam affinitatem ac ſymmetriam, deſcripſit ipſe *Figuras octo* Sinicè *Pa qua*, id eſt, *octo pendulas imagines* vel figuras; his quippe vocibus *Qua-hiven-chi-ſiam* Interpres litteram *Qua* exponit, tametſi nunc vulgo pro ſortibus per abuſum accipiatur. Et ſic quidem eas figuras deſcripſit, ut ſingulæ ternis quoque lineolis partim integris, partim interruptis conſtarent: Ex quo deinde combinationes octo conſurgunt: Ad eum ferè modum quo artis noſtræ metricæ pedes triſyllabi combinantur, ſi loco integræ lineæ ſyllabam longam, interruptæ duas breves concipias. Ex his autem ternariarum com-

binationum ductibus duplicatis, octiesque inter se multiplicatis quatuor & sexaginta figuræ tandem existunt, quas ipsas dum curiosa deinde posteritas disponit alio atque alio situ sive structurâ, illæ situ suo atque varietate variam ac multiformem rerum naturam, motum, ordinem, ceu rudi quapiam picturâ quadamtenus adumbrant.

Quod ut penitùs cognoscatur, scire oportet; ab omni retrò ętate sic censuisse Sinas; duplex dari rerum omnium materiale principium, alterum *Perfectum*, alterum *Imperfectum*, hoc *Yn*, illud *Yam* nominant: quæ quidem duo, à *Tai Kie*, id est, *Magno axe* producta sunt, qui videtur chaos quoddam aut massa quędam materialis complectens omnia, aut quemadmodum Doctores Sinenses, & inter Ethnicos non pauci & quotquot fidei lumine collustrati unanimiter nobiscum exponunt *Yven che*, hoc est, *Materia prima*: videntur autem multi Interpretum, cùm de prima rerum productione disputant, complecti animo & cogitatione suâ quoddam velut ingens mare, quod bipartitum in duo maria minora (& sic bipartitum, ut in altero persistat quidquid est mobilius, levius, purius, atque perfectius; in altero quidquid est minus mobile, & gravius magisque fœculentum atque imperfectum) totidem rerum principia veluti secundaria constituat: Hæc autem duo principia quasi duo maria, sed jam minora, abire rursus atque subdividi singula in alia duo, & quidem cum eâdem secretione *puri perfectique* ab eo quod *fœculentum* est atque *imperfectum*: Ex his porrò quatuor, octo similiter divisa discretaque existere; octo mox abire in sedecim veluti spatiosa jam flumina: hæc in duo & triginta; tum in quatuor & sexaginta; ac tandem in plurima & veluti fluenta rivulosque dispertita (servatâ semper primæ divisionis atque secretionis normâ) spectabilem hunc Mundum constituere: Etenim ut ab hoc simili transeamus ad rem ipsam, sic passim Philosophantur Sinæ, ut dicant, ex *Yn*, & *Yam* utriusque vi & virtute, ceu multiformi qualitate constare omnia, eoque rem quamlibet magis minusve perfectam esse, quò plus minusve de alterutro principiorum obtineat.

Tota igitur mappæ seu tabulæ constructio ex duabus, ut dixi,
Lineis conflatur,

unâ non interruptâ, alterâ interruptâ,

eæ Lineæ, quæ non interruptæ, sed perpetuæ sunt atque integræ; perfectum quid ac solidum, & quod in eodem genere vincat alterum, necnon felix ac fortunatum quid significant: His autem contraria designant eæ quæ sunt non integræ seu interruptæ: Interruptis ergo *imperfectum*, ex. gr. terram, lunam, aquam, frigus, noctem, fœminam, humorem nativum quem vulgò radicalem dicimus, morbos, & calamitates designant: *Perfectum* verò, ex. gr. cœlum, solem, ignem, calorem, diem, masculum, nativos ignes seu calorem primigenium, prosperam valetudinem, ac fortunam perpetuis integrisque. Docent præterea, perfecti proprium esse manifestare sese, prodire foras, movere, dilatare, rarefacere, ascendere, augere, aperire; contra verò imperfecti proprium esse abscondere sese, introire, quiescere, restringere, condensare, descendere, imminuere, claudere. Ex horum autem duorum principiorum singulis alia rursus duo principia veluti subalterna docent existere; duo quidem ex *Perfecto*, quarum alterum sit perfectum-majus, alterum sit imperfectum-minus Duo autem ex *Imperfecto*, quorum alterum sit perfectum-minus, alterum sit imperfectum-majus.

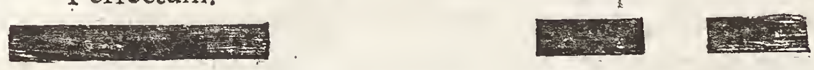
Has autem quatuor ex duobus principiis emanationes, *Su siam*, id est, *Quatuor imagines* vocat *Confucius*: Quibus, ex Interpretum quidem sententiâ, *Sol, Luna, Stellæ majores* seu magis coruscantes, & *minores* seu minus coruscantes denotantur. Quam sententiam quo pacto probare queant ac tueri non satis constat. Mutuam certé hîc radicem, seu uti nos loquimur, causalitatem nescio quam hîc admittere videntur, exempli gratiâ, ex calido nasci frigidum, seu saltem consequi, & rursus ex frigido calidum: quam sententiam tamen, dum tueri ac probare conantur Interpretes, exemplo utuntur hujusmodi: aqua & metallum frigida sunt (inquiunt) naturâ suâ; sed negari non potest, fulgorem & claritatem quæ utrique inest effici à calore, utique non ab alio calore quàm qui aquis omnibus & metallis insit: Ignis similiter naturâ est calidus; at nigricans illud ac cæruleo non absimile, quod in undante flammâ solet observari à quâ causâ procedit, si non à frigore: quod igne continetur procedit? Calor nimirum cùm intensissimus est gignit quodammodo frigus; Frigus item, cum supremum efficacitatis suæ gradum obtinuit, gignit calorem; adeoque cum frigus in Septentrione sit intensissimum, fit (inquiunt) ut hoc ipso in loco calor sumat initium, qui deinde

deinde dextrorſum procedens, incrementum capit in Oriente; vim ſummam perfectionemque obtinet in meridie: Frigus è contrario naſcitur in meridie, mox ſiniſtrorſum gyrans augeſcit in Occidente; Perficitur denique in Septentrione. Sic illi.

Geminatis rurſum ſupradictis principiis ſubalternis, ſeu imaginibus, exiſtunt *Pa qua, Octo* ſcilicet *Figuræ*; quas & Interpretatus fuit *Ven vam* Rex, indito ſingulis ſuo nomine ſeu charactere. Tribus lineis, vel integris, vel interruptis ſingulæ conſtant. Paradigma quod ſubjicimus, rem declarabit.

DUO RERUM PRINCIPIA.

Perfectum. | Imperfectum.

Yam. | *Yn.*

Quatuor Imagines ex duobus Principiis proximè natæ.

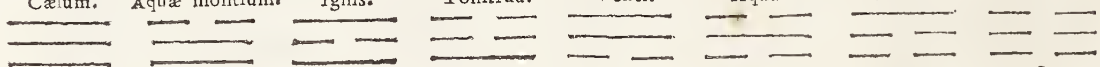
Majus Perfectum. | Minus Imperfectum. | Minus Perfectum. | Majus Imperfectum.

Tai-yam. | *Xao yn.* | *Xao-yam.* | *Tai-yn.*

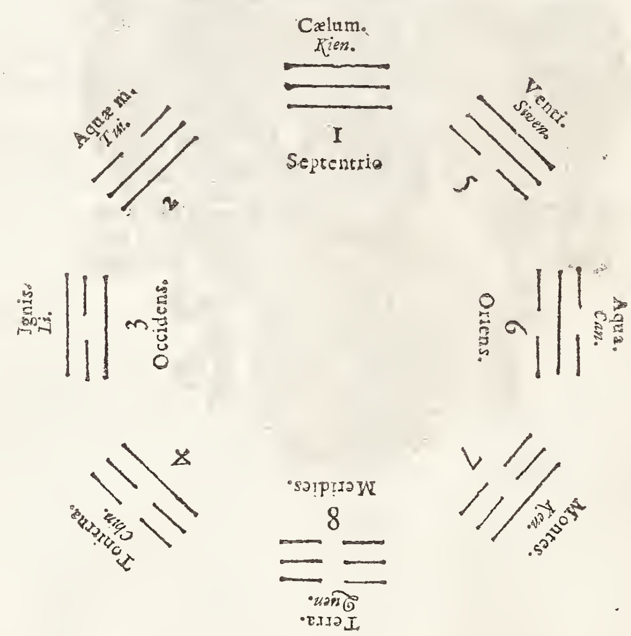
Octo Figuræ ex quatuor Imaginibus promanantes.

Kien. Cælum. | *Tui.* Aquæ montium. | *Li.* Ignis. | *Chin.* Tonitrua. | *Siven.* Venti. | *Can.* Aqua. | *Ken.* Montes. | *Quen.* Terra.

1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8

Has octo Figuras, ex quibus quatuor ad perfectum, quatuor ad imperfectum pertinent, in Orbem quoque describunt, cum mutuò inter sese, nec non vario, ad quatuor Mundi Cardines aspectu: Quibus etiam Cardinibus quatuor Zodiaci puncta, Solstitialia scilicet, & Æquinoctialia, quibus dum media rursus jungunt, octo Zodiaci quoque puncta & quasi Mundi Cardines describunt. Figuras interim sic describunt, ut à capite primoque numero semicirculum quatuor constantem Figuris ac numeris, producant ad lævam; & mox alterum à capite (seu quinto numero) rursus orsi cum totidem numeris ac Figuris ad dexteram describant, Orbemque totum conficiant, hoc modo.

De harum mutua vel conjunctione, vel oppositione *Confucius* ad Librum *Ye kim* (interprete *Cham Co-lao*) exponens: *Cælum* (inquit) & *Terra certam* ac determinatam *sedem locumque obtinent*, hæc inferiorem, illud superiorem. *Montes* & *Aqua montium* se *mutuo penetrant per humores* tam eos, qui in vapores resoluti ascendunt ex aquis locisque subterraneis (unde nubes & pluviæ) quam eos, qui densiores cum sint, descendunt; ex quibus deinde fontes existunt, & fluenta, & stagna. *Tonitrua* seu exhalationes siccæ & calidæ, & *Venti* seu vapores & halitus ventosi frigusque circumstans, *se mutuò comprimunt atque urgent*, necnon unita permixtaque se mutuo fovent ac juvant: Quare & Tonitrua majori cum impetu deorsum ruunt, & venti vicissim ab ignitis exhalationibus magis ac magis exæstuant. *Aqua* similiter, & *Ignis*, dum hic illius frigus, illa vicissim hujus ardorem temperat, adeo *non inter se pugnant* seque mutuo destruunt, ut contra cum insigni quodam emolumento rerum omnium socientur identidem, ac misceantur: Planè ut perspicuum sit, *octo Figuris* sic aliis alias opponi, ut non tam censeri possit oppositio rerum contrariarum, quàm earum, quæ, vel permisceantur, vel *sibi mutuo succedant atque* opitulentur, amica societas.

De octo figuris jam memoratis earumque inter se communicatione aut dissociatione, alio rursus loco ejusdem libri *Ye kim*, ex suâ ipsius, necnon *Ven vam*, & *Cheu cum* Interpretum sententiâ describit idem Philosophus rerum productionem per æquabilem totius anni circulum perenni quodam cursu & imperturbato ordine, per quatuor hujus tempestates & per octo mundi plagas, seu cardines, in se recurrentem.

Cœli Imperator (inquit) *in prima rerum productione prodiit & manifestavit sese ab ortûs regione in pleno vere: Prosecutus deinde quodammodo cursum & opus suum disposuit rectè omnia in ea regione, quæ est ortum inter & austrum media, sub veris finem quando hoc cum æstate conjungitur: Effecit deinde ut exererent sese omnia & in mutuum conspectum prodirent, vividaque & vegeta consisterent in ipso videlicet austro, & fervore seu medio æstatis: Post hæc, vegetavit omnia & sustentavit per terram & elementa; & in ea quidem regione quæ occasum inter & austrum media, finem æstatis cum principio autumni conjungit: Exinde cuncta exhilarasse dicitur, cum jam quælibet res quod exigebat consecuta, in fine suo quodammodo conquiesceret; idque in occasu ipso medio autumni tempore: At verò sub exitum autumni; quando hic cum brumæ principiis misceri incipit, pugnas & bella quoque miscuit, & in ea regione quæ æquali intervallo ab occasu & Septentrione distat; caloris nimirum cum frigore, quod illi dominatur, hæc pugna erat, cessante jam pugnâ; & prædominante scilicet frigore, pacavit rursus omnia in ipso Septentrione, mediæque hyemis tempestate: Ad extremum pertexuit perfecitque omnia, finem principio connectens, in ea regione, quæ Septentrionem ab Oriente media dividit, & exeunte jam hyeme, quando hujus extrema cum veris initio conjunguntur.*

Hæc *Confucius*, juxta explanationem Interpretis *Cham* Colai: qui quidem deinde sic concludit: *Kiai xam ti chi chu çai*, id est, *hæc omnia sunt à supremi Imperatoris dominio ac gubernatione.* Explicatis utcumque octo Figuris earumque mutuâ conjunctione aut oppositione restat, ut ab his octo, dum singulæ geminantur, existant sedecim: à sedecim item geminatis duæ & triginta: à duabus denique & triginta, quatuor & sexaginta: Harum singulæ conficiuntur ex duabus dictarum octo Figurarum, dum hæ alio atque alio situ & ordine disponuntur, atque inter se mutuo permiscentur.

Tabula ſexaginta quatuor Figurarum,

ſeu Liber mutationum *Ye kim* dictus.

Figura	Superior	Inferior
1.	Cælum.	Cælum.
2	Terra.	Terra.
3	Aqua.	Tonitrua.
4	Montes.	Aqua.
5	Aqua.	Cælum.
6	Cælum.	Aqua.
7	Terra.	Aqua.
8	Aqua.	Terra.
9.	Venti.	Cælum.
10	Cælum.	Aquæ m.
11	Terra.	Cælum.
12	Cælum.	Terra.
13	Cælum.	Ignis.
14	Ignis.	Cælum.
15	Terra.	Montes.
16	Tonitrua.	Terra.
17.	Aquæ m.	Tonitrua.
18	Montes.	Venti.
19	Terra.	Aquæ m.
20	Venti.	Terra.
21	Ignis.	Tonitrua.
22	Montes.	Ignis.
23	Montes.	Terra.
24	Terra.	Tonitrua.
25.	Cælum.	Tonitrua.
26	Montes.	Cælum.
27	Montes.	Tonitrua.
28	Aquæ m.	Venti.
29	Aqua.	Aqua.
30	Ignis.	Ignis.
31	Aquæ m.	Montes.
32	Tonitrua.	Venti.
33.	Cælum.	Montes.
34	Tonitrua.	Cælum.
35	Ignis.	Terra.
36	Terra.	Ignis.
37	Venti.	Ignis.
38	Ignis.	Aquæ m.
39	Aqua.	Montes.
40	Tonitrua.	Aqua.
41	Montes.	Aquæ m.
42	Venti.	Tonitrua.
43	Aquæ m.	Cælum.
44	Cælum.	Venti.
45	Aquæ m.	Terra.
46	Terra.	Venti.
47	Aquæ m.	Aqua.
48	Aqua.	Venti.
49	Aquæ m.	Ignis.
50	Ignis.	Venti.
51	Tonitrua.	Tonitrua.
52	Montes.	Montes.
53	Venti.	Montes.
54	Tonitrua.	Aquæ m.
55	Tonitrua.	Ignis.
56	Ignis.	Montes.
57	Venti.	Venti.
58	Aquæ m.	Aquæ m.
59	Venti.	Aqua.
60	Aqua.	Aquæ m.
61	Venti.	Aquæ m.
62	Tonitrua.	Montes.
63	Aqua.	Ignis.
64	Ignis.	Aqua.

Has

Has ergo ſexaginta quatuor Figuras, quarum tabulam modò attulimus, omnium primus Rex *Ven-vam* conatus explicare. Singulas earum interpretatus eſt quidem, ſed admodum Laconicè, adeoque perobſcurè; cùm autem ſingulæ figurarum conſtent lineis omnino ſex, ut hîc videre licet, tota earumdem ſeries tot planè conſtat lineis quot dies ſunt anno quem Sinæ intercalarem vocant, nimirum trecentis quatuor & octoginta. Porrò figurarum lineas ſingulas conatus eſt explicare memorati Regis filius *Cheu cum*; & hic quidem conſiderans eas prout ſummæ cum mediis infimiſque, & hæ rurſus cum mediis, mediæ denique cum infimis ac ſummis alium atque alium nexum, ordinem, & relationem, ut dicitur, obtinent; adeoque plùs minuſve inter ſe mutuo communicant, perfectique vel imperfecti redduntur participes; hæc inquam dum ſtudioſè conſiderat, & ſimilibus non raro utitur, feliciùs aliquanto quàm Pater; non ſic tamen, quin & ænigmaticè pleraque interpretetur. Dum itaque figurarum ſingulas, ſive potius linearum ſingulas declarat, ab infimâ lineâ ad ſextam, id eſt ſupremam gradatim ſemper aſcendit: Suos item numeros adſcribit linearum ſingulis; integris quidem novenarium, ſeu ternarium ter geminatum; non omiſſis interim numeris aliis quos ordo linearum poſtulat: Hæc autem omnia non vacare myſterio vel inde poteſt intelligi, quòd ex Sinarum ſententiâ numerus impar ſit perfectus, par imperfectus: Hunc ergo ad *Yn* referunt ſeu imperfectum; hunc frigori, nocti, lunæ, aquæ, terræ, &c. adſcribunt; illum, quem docent ad *Yam* ſeu perfectum pertinere, calori, diei, ſoli, igni, cœlo tribuunt: Ex quo deinde principio rurſus docent, numero cæli, qui ternarius eſt, ac terræ qui binarius, exiſtere quinarium, qui ſi geminetur denarium conficiat: Ad denarium verò numeros omnes velut ad radicem & complementum ſuum reduci.

Atque hæc eſt demum illa ſexaginta quatuor Figurarum tabula tot ingeniorum Sinenſium tetrica, ne dicam inutilis exercitatio aut labyrinthus, è quo unicus *Confucius* præcipuâ cum laude conatus eſt ſeſe expedire; Licet idem jam ſenior faſſus ſit, ſe illius iterum accuratiùs inveſtigandæ deſiderio teneri. Ipſos igitur Principes Interpretum Regem *Ven vam*, & hujus filium *Cheu cum* interpretatus, ſanè luculenter & copioſè morali ſenſu declarat omnia: ſic ut ex naturali rerum inter ſe nexu, ordine, viciſſitudine, vique efficiendi, pulcherrima petat documenta, tum ad privatos cujuſque mores, & domeſticam inſtitutionem, tum præcipuè ad publicam Urbium, Provinciarum, & Imperii totius adminiſtrationem: Ad ſortes interim & auguria quod ſpectat, non ille quidem negat exiſtimaſſe Priſcos Sinas, eam rebus quibuſdam inditam eſſe vim ac naturam, qua eventus rerum vel fauſtos vel infauſtos diù ante mortalibus enun-

ciare valeant, uti ferè solet ab Horoscopo cujusque peti scientia aliqua futurorum, eaque Sapientum quoque judicio non usquequaque vana vel aberrans: Verumtamen *Confucius* ipsemet (quemadmodum testantur Interpretes) nullâ sortium vel auguriorum habitâ ratione, non secus ac si vanum quid essent ac prorsus inutile, certè quidem ad se neutiquam pertinerent, sic rationis unius ductu contentus ac lumine de unâ virtute hîc laboravit, huic uni dedit operam: Quæ res ut sileretur ab Interpretibus, *Confucii* tamen ipsius testimonio satis constare nobis posset; hic lib. *Ye kim* p. 3. disertè dicit, Priscos sanctos eo maximè consilio librum illum scripsisse & illustrasse commentis suis, non ut auguriis ac divinationibus esset usui; sed (quemadmodum *Cham* Colaus exponit) ut cognoscerent homines quam à cœlo acceperunt naturam, eamque ceu ducem & magistram sequerentur, deinde verò & cœli mandatum, seu supremi Numinis providentiam, à qua natura processit, perspectam haberent. Quod ut clarius omnibus constet, lubet afferre quod in ipso statim exordio ad tabulam illam 64. mutationum disertis verbis prænotarunt duo illi & 40. Interpretes dum præmuniunt Lectorem totique posteritati cavent, docentes *dari supremum Dominum quemdam & Gubernatorem cui nomen Imperator: quis autem is est* (inquiunt) *qui Dominus dicitur & Gubernator?* Et protinus respondent, *per se est Dominus & Gubernator: Nam cœlum quidem res est quæpiam summè solida & perfecta, quæ naturaliter volvitur absque interruptione; quod autem ita semper volvatur, procul dubio est ab aliquo Domino & Gubernatore qui id efficit: hoc posito fundamento necesse est ut homines eum per se noscant: non enim suppetunt verba, quibus possimus pertingere ad eum explicandum.*

PARAGRAPHUS SEPTIMUS.

SPECIMEN ALIQUOD EXHIBETUR prædictæ Tabulæ 64. Figurarum.

VERUM ut cernat Lector oculis suis rei veritatem, & simul ex unâ Operis particulâ de opere toto judicium ferat, ac tandem intelligat quò tendat hæc Sinarum Philosophia, iis qui rem non examinarunt usque adeò suspectam; operæ pretium fuerit ex Figuris 64. unam, quæ numero 15. est ac reliquis brevior, & quam Sinæ laudant in primis, & cujuscumque felicitatis prognosticum esse statuunt, in medium proferre, commentis duorum Principum *Ven vam* & *Cheu cum*, necnon *Confucii*, & *Cham* Colai è Sinico in Latinum versis.

Hæc figura *Kien* dicitur. *Kien humanitatem* significat, sive modestiam demissionemque animi : Et quoniam ad hanc priores figuræ quatuordecim quasi totidem gradus deducunt, necessarium videtur nos hìc graduum quoque singulos suo ordine & numero, quo in tabulâ designantur, verbo saltem attingere, prout eos ferè in appendice suâ *Hi çu* dictâ *Confucius* decurrit, si quidem clari esse volumus, & ab exemplo figuræ unius, quænam reliquarum omnium ratio sit, Lectori constare. Exordium porrò sumitur à cœli & terræ procreatione dum ad hunc ipsum librum *Ye Kim* sic loquitur *Confucius : Postquam extitit cælum & terra, tum deinde extiterunt res omnes : Ubi extiterunt res omnes, tum deinde extitit mas & fœmina : Ubi extitit mas & fœmina, tum deinde extitit maritus & uxor : Ubi extitit maritus & uxor, tum deinde extitit pater & filius : Ubi extitit pater & filius, tum deinde extitit Princeps & cliens : Ubi extitit Princeps & cliens, tum deinde extitit superius & inferius : Ubi extitit superius & inferius, tum deinde fuit suus officiis & justitiæ locus & ordo.* Hactenus Philosophus. Nunc ad rem propositam veniamus.

Prima figurarum *Kien* dicitur, & utrâque sui parte tam superiori quàm inferiori, designat *Cælum* materiale, à quo, ceu emblemate quopiam, formam Regis ac regiarum virtutum *Confucius* petit.

Secunda *Quen*, tota similiter designat *Terram*; estque subditorum emblema quodpiam sive symbolum : Cœlum vero ac terra ambo sunt fundamenta quædam, & quasi principia naturalia rerum omnium, quibus adeo per metaphoram patris matrisque nomen tribuitur. Exemplum vero institutionis Regum & subditorum Philosophus petivit in primis à cælo & terrâ, hoc est, ab illâ tam perenni firmitate, tam æquabili ordine cursuque rerum omnium, qui ordo quatuor literis *Yven, hem, li, chim*, hoc est, *amplo ac perpetuo, claro ac manifesto, congruo ac decenti, recto ac solido*, exprimitur. Hæc autem per quatuor veluti virtutes Cardinales videlicet *Gin, li, y, chi*, id est, *pietatem, convenientiam, justitiam, prudentiam*, Philosophus studet explanare.

Constitutis ergo cœlo ac terra, & passivis activa mišcentibus, mox universarum rerum existunt quædam semina : Sic tamen, ut lateant, quasi utero quodam excepta cohibitaque : quod ipsum tertia figura, *Chun* dicta, significat.

Paulatim deinde fota complexu illo materni uteri formantur in fœtum, ac tandem aliquâ sui parte prodeunt in lucem, sicut à gemmâ suâ solet oriens uva se ostendere : docet hoc Quarta Figura, cui à literâ *Mum*, quæ infantiam sonat, nomen est.

Verumtamen sicut uvæ jam orienti, ut augescat, necessarius est terræ succus & Solis calor, ita communis hæc rerum omnium infantia, ne vix dum nata, mox arescentis instar intereat, primùm qui-

dem suo quasi lacte succoque opus habet (quod adeo Quinta Figura vocabulo *Siu* subindicat) deinde verò alimentis robustioribus, aliisque vitæ subsidiis & commodis, ut feliciter adolescat, & consequatur maturitatem suam & perfectionem.

Hîc igitur dum res quælibet conservare se nititur, & quod unius usui commodisque accedit, alteri plerumque necesse est decedat, non possunt non existere contentiones, lites, & bella, præsertim inter homines quorum natura, quàm paucis contenta est, tam est inexplebilis cupiditas: Atque hoc Sexta Figura, *Sum* dicta, designat.

Esset itaque jure aliquo & judicibus hîc opus, qui lites dirimerent, & quod æquum sit justumque decernerent: Verùm cùm sæpè vel dubium sit jus, vel privatæ rationes & commoda juri anteponantur & æquitati, maximè ubi nulla dum civitas, nulla Respublica, commune nihil; facillimè solent mortales primum ferè sententiis, mox etiam studiis ac voluntatibus inter se dissidere; dum ruptâ illâ qualicumque societate distrahi in partes & factiones, conflari utrimque exercitus, & tandem unius naturæ homines castris armisque divelli: Cujus rei typus est *Su* littera, quâ exprimitur Septima Figura.

In hujusmodi ergo discrimine rerum ac perturbatione nisi homines aliqui præsto sint, quorum virtus ac sapientia contineat inconditam multitudinem, faciatque, cœtus istos temerè conglobatos coalescere singulos in unum corpus; pronissimum erit, ut vel se mutuo ferarum instar absumant, vel certè dum singuli sibi unis student, marcescant omnes paulatim atque intereant; quapropter egregiis quibusdam viris hîc erit opus, qui, uti denotat Octava Figura, *Pi* dicta, animos hominum conciliare sibi norint, mox industriâ suâ, prudentiâ, authoritate tumultuantes componere ac moderari; quibus adeo singuli deinde cœtus, tanquam Magistris suis ac Dominis, morem gerant, quosque veluti Duces ac Pastores sequantur.

Ex quo statim existet arctior quædam omnium inter se colligatio & societas; & dando vicissim & accipiendo permutandisque facultatibus & commodis, non erit qui egeat re ullâ, sed copia quædam suppetet earum rerum quæ sunt ad tuendam ac sustentandam vitam necessariæ, atque adeo principium cernetur Urbis atque Reipublicæ; cujus typum exhibet Nona Figura, *Siao cho* dicta, id est, *Parva* quædam *unio & colligatio.*

Neque erit difficile vincire etiam paulatim legibus officiisque illos, quos novæ societatis utilitas atque jucunditas jam cœpta percipi, nec non mutua charitas atque observantia, tum omnium inter se, tum etiam suo cum capite conjunctos devinctosque teneat. Efflo-

rescet

rescet itaque genus omne officiorum, in quorum semitis vestigia sua ad id usque tempus seu vacillantia (quod Decima Figura *Li* designatur) firmare queant.

Non poterit etiam non ingens alacritas animorum existere, & amplitudo quædam (quam *Tai* Undecima numero Figura notat) pacis atque concordiæ, ubi suum cuique tribuetur, ubi tam studiosè consuletur commodis animi corporisque, ubi tanta vigebit conservatio & legum & officiorum.

Verumtamen quoniam brevis admodum & caduca solet esse humana felicitas fieri non poterit, uti nos docet littera *Pi* Duodecimæ Figuræ præfixa, quin serenitatem diuturnæ pacis atque concordiæ turbo quispiam discordiæ bellique excipiat, quamquam brevis, ut inter cives & fratres; sic ut non tam fuisse discordia, quam redintegratio quædam censeri possit pristini amoris atque observantiæ. Quæ ubi semel contentione quapiam ceu vento fuit agitata, multo solet altius radices jacere, & arctiùs subditos inter, se ipsoque cum Principe colligare: Hinc Decimæ-tertiæ Figuræ à *Tum gin*, id est, *unanimitate* nomen.

Hæc autem unanimitas si deinde constans fuerit, si cum studio publicæ utilitatis, & charitate Patriæ conjuncta, mirabiliter efflorescet ac firmabitur Respublica, & quod Decima quarta Figura, *Ta yeu* dicta, sperare nos jubet, *ingens erit opum* ac divitiarum copia, ingens splendor & amplitudo dignitatis; ad hæc, immensa quædam Imperii optimè constituti fama, qua commotæ nationes finitimæ, & quæ in longinquis etiam Regionibus versantur, ultrò expetent amicitiam & societatem nostram, subdentque se nobis, ac patrocinium fidei atque æquitatis nostræ libertati suæ anteponent.

Verùm ubi tam prosperè fluent omnia ad voluntatem nostram, ubi res Imperii in tam sublimi apice felicitatis ac gloriæ constiterint, una omnibus adhibenda erit cautio (maximè quidem ei qui omnium Princeps erit ac caput) ne superbia elati, quod in sublimi positis evenire solet, evanescamus ac ruamus eo graviùs quo altiùs fuerimus evecti. quocirca superbia omnis, fastigium, arrogantiaque fugienda erit; moderationi verò, modestiæ, demissionique animi impensè vacandum. Hujus autem virtutis ac doctrinæ Magistra est Figura 15. ab *Kien*, id est, *humilitate* nomen petens. Ea sicut & reliquæ omnes, ex duabus figuris conflata est, quarum inferior tribus constat lineis, duabus scilicet interruptis, & unâ perpetuâ: *Ken* ipsa dicitur & *Montes* designat; mons porrò celsitatis symbolum, hîc etiam symbolum est summæ cujusdam ac præcelsæ virtutis; at quæ radicem suam montis instar defigat in *Terra*, id est, *Humilitate*, adeoque lateat & quasi consepulta jaceat: Terra etiam,

quam figuræ ſuperioris lineæ tres interruptæ deſignant, præcelſæ virtutis, quatenus ea cum humilitate conjungitur, imago quædam eſt ac ſymbolum: in infimum quippe locum humillimumque depreſſa, & intra ſe quodammodo collecta abditaque immenſas opes, & pretioſiſſima quæque quamvis obſcuro ſinu complectitur, & per effecta ſua fructuſque pulcherrimos ac maximè ſalubres, humano generi vim ſuam virtutemque prodit.

PARAGRAPHUS OCTAVUS.

FIGVRÆ DECIMÆ QVINTÆ Explanatio.

HIS ergo ſummatim expoſitis, veniamus ad explanationes trium, quos diximus, Interpretum: Et quoniam unicum reliquarum omnium exemplum Figura hæc erit, afferamus in medium quidquid illi ſunt commenti. Rex itaque *Ven vam*, qui omnium primus nodum aggreſſus eſt ſolvere, ſic ait: *Humilitas virtus eſt quaquà patens latiſſimè: Vir perfectus tametſi principio lateat jaceatque, obtinebit tandem ſucceſſum exitumque proſperum.*

Laconicam interpretationem declaraturus *Confucius*, *Kien hem* binas voces exponit in hunc modum: *Subſtantia* (ſeu vis & ſignificatio duarum vocum) *ſic ait: Humilitas quaquà patet latiſſimè, ea cæli ratio eſt ac natura, ut cùm præcelſum ſit emineatque ſuper omnia, tamen per ſuos influxus deſcendat quodammodo ac demittat ſeſe, & cum humili terrâ ſocietur, atque ita virtus illius & efficacitas per effecta ſua in procreandis & conſervandis rebus magis ac magis elucescat, omnibuſque tandem ſit manifeſta: Terræ vero non abſimilis hac in parte ratio eſt, nam etſi infimo loco velut intra ſe collecta deliteſcat, exerit tamen ſeſe effertque in altum per effecta ſua, quæ cum cælo conſociat. Rurſus ea cœli ratio & natura eſt, ut minuat exuberantia, tumentia deprimat; luxuriantia recidat: Foveat verò & benigno influxu fœcundet, augeatque magnis incrementis id quod humile ac depreſſum, vacuique eſt inſtar. Terræ ſimiliter eadem eſt ratio, reprimit enim ac deſtruit quæ redundant & tument immodicè: Contra verò auget ac perficit quæ modica ſunt, quæ humilia.* (Hæc ipſa copiosè declarat *Cham* Colaus ex naturalibus cæli terræque effectis; ſed quoniam Europæus Lector ea per ſe facilè aſſequetur, & nos in hoc quamvis unico plurimorum exemplo, brevitati tamen ſtudere par eſt, ea conſultò præterimus) *ipſi denique ſpiritus peſſumdant tumidos beantque humiles, ſimillima quoque hominum ratio eſt, odiſſe nimirum tumidos; & amare humiles. Vir mode-*

ſtus & humilis in dignitate conſtitutus hoc ipſo clareſcit ac celebratur, quamvis id non expetat, luce virtutum ejus ex loco tam ſublimi feliciùs coruſcante: Idem ſi poſitus fuerit in humili obſcuroque loco, cum virtus luceat ipſa per ſe, non poterit ipſe non eſſe clarus & felix, & cujus laudi ac felicitati nihil poſſit addi: Atque hic eſt viri humilis adeoque perfecti felix & glorioſus exitus. Hæc *Confucius*, qui ſententiam ſeu doctrinam figuræ totius ſummatim colligens, *magnæ imaginis, quæ nobis exhibet memoratam virtutem, hæc* (inquit) *ſignificatio eſt: E terræ medio exiſtunt montes; humilitas illi ſunt*, ſymbolum, inquam, evectæ humilitatis, dum ex humili infimoque telluris ſinu ad nubes & aſtra ſublimi vertice pertingunt: Quocirca, *Vir perfectus*, haud ignarus, vitium hoc eſſe mortalium, ut ſe ſuaque magnifaciant, ſpernant aliena; *quotidiana ſuiipſius victoria deprimendo tumorem animi ſui & præcidendo primùm quidem in ſe, deinde etiam in aliis quidquid eſt nimium, & natum copiâ ſuâ vel ſplendore faſtum arrogantiamque gignere; Contrà verò ſtudiosè ſupplendo & accumulando quæ ſibi vel aliis deeſſe intelligit, prorſus ac ſi æquâ lance appenderet res omnes tum ſuas tum alienas, ſic admirabili cum æquitate ſuum cuique tribuit, ſeque omnibus accommodat attemperatque, & humiles prudenter extollens, & tumidos pro ea, qua pollet authoritate, ſalubriter deprimens, complanat omnia, & perquam feliciter res adminiſtrat.* Hactenus *Ven vam* Rex Interprete Regis *Confucio*, ipſius verò *Confucii* Interprete *Cham* Colao.

Audiamus nunc Regis filium *Cheu cum*; eſt ille quidem patre ſuo aliquanto copioſior, non ita clarus tamen quin Interpretibus iiſdem quibus antea ſumus uſi, hîc quoque futurum ſit opus: Interpretatur autem non complexum ſex linearum, uti fecerat pater, ſed linearum ſingulas ab infima gradatim aſcendens; cùmque interpretationes ſingulas *Confucius* rurſus explanet, explanatio hæc *minor imago* dicitur, ut ab illa ſcilicet, quæ *major imago* eſt, ſive totius complexi, diſtinguatur.

Sic ergo *Cheu cum* ait: *Linea prima ex ſenariis* (primam vocat quia eſt infima: Senariam, quia interrupta) *deſignat virum humilem iterumque humilem, adeoque probum & perfectum: Hujuſmodi ergo viro dum virtuti dat operam trananda & enaviganda ſunt quidem ſpatioſa & magna flumina certaminum ac laborum; animis tamen ne cadat; quippe tandem feliciter pertinget ad portum meritorum.*

Commentarium hunc ſuis rurſus notis illuſtrans Confucius, *imaginis minoris ſenſus eſt* (inquit) *virum prorſus humilem & perfectum modeſtè ac demiſſè ſe gerere quovis tempore & loco, & attendere inprimis ſibi, ſecumque habitare; quo fiat ut ſe ipſe paſcat felici virtutum pabulo, mirificèque proficiat.* Cheu cum ad proximam ab infimâ lineam gradum faciens, *Senarium ſecundum*, inquit, *deſignat hominem, cujus*

jam patescit, ac sermonibus hominum celebrari incipit humilitas: quæ si pura & syncera fuerit, ut lucem hanc & famam non sectetur nec expetat, tum quidem præclarè agetur cum illo.

Addit Confucius: *Quod uti imago significat, patescat ac celebretur humilitas illa, quod pura, quod germana sit ac solida, quod præclarè agatur cum eo qui illâ sit præditus, ideo fit, quia in medio corde, & non in ore dumtaxat, vel exteriori quadam specie inani virtutis simulachro illam obtinet.*

Cheu cum exponens lineam tertiam, sive antepenultimam (quæ perpetua cum sit, ad id quod perfectius est refertur, adeoque numero impari & nonario insignitur, ac *nonaria* vocatur) *docet nos*, inquit, *linea tertia nonaria, si quis magnis meritis erga Regem & populum conjungat humilitatem, vir perfectus sine fastu insolentiaque perseverans, is procul dubio serius ocyus prosperum habebit exitum rerum suarum, & dignum laborum præmium.*

Imaginis sensus est, inquit *Confucius, si tam præclarè meritus nunquam tamen à statu moderati modestique hominis discesserit vir ille perfectus, fore ut omnes omnino populi æquo animo pareant subdantque se ta tæ virtuti.*

Senarium quartum (inquit *Cheu cum*) *Virum nobis designat, qui proximè antecedentem virtute quidem vincat ac dignitate; verumtamen nullis dum de Republica meritis insignis sit; ipse tamen ex nulla re non proficiat; in quacumque rerum temporumque vicissitudine fructum capiens virtutis suæ: Quoniam vero se meritorum expertem esse intelligit, magis ac magis prodit ac manifestat modestiam suam animique demissionem; adeoque nullo vel iracundiæ vel invidiæ motu concitatur.*

Imaginis sensus est (inquit *Confucius*) *Virum, qui tantus cùm sit, & ex nulla re non proficiat, adeoque magis ac magis demissè humiliterque se gerat, non facile peccare; & quidpiam admittere quod cum legibus & ratione pugnet.*

Cheu cum *ad Senarium quintum* (hic autem numerus plerumque tribuitur ei qui cæteris imperat) *Princeps*, inquit, *illa moderatione animi modestiaque præditus non expendit opus ac vires Imperii, ut suos habeat sibi devinctos & obsequentes, quia scilicet tanta virtus liberalitate quamvis profusâ, & quovis robore militari potentior, omnium animos, & studia, & voluntates ei conciliat ac subdit: Quod si tamen existant qui exuant humanitatem, abjiciant jus omne, tantæque virtuti parere nolint; tunc certè par erit adhibere opes & arma domandis ac frangendis rebellibus; & tum quidem nihil non perficiet armata virtus, & virtus tanta.*

Confirmans hanc doctrinam *Confucius, imaginis sensus est*, inquit, *fas & æquum esse regiâ cum potestate belloque & armis debellare ac frangere contumaces ac rebelles, quando illos æquitas & ratio, virtusque*

sui Prin-

sui Principis haud flectit, quanquam (uti notat Interpres) non ille tum quidem regiæ humilitatis fructus est, sed effectus quidam duræ necessitatis.

Exponit denique *Cheu cum* lineam supremam & ultimam : *supremo Senario designatur privati Principis magna quidem illa & quæ latè resplendeat ac celebretur, humilitas ; cæterum, quod ad usum spectat, limitibus angustioribus conclusa ; privatæ scilicet modicæque ditionis* (quas ipsas angustias & defectum potestatis lineæ interruptio significat) *quippe cum cœlum ei non destinet supremam dignitatem, quæ propria Imperatorum est ; caret utique amplitudine illâ tam opum quàm terrarum, & clientum ac subditorum multitudine ; quæ omnia sequi solent Imperatoriam majestatem : quocirca si quando statuat is è re sua esse conscribere militem, habere exercitus in armis ; non alio sane consilio id faciet, quam ut debellet rebelles, contineatque in officio suæ ditionis & Regni populos.*

Huic sententiæ & expositioni subscribens *Confucius* sic ait : *Sextæ & supremæ imaginis sensus hic est, virtutem magnam quidem esse, nec minorem virtute famam ; quoniam tamen deest illi dignitas suprema, aliáque desunt præsidia, fit, ut quas agitat animo res maximas atque pulcherrimas, nequeat perficere : Quare unum hoc agit, & si quando res postularit etiam adhibito exercitu & armis agit, ut in officio contineat privatæ suæ ditionis & Regni subditos.*

En brevis expositio Figuræ decimæ quintæ non obscurum specimen reliquarum omnium ; sic enim & quatuordecim quæ præcedunt, & quadraginta novem, quæ deinde sequuntur, non alio ferè sensu quàm morali & politico exponuntur ; ita prorsus ut omnia quæ spectant ad mores & officia Principum, Clientum, Parentum, Liberorum, Conjugum ; quæ item adversus Hospites, Exteros, Hostes servanda ; qualis denique & quanta veneratio Spiritibus debeatur ; quantâ cum religione & constantia par sit obtemperare cœlo ; hæc, inquam, omnia tractentur hoc loco, alia aliis quidem copiosiùs, verumtamen nulla non attingantur.

Ea igitur Figura, quæ proximè sequitur Decima & sexta numero *Yu* dicta, ponit ob oculos communem maximèque festivam lætitiam, quæ à tantâ tam moderati tamque modesti Principis virtute dimanet in subditos, & quasi à capite in totum corpus diffundatur.

Decima septima, *Sui* dicta, docet subditos imperata facere sui Principis omnibus in rebus, & alacriter ac promptè, tanquam membra scilicet, sequi nutum capitis sui. Et sic deinceps.

Ut planè dici possit totum primi conditoris opus aliud nihil fuisse quam ænigmaticum emblema, vel ænigma emblematicum, ex quo deinde curiosa posteritas varia sibi documenta petiverit : inter quæ si quidpiam reperiatur apud primos quoque Interpretum, quod fortes

O

nescio quas, & auguria divinationesque redoleat, erit profecto quod Europæus Lector condonet antiquæ Sinarum gentilitati, si consideret Europam suam, quanto scilicet tempore, & quantis errorum ac superstitionum tenebris involuta fuerit, priusquam ei Sol Justitiæ CHRISTUS affulgeret.

PROEMIALIS DECLARATIONIS. PARS SECUNDA.

PARAGRAPHUS PRIMUS.

EXPLICATUR QUOD PRINCIPIUM rerum tam materiale quàm efficiens constituerint Sinæ tam Prisci quam Moderni.

POSTQUAM exposuimus quadamtenus Sectarum Sinensium originem & diversitatem, superest, ut tandem provehamur altiùs, & explicemus idipsum, cujus potissimum gratiâ superiora propè omnia attulimus; ecquod videlicet principium tam materiale, quàm efficiens & quam basim & quod fundamentum tam cœli & terræ quàm elementorum, rerumque omnium constituerint Sinarum sapientes, ut & nos statuamus scilicet, an ipsi, & quam, qualemve de supremo quodam Numine, primoque rerum effectore habuerint notitiam: An item noster Matthæus Riccius Missionis Sinicæ Fundator haudquaquam temerè, sed prudenter & justo cum fundamento conatus fuerit errores hodiernos Sinarum suis ipsorum testimoniis & authoritatibus oppugnare, & convellere, & sic principia quædam Christianæ veritatis ex ipsismet antiquæ gentis, antiquis item libris monumentisque petere, parvâ interim posteriorum Interpretum & ætatis hujus habitâ ratione; sed litterarum dumtaxat, & illarum præcipuè, quas ipsi fatentur esse suas, & licet moribus vitâque dissentiant, colunt tamen ut avitas &, uti sacrosanctas venerantur.

Quod ſpectat in primis ad principium rerum materiale, memoratus quidem liber *Sim li ta çiven*, ſeu *de naturâ* ab hoc ſuum ſumit exordium, deque eo per aliquot deinde capita copioſiſſimè diſputat. Principium verò iſtud ſuum *Tai kie* nominant Neoterici: & quoniam (uti *Chu çu* inquit) nec *Fo hi* conditor gentis Sinicæ, nec *Ven vam* primus fohianæ tabulæ Interpres, nec hujus filius *Cheu cum* hujuſmodi nominis meminerunt, non alia utique nituntur authoritate novatores, quam libri unius, ſeu veriùs appendicis atque additamenti *Hi çu* dicti, quod adjecit *Confucius* ad eum, quem interpretatus eſt, *Librum Mutationum*: Quæ appendix ejuſdem eſt cum reliqua interpretatione authoritatis: Ibi autem leguntur expreſſa hæc verba *Ye yeu tai kie: Xi ſem leam y: leam y ſem ſu ſiam ſem ſu ſiam: ſu ſiam ſem pa qua*, id eſt, *Mutatio continet magnum axem ſeu cardinem: Hic produxit duas virtutes*, puta perfectum & imperfectum ut cœlum & terram. *Duæ virtutes produxerunt quatuor imagines, quatuor imagines produxerunt octo figuras pendulas.* Extra hunc textum nuſpiam in quinque libris claſſicis aut retrabiblio ulla fit hujus *Tai Kie* mentio, adeoque quidquid afferunt, aut quomodocumque diſputent de ſuo illo rerum principio, totum ſcilicet effinxerunt ipſi: quam etiam ob cauſam laus omnis Philoſophiæ tam novæ unis ipſis tribuitur ab Interpretibus penultimæ Imperialis Familiæ *Ta mim*; fatentur enim & verò prædicants duo illos præcipuè Interpretes *Chim* & *Chu* ſub Familia *Sum* inveniſſe, quod tota ignoraverit antiquitas, adeoque poſt *Confucium Memciumque* non alios extitiſſe qui reconditam tot ſæculis doctrinam produxerint in lucem.

Tametſi porrò dicant quod *Tai Kie* ſit humanis ingeniis inexplicabile quid, quod ſpiritale quid, quod potentia quam inveſtigare non poſſimus, neque eſſe nomen quo queat exprimi: Operosè tamen cumulant complura ſimilia quibus conantur probare opiniones ſuas: Etenim quia binæ voces *Tai Kie* ex primævâ ſuâ inſtitutione denotant magnum terminum ſeu polum, ſimile mutuati ſunt ab axe mundi, ſeu polo, item ab axe domûs, quæ eſt trabs illa tranſverſa, quæ nexus ferè omnes ac membra Sinicæ conſtructionis una continet. Alibi etiam radici arboris, axi currus id comparant: idem baſim, rerum cardinem, columnam & fundamentum vocant, & planè negant eſſe quid merè imaginarium, aut ſimile ei quod Bonziorum ſecta *vacuum* & *inane*, vel quod Secta *Tao nihilum* nuncupat: Aſſerunt ergo rem eſſe veram verèque exiſtentem, eſſe id quod concipi quidem debeat fuiſſe ante omnia, re autem ipſâ non diſtinguatur à rebus ipſis, ut perfecto & imperfecto cœlo & terra & 5. elementis, ſed quid unum idemque ſit cum illis; ſic ut ſingulæ res dici poſſint ſuo modo eſſe *Tai Kie*; non aliter ferè quam delirans Servetus Epiſtolâ 6. ad Calvinum aſſerebat Deum in lapide verè &

propriè esse lapidem, in trunco truncum, &c. unde ipsi concludunt tandem omnia unius esse substantiæ. Alibi etiam dicunt *Tai Kie* concipi debere ut quid immobile & quietum in actu primo; dum autem movetur, producere *Yam* seu perfectum, à quo motu dum rursus sistit seu quiescit, producere *Yn* seu minus perfectum, non aliter ferè (inquiunt) quam homo secum ipse meditans quidpiam ac volvens animo, & mox deinde, quæ meditatus est, eloquens; vel sicut affectio animi quæ priusquam exerat sese, radicis ad instar in animo residet immota: simili denique illustrant hæc omnia petito à massâ argenti vivi quod capsâ rotundâ latet inclusum & immotum; hæc verò statim atque recluditur, mercurius ilicò diffluit ac dispergit sese in mille veluti radios ab ipsamet Mercurii materiâ & formâ indistinctos: Motûs autem hujusmodi & quietis in hoc universo vicissitudinem docent esse perpetuam, circuli rotæve ad instar, aut anthleæ aquaticæ perenni motu circumvolutæ: Sicut verò negant assignari posse tempus quo perennis ista circumvolutio rerum non extiterit; ita motum earumdem & quietem (si tamen quies est seu interpolatio) declaraturi, simile rursum petunt ab diei noctisque, à systoles item diastolesque perpetuâ vicissitudine dum respiramus & dum nox diem, dies noctem excipit, aut hyemem æstas, æstatem hyems. Et quamquam integro decursui & quasi plenæ ætati rerum omnium tribuant annos 29. mille 600. post quos volunt eas denuò ordiri cursum & ætatem suam, tamen modo suo loquendi satis indicant æternitatem quamdam rerum orientium occidentiumque antecedentem se agnoscere numeroso illo, quem diximus, annorum cursu infinitis vicibus repetito; in quo pugnant equidem cum sensu communi antiquitatis Sinicæ ut quæ ex traditionibus saltem suis censuit cœlo & terræ primoque homini & fœminæ suum fuisse principium; sic prorsus ut & horam ipsam quâ cœperint existere, non dubitanter assignent.

Miranda sunt interim ac divinis propè similia quæ suo illi *Tai Kie* fidenter tribuunt novi isti Commentatores: capacitas, & magnitudo, extensio visque penetrandi, convenientia quædam cum rebus omnibus. Quid multa? primum vocant & à se, altissimum, subtilissimum, purissimum, pulcherrimum, summè medium, summeque perfectum, ac bonum, exemplar & ideam rerum omnium, principio carens ac fine: quin imo & vitam ei videntur alibi tribuere cum animi spiritusque nomen ei tribuunt: Ad extremum, si modo constarent sibi, vix dubitaret Lector, quin subinde de vero eoque primo ac supremo Numine agerent; & verò sunt non pauci, qui id existiment & sic intellexisse aliquos, argumento possunt esse fana nonnulla ipsius *Tai Kie* nomine consecrata.

Sed enim quod meram materiam primam cum Philosophis quoque

que nostris intelligant, confirmatur ex eo quod aliud quoque nomen suo illi *Tai Kie* adscribant *Li* illud vocant: Quæ vox apud Sinas haud secus, atque *To ratio* apud Latinos, patet latissimè: Hîc autem dicto vocabulo sic rursus exponunt dictum *Tai Kie* ut essentiales rerum differentias ab hâc unâ *ratione* dicant promanare de quâ sic etiam philosophantur, ut videantur universale quodpiam à parte rei constituere, quod idem per species individuaque rerum sese insinuat: Quo probabilius est, eos sicut per *Tai Kie* rectè intelligunt materiam primam, sic per *To li* vere rationem quamdam seu formam rerum constitutivam & ab aliis distinctivam intelligi. Sic enim ratiocinantur: Id quod sedem, ex. gr. constituit in ratione sedis, est *Li*, quod mensam in ratione mensæ, idem rursus *Li*, & sic de reliquis: Frange sedem, mensam resolve, jam *Li* seu ratio sedis mensæque desiit. Nec dubitant de Moralibus eâdem prorsus, quâ de Physicis ratione philosophari, ex. gr. rationem juris officiique mutui quæ est Regem inter & subditum, quæ patrem inter ac filium, maritum inter & uxorem, & quamcumque demum rationem virtutis constitutivam *Li* vocant, quin & affectiones seu animi seu corporis, imo & ipsam animam quatenus informativa est corporis, similiter *Li* nominant, quod adeo *Li* suo modo destruatur, ubi illa informare desinit; sic ferè (inquiunt) uti aqua in glaciem concreta dum calore denuò resolvitur, pristino quidem liquori suo statuique restituitur, at glacies esse desinit. Sed hîc ipsi non sistunt, sed ab hoc discursu ad errorem longè maximum turpissimumque tandem provehuntur: Nam ubi multis de suo *Li* & de *Tai Kie*, sed admodum intricatè perturbateque, disputaverunt, sensim delabi videntur in Atheismum, quatenus excludunt omne principium efficiens supernaturale, & quamvis subinde abstrahere videantur ab sensu & materiâ, reverà tamen in materiâ persistunt: Spiritibus certè & effectis spirituum, qualescumque demùm illi sunt, vim quidem tribuunt agendi subtilius efficaciusque; verumtamen sic rursus, ut nunquam sphæram illam, quam Philosophi nostri activis simul & passivis tribuunt, ipsi videantur excedere: Quo magis laborant deinde, ut tot textus illustrissimos librorum veterum ubi de spiritibus rerum præsidibus, de justitiâ providentiâque supremæ mentis tam crebrò tam disertè agitur per fas & nefas ad suam illam tam materialem crassamque sententiam detorqueant.

Sed & alibi rursus videntur sibi contradicere dum disertè docent unumquemque mortalium ex suo ipsius corde, quatenus hoc habet imperium quoddam in motus omnes & affectiones vel animi, vel corporis, devenire posse in cognitionem magni illius & supremi cordis; mentis utique divinæ supremique moderatoris. Docent rursus ex admirabili nexu illo rerum & propagatione, quâ fit ut tam

constanter simile producat sibi simile, evidenter probari posse dari quodpiam *Ta teu nao*, id est, *Magni capitis cerebrum* quod omnia illa tam æquabili cum vicissitudine conservet ac regat & ad finem cuique consentaneum perducat. Negant itaque (& hoc sanè consequenter) quod ejusmodi sit mortuum quid; negant esse materiale; quin & afferunt alibi esse spiritum, eumque independentem, complectentem bonitatem omnem, omnesque (ut aiunt) rationes rerum omnium. Platones subinde aliquos audire te credas, aliosve Philosophos haudquaquam malè sentientes de Deo.

Quo magis etiam cunctandum mihi esse censeo, nec illicò damnandos Atheismi nisi fortè materialis ac negativi (ut dicitur) novatores istos, quamvis fortasse suspectos etiam formalis ac positivi, certè quidem tales ut suo illo tam novo tamque inusitato loquendi modo non paucos Lectorum suorum in Atheismi positivi præcipitium deduxerint: Nam cum, quæcumque de summa quadam mente ac providentiâ in veterum textibus reperiunt, omnia ad suum illud *Tai Kie* & *Li* reducant; ad hæc cum non distinguant inter causas materialem, formalem, efficientem, idealem, instrumentalem omnia scilicet illa nominibus tantum inter se distingui docent, adeoque & *Cælum* & *Xam ti* supremum illius Imperatorem ejusque attributa omnia, idem esse contendunt cum suo *Li* & *Tai Kie* sive cum suo illo influxu & virtute naturali cœli & terræ; unde si quando sic loquantur de virtute illa cœlesti, ac si reverà de mente quapiam divinâ sermo foret, merito tamen suspiceris ritu magis Poëtarum quam Philosophorum nec aliter ferè quam metaphoricè loqui: Quocirca etiam jure merito censemus pestiferam esse doctrinam ipsorum quæque ad formalem quoque Atheismum deducat, politicos præsertim illos & carnales homines: Adeoque ab Evangelico præcone rationum armis ac telis quàm acerrimè, uti semper factum, oppugnandos esse novatores istos, & vel ex ipsismet ipsorum Commentariis adeo inter se pugnantibus, errorum suorum convinci posse, & quemadmodum Lactantius dicebat à nullo Ciceronem, quam ab ipso Cicerone vehementius posse refutari, ita nec hos novatores à nullis certius, quam à seipsis refutari posse.

Verum enimverò quam senserint diversa, quàm longè discesserint à majoribus, quam inani fundamento nitantur omnia, quæ novatores excogitarunt, non aliunde magis quàm ex serie ipsâ temporum, quâ conscripti sunt editique libri probari evidenter potest: Quo enim vetustior est quisque liber, hoc magis adversatur ipsorum novitati. Patebit hoc ex testimoniis sanè luculentis quæ *Xu kim* (per antonomasiam *Xam xu* dictus quia liber primus ac vetustissimus inter omnes authenticos) non uno loco nobis suppeditabit. Frustrà, inquies; nam vetustiorem illo producent novatores. Quem

obſecro ? *Ye kim*, ſive eum qui de mutationibus inſcribitur; quippe cujus author eſt idem qui gentis Sinicæ Fundator *Fo hi*. Rectè tu quidem : At, amabo te, quid tandem libri fuit, cujus Authorem *Fo hi* prædicas ? Figuræ ænigmaticæ quatuor & ſexaginta, ſive lineolæ 384. partim continuæ partim interruptæ & prætereà nihil. Bene habet. At ſi ænigmaticæ, ergo perobſcuræ; ſi tam obſcuræ, ergo ædipo fuit opus qui lucem afferret. Ecquis ille ? Num idem fortè qui author fuit ? Authoris quidem nihil extat, inquies, ſed ædipi fuerunt magnus ille Princeps & quaſi conditor *Cheu* Familiæ tertiæ Imperialis *Ven vam* dictus, nec non ejuſdem filius *Cheu cum*. Hi ſolverunt ænigma, & figuras interpretati ſunt : Sed an hi coætanei fortaſſe fuerunt ipſiuſmet *Fo hi* ? Immò verò mille ſeptingentis annis poſteriores : Tamdiu ſcilicet in tenebris jacuit prima illa fundatoris lucubratio ; prorſus ac ſi non extitiſſet in rerum naturâ. Num igitur omni illo tempore litterarum rudis & expers fuit China ? Minimè verò : ſed quàm dives & fœcunda tum fuerit luculentè teſtantur illuſtria litterarum monumenta quibus res geſtæ primorum Regum ac temporum, tùm ferè cùm gerebantur, poſteritati commendatæ ſunt : At in his litterarum monumentis nihil profectò invenient novatores, quod novitati ſuæ faveat; invenient autem quod adverſetur, plurimum : Quærant ſanè vocem illam *Tai Kie* ex quâ tot eruunt myſteria ; ne ſemel invenient ; uti nec alteram vocem *Li* in eâ, quam ipſi effinxerunt acceptione ; & tamen quàm crebrò, quàm clarè, quàm graviter de ſapientiâ providentiâque unius ſupremi Numinis, de cultu & ſacrificiis eidem & ſpiritibus exhibendis iſthic agitur ? Quid quod ipſimet Principes *Ven vam* & *Cheu cum* tabulæ illius ænigmaticæ Interpretes primi, ne ſemel quidem iſtius vel *Tai Kie* vel *Li* mentionem faciunt ? Unus, inquam, *Confucius*, ſed & hic ſexcentis rurſus annis, ipſis modò dictis *Ven vam* & *Cheu cum* poſterior, in appendice ſuâ & ſemel dumtaxat binas illas voces *Tai Kie* profert in medium, ubi hoc unum dicit: *Mutatio continet Tai Kie*, ſive *magnum cardinem. Hic produxit duas virtutes &c.*

Annis ergo poſt *Fo hi* Fundatorem gentis Sinicæ bis mille trecentis tandem, veluti Deus è machinâ, ſic *Tai Kie* prodivit, nec malè tunc quidem ſecundum interpretationem doctiſſimorum hominum, qui aſſerunt nihil hìc aliud intellexiſſe Philoſophum, quam materiam primam, uti ex modo ipſo loquendi jam allato ſatis innuitur : At mille rurſus & ſexcentis annis poſt ipſum *Confucium*, vos demum boni novatores, prodiviſtis, & prodire feciſtis tale *Tai Kie* quale tota retro antiquitas nunquam audiverat : Quodque multo magis abſurdum fuit ac intolerabile, accommodare voluiſtis ad captum infantiæ veſtræ antiquitatem totam, & eam quaſi obtorto collo in

ſententiam veſtram pertrahere, poſteriſque perſuadere quod per annos ter mille, nihil aliud de Deo deque ſpiritibus ſenſerint ſcripſerintque majores veſtri quàm quod aſſerebatis ipſi de mutâ aliquâ virtute, & aëriis fortuitiſque cœlorum influxibus quos ſpecioſis nominibus *Tai Kie* & *Li* nuncupabatis.

PARAGRAPHUS SECUNDUS.

QUAM PERPLEXOS HABUERIT & ſollicitos primos divinæ Legis Præcones (Riccium maximè *) tanta varietas, & confuſio dogmatum, Sectarum, Librorum, Interpretum.*

HOC erat porrò chaos profundum Nationis Sinicæ, hic labyrinthus, hi ſcopuli; quorum prima facies perculit ſanè Matthæum Riccium ejuſque Socios qui Sinicæ Miſſionis fundamenta jecerunt, eoſque gradu perquàm lento ſuſpenſoque progredi coëgit: cum itaque poſt emenſa tot maria & tam feliciter perrupta tot ſæculorum clauſtra in novum hoc Pelagus variorum dogmatum inveherentur, imitati navarchos ſolertes ac prudentes ſuſpenſa ſemper bolide ſunt progreſſi: explorare diligenter omnia, qui ſinus & æſtuaria eſſent novæ regionis, quæ ſyrtes, ac vada: examinare, inquam, quæ maximè vigerent dogmata, quibus nixa fundamentis; quàm tuta, quàm certa. Primùm itaque non ſine admiratione & gemitu crebra ubique idolorum monſtra conſpicati ſunt, illa ſcilicet ipſiſſima, quibus Indiæ regiones ſcatêre viderant, à Bonziis utique eo, quo memoravimus, tempore & modo in Chinam invecta. Frequentiſſima ubique fana, numeroſi greges ſacrificulorum, errorum varietas ſumma, ex unâ ſectâ prognatæ complures aliæ, authoritas & gratia Bonziorum apud imperitum vulgus, quamvis iidem à litteratis pleriſque & honoratioribus ferè negligerentur, acres eorum animis curas injiciebant. Præter hanc, alia novæ ſectæ facies haud minus tetra ſeſe offerebat, *Tao* vulgo dicta, priore hîc antiquior, & in ipſis nata viſceribus Imperii, quam adeò litteratorum quoque non pauci ſequebantur, non illa ſpirituum tantum, ſed & hominum Numen & immortalitatem quamdam in terris tribuit ſuperſtitioſa cultrix, ut de ſortilegiis magiciſque artibus, quibus addicta eſt, nihil dicam. Augebant hanc colluviem frequentes ubique Mahometani, qui una cum ſuis erroribus ante annos ferè ſeptingentos magno numero & licentiâ ingreſſi in Chinam, eas ubique radices fecerant, ut humanis viribus deſperanda videretur eorumdem extirpatio.

Cæterùm una maximè secta *Ju Kiao* dicta eminebat inter has omnes opulentiâ, dignitate, authoritate: authoritatem antiquitas, & opinio sapientiæ conciliabat: opes, honores, imperia litteræ conferebant, eratque & re & nomine secta litteratorum: contemptrix illa quondam, quin & insectatrix earum quas 1. & 2. loco retulimus, quamvis alioquin & hanc & illam varii gentis Imperatores, & horum exemplo adulatores Ministri privato quodam studio benevolentiâque fuerint complexi: Cum Mahometanis etiam (credo quia origine exteris) sua ipsis fuêre certamina; at neque tam crebra, nec æquè semper, uti cum aliis acria & acerba; ideo fortasse, quia (uti scribunt qui mores ipsorum & religionem describunt) Mahometani *Su tien*, hoc est, *serviunt cœlo* quod & ipsi de sectâ suâ magnificè profitentur litterati: ex quo etiam non obscurè colligi posset ipsos Sinas Litteratos, quando ab se coli cœlum & adorari dicunt, utique non cœlum sed Dominum cœli, quem colunt Mahometani, intelligere.

Quoniam verò nonnisi per litteras aditus patet ad honores ac Magistratus: In his autem qui per litteras emergunt, complures sunt humili loco nati & ex infimâ quandoque fœce plebeiorum: Plebs verò, uti dixi cultrix ferè idolorum est: Hinc fit ut multi sic transeant ad Litteratorum sectam, ut tamen nativas illas superstitiones non penitùs respuant: Quam etiam fuisse causam autumo, quod ex ipsis tandem aliquando litteratis, amicum fœdus (ut ita loquar) & societatem aliqui cum duabus sectis idolorum inire non dubitaverint; studio quoque uniformitatis ac tranquillitatis publicæ eo perpellente politicos homines: Unam itaque doctrinam sive sectam ex tribus, sua videlicet, Indicâque Bonziorum, & patriâ quæ *Tao* dicitur coalescere voluerunt; ansam (credo) præbentibus ejusmodi novitati somniis illis, & erroribus, quos imperante familiâ *Sum* litteratorum secta produxerat, quamvis hæc illo quidem tempore sectas idolorum scripto tunc oppugnaret, uti suprà notavimus: cum enim sic illi Philosophentur de suo *Tai Kie* & *Li* ut quandoque nihil videatur esse inanius, quandoque rursus nihil æquè solidum ac sublime, mirandum non est uberem dictæ novitati materiam præbuisse & placuisse Bonziis vacuum nescio quod minimè vacuum & interiorem suam doctrinam prædicantibus, nec displicuisse alteris nihilo suo non minùs chymerico gloriantibus: Maximè quidem dum superstitiosos quoscumque ritus, & exteriorem doctrinam unà cum idolis ipsis ac sacrificulis idolorum, in gratiam scilicet imperitæ multitudinis perseverare patiuntur; ipsimet interim in Atheismum turpiter prolabentes.

Quid hîc ageret noster Riccius annuntiaturus orbi Sinico Christi legem quò se verteret in tantâ dogmatum religionumque varietate

ſimul ac perverſitate ? Obverſabantur animo dura certamina ſibi ineunda, nec jam cum idololatris tantum, & Mahometanis promiſcuaque plebe, ſed ipſis cum Magiſtratibus cum tota propè claſſe Litteratorum, è quibus ſuprà centum millia gradibus ſuis inſignes erant, cum ipſo, inquam, flore, robore ac firmamento Imperii, hominibus Atheopoliticis, à quibus cæteri jus ac leges petebant, atque adeo faſtu potentiâque tumidis, contentis virtutum ſpecie, re autem verâ cœno flagitiorum majori ex parte coopertis. Dimicandum erat cum Scriptoribus primi tunc nominis, & cum librorum veterum & claſſicorum Interpretibus tametſi Neotericis, attamen Claſſicis (uti vulgò quidem cenſebantur) quorum adeo commentarii manibus omnium terebantur: Convellenda ipſorum authoritas, diſpellendæ fraudes ac tenebræ, & ſi quidem verum erat quod Novatores tam ſtudiosè docuerant, eamdem ſcilicet cum ſuâ fuiſſe mentem ac ſententiam Priſcorum omnium, profectò contrà torrentem totius antiquitatis, authoritate quadraginta & amplius ſæculorum roboratæ vel propoſito capitis periculo fortiter erat enitendum: Damnandi conſequenter auctores errorum: Priſci, inquam, Reges ac Sapientes, & ipſe magiſter imperii *Confucius*, quos ut oracula quædam mundi ſui, & illuſtria virtutis ac ſapientiæ prototypa poſteritas omnis hodieque veneratur, de quibus ſi quidem nos juridicè, quid ſentiremus, interrogarent, fidenter ac disertè reſpondendum erat, erraviſſe omnes ac æternum periiſſe: Quod quo tandem ferret animo gens ſuperbiſſima retinentiſſimaque priſci moris & majorum obſervantiſſima? utique novitatem tam inviſam deteſtati, conſtanter affirmarent nequaquam erraviſſe ſuos, ſed nec errare per tot ſæcula, tot millenos tanti nominis ſapientes tam conſtanter potuiſſe: Ut ut eſſet, malle ſe cum erroris periculo inſiſtere veſtigiis majorum, quàm opiniones ſequi paucorum hominum exterorum ad id uſque tempus inauditas.

Meminerat quoque Riccius exterum ſe eſſe, hoc eſt, Sinenſium opinione, Barbarum: Meminerat Religionem, quam propagaturus venerat, eſſe hîc novam, novoque ex orbe advectam: Quod ſi vel nomen ipſum exterorum eſſet deſpectui; ſi ſuſpecta novitas omnis, & vel adeo quia tranquillitatem publicam turbare nata, politicæ genti Priſcarum ſuarum legum ac conſuetudinum tenaciſſimæ ſemper inviſa: Immo ſi Magiſtratus & Conſiliarii Principum Religiones & Sectas ad unum omnes, præter ſuam litteratorum, penitus abolendas eſſe non ſemel ſenſerant, reque ipſa contra Sectatores earum (cum tamen inquilinæ jam eſſent, & tot Imperatorum privatâ ſuperſtitione vehementer auctæ & corroboratæ) Principes alii atque alii ferro flammâque ſævierant: Quid ſperari tandem poſſe de illâ quæ tam nova eſſet ac peregrina, quæ mollis ac ſuperbæ gentis in-

genio tam contraria, res annuntiaret tam prima ſpecie incredibiles, uti eſt Homo-Deus & hic crucifixus.

PARAGRAPHUS TERTIUS.

RICCII DELIBERATIO DE MODO veritatis Evangelicæ Sinis annuntiando. Priſcorum Monumenta & Annales legit & examinat.

DESPONDERET animum procul dubio tot inter curas ac metus quiſquis haud aliis niteretur viribus quàm humanis: Sed enim fretus Deo conſtitit ſibi Riccius, qui cum multa diu noctuque verſaret animo de inſtitutis ac legibus Monarchiæ tantæ & tam antiquæ, in hunc ferè modum ſecum ipſe ratiocinatus eſt: Si verum eſt quod mihi tam conſtanter affirmant omnes, anni ſunt mille quingenti eoque amplius quod idola cum idolorum cultu authoritate Regiâ ex Indiâ primum inducta ſunt in hanc Chinam: Conſtat autem ſtetiſſe hoc Imperium per annos quater mille eoque amplius, ſi quidem fas eſt annalibus Imperii fidem dare, dignis utique non minori fide, quàm quos de rebus ſuis Græci ac Romani conſcripſerunt: Quid ergo dicemus de omni illo tempore quod idololatriam anteceſſit, annis ſcilicet bis mille quingentis? An ignoraviſſe numen omne tam verum quam falſum? Quod quidem de gente quantumvis immani ac barbara (teſte Tullio) vix eſt auditum: Vox illa generis humani *Numen eſt aliquod* an ſola fugerit aures Sinarum? Soli Sinæ ad lucem illam, ſpeciemque & magnitudinem creaturæ, per quam Paulo teſte, tam cognoſcibiliter Creator omnium poteſt videri, ſoli, inquam, Sinæ cæteroqui tam perſpicaces ſemper cæcutiverint? An inſania iſta, & inteſtinum murmur dicentium in corde ſuo *: Non eſt Deus*, quam Auguſtinus paucorum eſſe dicit, omnium omnino Sinarum mentem ſemper occupaverit? Quod illitterati, quod agreſtes ac feri ſemper cognoverunt, homines ſapientes, culti, mites ſemper ignoraverint? Qui motus illos tam conſtantes & æquabiles Aſtrorum, qui cœlorum converſiones ſemper admirati, ſemper id egerunt ab ortu ſuæ Monarchiæ, ut æquabilitatem & conſtantiam illam & ordinem inviolatum in adminiſtratione Monarchicâ ſui Imperii obſervarent; nunquam de motore cœlorum ac Domino, nunquam de Monarchâ illo ſupremo utpote inviſibili & in corporeo cujus (Monarcham ſuum Vicarium & veluti filium adoptivum eſſe crediderunt ad ſublunarem hunc orbem adminiſtrandum) cogitaviſſe, credi poteſt? Atenim ſi hîc ſubobſcura ſaltem veri Numinis fuit notitia, unde tanta deinde

perversitas opinionum ac morum, tot Sectarum colluvies quantam videmus hodie, unde tot artes nocendi fallendique? In promptu causa est: ab inconstantiâ naturæ depravatæ, nominatim verò à pestiferâ servitute idolorum. Quoties ipsimet apud nos prædicant Priscorum temporum innocentiam, fidem, sanctitatem! citò nimirùm consenescit virtus omnis, & imbecillitas humana suapte sponte ruit in pejus, tametsi nemo sit qui impellat: satis severa simplex & innocens prima ætas Romanorum, at quanta deinde morum corruptela cum triumphis Asiaticis in urbem invecta est! Quid? ipsa Christi Ecclesia, quot & quantas vicissitudines subiit? Quàm citò deferbuit ardor ille spiritus sancti, quo in ortu suo rapiebatur inflammata? Id ergo quod nunc jacet, haud rectè dicas stetisse nunquam. Humanum quid esse & naturâ suâ caducum rectè quidem dixeris. Depravata gens est, sit sanè. Corruptissimi mores, non inficior; sed vel hinc liquêre dico, synceri quid integrique habuisse aliquando. Omninò sic res habet: non ea fuit olim China, quam nunc videmus esse, sed quod extremis hisce temporibus usuvenit Europæ nostræ, ut post insignem corruptelam opinionum simul ac morum, post tot hæresum quotidie hydrarum instar pullulantium examina, Atheismus quoque nonnullos infecerit, hoc usuvênit & Chinæ, lue tam execrabili grassante hîc tantò sævius, quanto minus adest remedii, & plus suppetit semper alimenti.

Quid ergo consilii in re tam desperatâ? Ratione primùm ac Philosophiâ mederi incipiamus? At in hac, ut ab ipsis, ceu Magistris, excolamur, ex Europâ nos venisse existimant. Pugnabimus igitur armis sanctioribus quæ plurima suppeditant paginæ divinæ? Sed enim divinis similes suas item esse stultè contendent; & si quidem vetustiores quoque esse dixerit, erroris illos arguere difficillimum sanè erit: quin ergo freti magno Deo arripimus Christi Salvatoris nostri è cruce pendentis imaginem, & provolamus in publicum animosi, fideique nostræ trophæum circumferimus per compita & fora: aderit piis conatibus ipse Dominus, & si prodigiis signisque doctrinam ejus confirmare non potuerimus, sanguine vitâque certè confirmabimus. Utinam hoc quidem! Verumtamen ne ipsum quidem Apostolum Gentium quamvis arderet mori pro Christo, prædicaretque Christum & hunc crucifixum, accepimus inivisse viam hanc & rationem, Christi prædicandi in Sapientum Areopago, ubi quantumvis incitaretur spiritus ejus in ipso videns idololatriæ deditam civitatem, sic tamen Christi Redemptoris & hominis mentionem facit, ut primùm Creatoris ac Dei, & sic rursum Redemptoris, sed ut à mortuis prodigiosè suscitati, sed humanum genus gloriosè judicaturi: Idem verò Apostolus cùm apud gentes alias tot signa tamque miranda patraverit, in hoc tamen ingeniorum & sapientiæ theatro

theatro judicavit solidis rationum ponderibus, Deo adspirante esse permovendos.

Quid si ergo imitemur Apostolum in Areopago disserentem, & quando non dubitavit is ex ipsâ Poëtarum caligine tenuissimum primæ lucis radium elicere, nos similiter ex vetustioribus saltem Sinicæ Philosophiæ monumentis petamus aliquid quod crepusculi sit instar, & auroræ feliciori solique justitiæ quadantenus viam pandat. Veterum quidem librorum copiam non deesse, satis jam constat: Iique fortasse quò propiùs ab origine fontibusque veritatis abfuerunt, hoc etiam puriùs liquidiùsque de eâ disseruerint. Sed enim verendum ne si veteres hîc nobis faveant, Interpretes veterum adversentur: Sic enim audio non minùs copiosè quàm ingeniosè explanari libros veterum ab Interpretibus quibusdam, qui cùm vix à quingentis annis prodierint, admodum tamen fidenter judicium ferant de quadraginta sæculorum sensu & doctrinâ. Accedit hoc indigenas ipsos esse versatissimos patriis in litteris, & quia de his tam præclarè (uti vulgò dicitur) sunt meriti, eoque nomine maximis olim perfuncti muneribus, idcirco lucubrationes ipsorum singulari cum studio plausuque lectitari ab summis pariter infimisque. Quid ergò deferent uni homini præsertim extero, qui præ uno magistrorum suorum & Interpretum, exteros (opinor) omnes flocci-faciant? quamquam jure merito quis dubitet, an qui scripserunt postremis illis corruptissimis temporibus Priscorum mentem germanamque doctrinam sint assecuti, præsertimque iis in rebus quæ ad Religionem Priscorum pertinent, vel sunt ab sensu nostro vulgique opinione remotiores. Constans quidem Interpretum concordia, maximè si plures fuerint, nec unius ætatis, admodum rara est & miraculo proxima. Gaudet ferè ætas posterior priori vel addere quidpiam vel detrahere: Sic Litterati Sinenses ætatis nostræ novam illam commenti sunt Religionem ex tribus conflatam, quarum duas ii, qui Imperante familiâ *Sum* floruerunt, uti falsas pravasque oppugnaverunt acerrimè. Cur ergo hi ipsi non æquè hallucinati fuerint & multò etiam longiùs à primis illis temporibus dogmatisque majorum discesserint? Maximè cùm ultro fateantur intercessisse noctem illam tam spissam annorum mille & amplius, per quos prisca Sinarum Philosophia consopitæ similis extinctæque jacuerit?

Has ergò similesve cogitationes diu noctuque revolvens animo Matthæus Riccius cùm vehementer optaret sedem figere quamprimum in ipsa arce Imperii; Regia, inquam; Pekinensi, quæ Monarchiæ totius caput est (quod & magnus Xaverius tantopere expetiverat) quoniam tamen necdum sibi videbatur satis esse maturus ad illam expeditionem, & nisi via aliqua paulatim eo sterneretur, acceleratio tam præceps multò plus damni quàm commodi afferre po-

terat: Satius esse duxit festinare lentiùs, & ex proximis quibusque locis atque Provinciis qualemcumque fructum petere, extraque Regiam præludere quodammodo certaminibus illis quæ in ipsâ deinde Regiâ esset initurus. In Provinciis itaque Chinæ Meridionalis annos versatus omnino 16. ipse tum per se tum etiam per socios non uno loco felicia posuit fundamenta rei Christianæ, & quamvis omni illo tempore variis gravibusque laboribus ac periculis exerceretur, nunquam tamen fractus est animo, sed Deo fretus è rebus etiam adversis animos & opes sumpsit, unum interim singulari quodam studio solertiâque agens assiduè, ut indagaret omnia secumque tacitus expenderet, eoque consilio consulens identidem gentis libros, & quotquot ex amicis nancisci poterat homines litteris præstantes: quoad anno 1598. jam maturam ratus Pekinensem expeditionem eam alacer suscepit; Sed ecce Pekinum delatus recentis cujusdam belli terrore & apparatu fervere videt omnia: quare prudenter hîc difficultati cedens ac tempori Nankinum repetit, sive Regiam Meridionalem: Ibi autem non paucis Christo aggregatis fundat Ecclesiam simulque domicilium Societatis JESU & exacto circiter biennio rebusque jam pacatioribus Pekinensis Regiæ, post multas deprecationes & lachrymas coram Deo, cujus unius causa hîc agebatur, profusas, plenus admodum spei fiduciæque cœlestis (divinitùs quippe factus erat certior Christum sibi propitium fore Pekini, similiter, ut Ignatio olim Romam petenti) tandem anno Christi 1600. denuò proficiscitur erecturus in arce illâ, tam florentis Imperii trophæum Crucis Christi, & sub hujus auspiciis depugnaturus cum Idololatris, Atheis, Mahometanis, &, si Deo cordi foret, de his Inferisque totis triumphaturus, quin adeo, per calcatam, si necesse foret, quatuor & 40. sæculorum authoritatem, monumentum æternæ veritatis positurus, &, si veritas id postularet, obsignaturus etiam suo sanguine.

Anno itaque salutis humanæ 1601. mense Januario (qui postremus erat mensis anni Sinici 28. Imperantis *Van lie* ex Familiâ *Taimim* ordine decimi tertii, ingressus Pekinensem Regiam Matthæus Riccius offert munera Principi, non alia re magis quam novitate suâ pretiosa acceptaque; & primo quidem loco effigiem Christi Salvatoris Deiparæque Virginis coloribus eleganter expressam necnon ipsum Crucis trophæum: Omnia suscipit Imperator (raro favoris ac benevolentiæ argumento) sacratas autem Imagines cum singulari quadam venerantis animi significatione. Vulgato favore tam inusitato accenduntur omnium studia ad novum hospitem consalutandum: Concurrere certatim omnes cujuscumque ferè ordinis ac dignitatis ad diversorium Matthæi, avidissimi cognoscere quid afferret hospes tam novus & advena ex iis terris, quas ipsi ad id tempus sub cœlo

existere, nunquam existimaverant. Multi multa sciscitari; multa Matthæus ipse ultrò prudens ingerere; audiunt de elementis, de cœli ac terrarum vel situ vel motu, & in his nova permulta prorsusque inaudita, non minus ingeniosè quàm perspicuè, patrio ipsorum sermone disserentem. Amant etiam vehementerque suspiciunt gravitatem morum comitate modestiaque tam singulari temperatam. Inter hæc vir prudentissimus gradum facere identidem ad sublimiora, à terrâ cœloque scilicet, ad conditorem utriusque & Dominum: Mox etiam naturam hujus divinasque perfectiones, unitatem, providentiam, sapientiam, omnipotentiam, bonitatem solidis demonstrare rationibus. Disserenti porrò de primo rerum principio seu effectore assentiri facilè omnes & non pauci fidenter etiam asserere esse illum ipsum quem Prisci gentis suæ Reges ac sapientes perapposito nomine *Xam ti*, hoc est, *Supremi Imperatoris* nuncupassent, & verò coluissent: Neque tamen deesse rursus alii, qui principium longè diversum, chimæricum illud scilicet novatorum, de quo suprà, *Tai kie, li, cum &c.* id est, *Magnum terminum, rationem entis universalem*, item *vacuum & inane*; alii rursus qui *Fœ* idolum ex Indiâ advectum, alii denique qui patriam sectam *Tao* dictam identidem obtrudant: Quorum quidem omnium errores inaniaque dogmata Matthæus rationibus, è naturali simul & supernaturali petitis veritate, non minùs fortiter quàm suaviter oppugnat expugnatque: Audit eos interim non minùs quàm alios, quibuscum familiariùs egerat in China Meridionali, miris extollentes laudibus Priscorum temporum suorum innocentiam & simplicitatem, audit Priscas auctoritates & vetera citari ab ipsis litterarum monumenta, in quibus tum legis naturalis, tum aliarum rerum quas Riccius prædicabat, mentio fiebat non obscura, ipsismet interim fatentibus diu esse quòd desierat aureæ illius ætatis integritas & candor; nam suæ quidem ætatis sapientes plerosque tantum nomine tenùs discipulos esse *Confucii*: utpote qui præter opes dignitates deliciasque hujus sæculi & fucatæ eloquentiæ gloriam vix aliud quidquam haberent cordi, parum utique solliciti quid olim futurum esset, quia nihil ferè, nisi quod sensu perciperetur, credentes: Et hujusmodi quidem sermones ac querimoniæ illorum ferè erant, qui nativum lumen veritatis vitiis & erroribus minus habebant offuscatum, quos inter etiam quidam primi nominis litterati, instinctu, opinor, plusquam humano, tam singulari doctrinâ Matthæi nostri, tantaque doctrinæ firmitate capti convictique adhærescere jam ipsi studiosius, & ad delibandos saltem gentis suæ libros, vetustiores imprimis ultrò invitare, se namque ipsos post institutum bis terve cum illo sermonem, multò quàm unquàm anteà clariùs jam percipere nonnulla quæ veterum monumentis continebantur, quæ adeo delibare ne gravaretur & ipse: Sic

enim perſpicuè cogniturum eſſe, quid olim naturâ duce ac Magiſtrâ ſenſerit antiquitas tota, quid de ſupremo cœlorum Imperatore ac Domino, quid de ſpiritibus & Religione judicarint viri Principes iidemque ſapientes ætatis Priſcæ *Yao*, *Xun*, *Yu*, *Tam*, *Ven-vam*, *Vu-vam*: *Cheu-cum*, *Cum-çu*, ſive *Confucius* quos omnes tota poſteritas ſi minùs imitata feliciter, at certè conſtanter ſit venerata; qui utique ſi viverent modo novas illas veritates, veluti cælitus annuntiatas, approbaturi eſſent, & quidni etiam amplexuri. Quod ſi jam ſemina quædam & ſcintillas ejuſdem luminis ac Religionis in monumentis Priſcorum ſuorum Matthæus ipſe reperiret, tum rogare ſe, ut ſuſcitet benignus, quod tamdiu latuit conſopitum extinctoque ſimile, priſcumque lumen nativæ veritatis fulgore novo doctrinæ cæleſtis accendat atque perficiat.

Quam ſimillima fuerant aliorum etiam graviſſimorum virorum quibuſcum egerat per annos ſuperiores hortamenta & vota, quibus adeò jam tum morem gerens, non parum ſcilicet hac in parte elaborarat: quod ipſum tamen prudenter hîc diſſimulans, humaniſſimè reſpondit ſe quando ſic juberent, utique pariturum, non ſine magna ſpe diſcendi proficiendique ex libris gentis litteratiſſimæ conſcriptis eâ præſertim ætate, cujus ipſi ſapientiam ac ſanctitatem uſque adeò deprædicarent. Totus interim tacitis exultabat lætitiis Chriſtoque duci & auſpici gratias agebat immortales quod cerneret aperiri diſſeminando Evangelio oſtium ingens, quod idem tamen rurſus intelligebat penitus iri occluſum, ſi fortè totam litteratæ gentis antiquitatem condemnaturus omnium in ſe litteratorum adeoque & Magiſtratuum infeſtos animos & arma concitaſſet, quos utique devincire potius oporteret ſimilitudine quadam ſtudiorum atque ſententiarum, quàm abalienare novitate nimiâ & diverſitate, ut ſic, fundamenta Chriſtianæ Religionis in hoc Imperio non divinâ tantùm firmitate (quæ quidem longè potiſſimum procuranda ſemper eſt) ſed etiam humanâ, quoad fas & ratio ſineret, niterentur.

Doctoribus itaque primi nominis, & hortatoribus, & ducibus novo rurſus ardore ac ſtudio placuit explorare penitius omnia, adire (inquam) fontes ipſos doctrinæ Sinicæ, & monumenta Priſcorum dogmatum, necnon annalium vetuſtiſſimorum, iterum iterumque revolvere: ad hæc obſcuros dubioſque locos examinare diligenter, conſultis partim commentariis, tam veterum quam recentiorum Interpretum, partim etiam illis, qui tunc vivebant literarum Magiſtris atque Philoſophis (ex quibus ſeptem & viginti annorum ſpatio, quibus in Chinâ commoratus eſt Riccius recenſita ſunt amplius quinque millia) à quibus & ipſe viſebatur, & quos viciſſim viſebat & de omnibus conſulebat. Quid multa? vidit, audivit, legit, &

maximâ

maximâ cum voluptate animi ſui perſpicuè tandem cognovit, quin & convictus eſt, Sinenſes olim non uno ſæculo, ſed pluribus habuiſſe notitiam veri Numinis ac ſimul præſtantia quædam lumina legis naturalis; ad quæ ſi modò revocarentur ii, qui nunc viverent, ſperandum utique fore, ut ad Evangelicæ legis, quam venerat annuntiaturus, gratiam & ſanctitatem ſuaviter admodum (propitio ſemper Numine) adducerentur, ii quidem imprimis, quos inveterata quædam cœcitas ac ſuperbia vitæque depravatæ conſuetudo non uſquequaque impediret: & verò cùm gens iſta ſuæ antiquitatis ſuarumque litterarum uſque adeo ſtudioſa ſit & tenax, prorſus adhibendam videri hanc induſtriam, ut ſuſcitarentur ea, quæ ipſimet in primordiis ſuis habuerant prima naturæ lumina, quamvis hac ætate vitiorum & errorum tenebris propè jam extincta; exemplo ſcilicet Doctoris & Apoſtoli Gentium, qui non dubitaverat authoritatibus & quidem Poëticis Ethnicorum uti inter evangelizandum: exemplo etiam primitivæ Eccleſiæ in quâ Doctores ac ſcriptores ſacri omnes (uti teſtatur S. Hieronymus citatus à D. Thomâ in opere contra impugnantes Religionem cap. 12.) *à tempore Apoſtolorum uſque ad tempora ipſius Hieronymi immiſcuerunt ſacræ Scripturæ ſapientiam & eloquentiam ſæcularem.*

PARAGRAPHUS QUARTUS.

EX LIBRIS SINARUM AUTHENTICIS concluditur nullum eiſdem fuiſſe cum aliis Nationibus commercium.

HÆC igitur quàm ſolido nixus fundamento fecerit Riccius noſter quantâ cum authoritate, fructu, plauſuque operæ pretium fuerit hîc declarare. Intellexit imprimis vir æquè perſpicax ac prudens, magnam eſſe fidem annalium Sinicorum, raram prorſus authoritatem ſimul, & antiquitatem: intellexit, eos à quibus annales conſcribuntur, ab ipſo deligi gentis Imperatore, unoque ferè tempore res omnes & geri apud Sinas & ſcribi; quamvis eædem nonniſi multo deinde pòſt tempore, poſt occaſum videlicet imperantis familiæ & novæ ineuntis initia, typis edi conſueverint. Itaque ſic ſtatuit corrigendam prorſus eſſe opinionem illam, quâ venîmus ferè omnes ex Europâ noſtrâ imbuti occupatique, nationes ſcilicet ad unam omnes (excipiamus ſemper Hebræam) veri Numinis amiſiſſe notitiam, idque paucis à diluvio ſæculis, & inter ſua ferè cujuſque nationis exordia: Neque enim ſic rem habere, & quidquid de aliis

ſit nationibus, de Sinica tamen haudquaquam ferri poſſe tale judicium; utpote quæ ab aliis gentibus fuerit, non terrarum ſpatio dumtaxat, ſed moribus, habitu, litteris ſemper fuerit hodieque ſit diverſiſſima, & ita quidem ut putaverit præ ſuâ non aliam ſub cœlo & ſole inveniri nationem, præter vicinas aliquot barbarorum Gentes & Inſulas: ſic enim verbo & ſcripto Imperium ſuum *Tien hia*, vel *Su hai chi nuy*, id eſt, *quod ſub cælo eſt*, aut *quidquid intra quatuor maria continetur* appellare conſueverunt.

Quod quidem Imperium ſiquidem per bis mille primos ann. habuiſſet cum remotiorum terrarum & nationibus commercium, an tot Priſca aliarum gentium Ægyptiorum, Hebræorum, Græcorum aut Romanorum monumenta, id diſſimulare aut non commemorare potuiſſent? an ipſa quoque Sinenſium Chronica non memorarent, quemadmodum memorant de quinto Imperatore *Vu ti* è quintâ *Han* familiâ circa annum ante Chriſtum 200. arma ſua ultra murum & deſerqui tum *Lop* proferens Pegu, Cambojam, Siamum, Bengalam uſque penetravit, & annis rurſum poſt Chriſtum circiter nonaginta decimus ſept. ejuſdem familiæ Imperator *Ho ti* duce *Pan chao* in Indiam & ultra progreſſus 200. dierum itinere Regna 40. numero Sinarum ſubjecit imperio.

Ut autem id magis perſpicuum ſit ſi quidem de Aſſyriorum vetuſtiſſimo agatur Imperio, quod à Nemrodo Chami nepote duxit initium, ſatis conſtat illud inter ipſa propè exordia ſua deſciviſſe à cultu vero ad idololatricum, & crudelitate, libidine, aliiſque ſceleribus adeo fuiſſe contaminatum & obſcuratum, ut nihil fermè præter inania Principum nomina ad poſteritatis notitiam pervenerit: Quod quidem Imperium, cum deinde ad Medos, & ab his ad Perſas, à Perſis ad Græcos ſive Macedonas, à Græcis denique ad Romanos devolutum fuerit, quis non intelligat etiam vitia, & vitiorum omnium parentem ac nutricem idololatriam ſimul cum ſpoliis ac triumphis unà tranſiiſſe? Quâ quidem Idololatriâ Romanum deinde Imperium orbem reliquum infecit, adjunctis etiam ſibi iis idolorum monſtris, quæ propria ſingularum gentium ſuperſtitio fabricata fuerat.

Ab hoc igitur Imperio gentis Aſſyriæ licet vetuſtiſſimo, & quod in Aſiæ viſceribus fundatum ad Arabiam, Ægyptum, Indiamque extendit ſeſe, nemo tamen ſuſpicabitur derivatum fuiſſe Aſiæ extremæ ſive Sinarum Imperium, qui modo expenderit hoc ipſum 4222. annis ſub patriis Principibus perſtitiſſe: antequam jugum Tartarorum Occidentalium ſubiverit, quique etiam hujus & illius gentis mores linguam, ritus, litteras cæteraque omnia uſque adeo inter ſe diverſa diligenter obſervaverit: Et tamen fierine potuiſſet, ut rivus tam magnus nihil haberet cum fonte ſuo commune, & præſertim virus illud quod tam celeriter manat vitiorum, & ex vitiis idololatriæ? atqui

si modo vel obiter quis consuluerit Sinicæ gentis annales, protinùs ei constabit idololatriæ pestem non fuisse Regiâ authoritate huc introductam, nisi post annos fermè ter mille post conditam Monarchiam Sinarum, annis verò ampliùs nongentis post extinctam Assyriorum.

Quod si verò Chinam removerimus ab Assyriorum commercio, multo magis removenda Ægyptus: & quamvis aliquæ hieroglíphicæ litteræ Sinenses cùm Ægyptiis similitudinem habere à quibusdam asseratur, cur non potius Ægyptios à Sinensibus, qui aliquot seculis præcesserunt, quam ab Ægyptiis Sinenses originem trahere debere contenditur? Ad hæc quid obest quin aliquæ gentes quædam invenerint eadem omnino & communia cum aliis gentibus maximè dissitis? Et quid demum facilius & magis obvium quam pingere characteres aliquot referentes similitudinem rei, ut Solis, Lunæ avium arborum, &c. ut pueros doceant quæ quid significent? An proptereà ex gente Ægyptiâ in Sinam per totam Asiam fieri debuit transitus & transmigratio?

Sed neque dici potest ab Indorum Gymnosophistis quidpiam vitii vel erroris apud Chinam fuisse propagatum antequam hic propagaretur ipsamet Idololatria: Nam præcipuus hujus sectæ propagator *Foe* dictus in Indiâ natus fertur anno 16. imperantis *Chao vam* (qui quartus fuit è 3. *Chen* familiâ) anno ante Christum 1308. & annis 400. circiter ante natum Pythagoram & *Confucium*; quando jam steterat hæc Monarchia annis 1600. & amplius, legibus ritibusque non peregrinis, at suis constanter administrata; dogmata verò hominis pestiferi nonnisi nongentis circiter annis post ejusdem interitum una cum formali idolorum cultu authoritate Regiâ in Chinam inducta sunt.

Multo minus etiam credendum est Sinicæ gentis originem peti posse à Japonibus (quos superba Sina *Vo nu*, hoc est, *Vo* mancipia vocabat, quamvis ii litteras habeant multaque alia cum Sinis communia: Steterat enim Sinarum Imperium annis bis mille supra quingentos quando (sicut annales eorumdem memorant) migraverunt ex Chinâ millia aliquot familiarum ad Insulas Orientales, annis scilicet ducentis ante Christum: Ex quo tamen conficere ego nolim Japoniam esse coloniam Sinarum, maximè cum constet ab anno 660. ante Christum cœpisse Japones numerare Reges suos, qui usque ad seculi hujus 1608. numerantur octo supra centum; uti constat ex libro Sinico in Japoniâ impresso, qui in Bibliothecâ Regiâ asservatur: quo etiam probabilior mihi est opinio altera, Japones à Tartaris potius (qui accolunt eorum mare Borealius) traxisse originem, eamque perantiquam; quippe sub annum circiter 1196. ante Christum, quando (sicut annales testantur) Barbari Boreales (puta Tartari) mul-

titudine suæ gentis id flagitante ad Eoi maris Insulas se contulerunt: quod ut promptius credamus, suadet etiam Japonicæ gentis indoles perquam bellicosa & robore animi constantiaque præ Sinis longè præstans, quodque linguâ utantur à Sinensi diversissimâ.

Confirmant hæc tot legationes, uti aliorum barbarorum, ita & Japonum: harum quidem prima in Sinam legatio facta scribitur anno 2. Imperatoris 14. *Quam vu ti* è 5. *Han* familia (qui annus à Christo nato erat 28.) anno verò ejusdem Imper. 33. secunda fuit legatio, quâ primùm sigillo Regio donati sunt. Tertia legatio an. 1. Imperantis *Ngan ti* decimi noni constabat 160. capitibus, interruptæ deinde per multos annos ob bella isthic civilia legationes: donec iterum resumptæ & continuatæ sub septem Familiis imperantibus: & una quidem sub 2. Imper. *Tai çum* è Familiâ *Tam* decimâ tertiâ, imperii sui anno 5. (tribus scilicet annis ante adventum Evangelii præconum è Syriâ) & sub sequenti *Cao çum* quando primum mutata est Regni ipsorum appellatio: Nam deinceps *Ge puen que*, id est, *Solis ortûs Regnum* (quod nobis Japonia est) nominatum est, 19. Familiæ *Sum* 2. Imp. *Tai çum* anno nono primum Bonzii legatione functi sunt & deinceps. Sub *Yum lo* Imp. 3. Familiæ *Tai mim* jussi sunt, ut singulis tantum decenniis semel ad aulam venirent. Ex quibus cognoscet Lector unde potissimum per mutuum ferè commercium & mores patrios & litteras cum Typographia, & vitiorum quoque superstitionumque contagia transiverint: Quemadmodum etiam constat, inter tot imperii vicissitudines, tumultus publicos & calamitates variis temporibus Sinas perfugisse ad vicinas terras & insulas ut Tibetum, Cambojam, Siamum, Tunkinum, Malacam, insulam formosam, Molucas, Javam, & præcipuè, uti jam diximus, Japoniam. Verumtamen ex supradictis haudquaquam rectè ratiocinati sunt Europæi nostri, qui præter ea, quæ apud Japones observarant atque didicerant, Sinicarum quoque rerum & (quod magis admireris) originum ac librorum Sinensium Interpretes ac judices sub initio hujus sæculi esse voluerunt, Et ex ætate Japonum præsenti, sententiam ferre de tota antiquitate & doctrinâ Sinensium.

Sed erit fortasse qui existimet ab Hebręorum populo propagatum fuisse populum extremæ hujus Asiæ, utpote qui ab uno eodemque *Sem* Patriarcha Asięque fundatore stirpem suam ducant. Hebræos quidem aliquos eosque sacris instructos voluminibus in Chinâ repertos fuisse testantur ii, qui ex Europâ huc primùm advenerunt: Et verò nihil ut dicam de moribus ingenioque Sinarum, qui toti ferè inhient terrenæ felicitati, divitiis, commodis, honoribus, prorsus ac si non aliam expectent benedictionem quam quæ de rore cœli & de pinguedine terræ proveniat; usus quidem polygamiæ
tametsi

tametsi primas semper deferant primæ & legitimæ conjugi, apud Sinas videtur permissus, quippe sterilitatem & stirpis suæ interruptionem, quodque post fata nemo ipsorum memoriam in parentalibus officiis sit renovaturus, ipsi in summis humanæ vitæ malis reputant; ad hæc eo sunt fastu & arrogantiâ, ut sicut Hebræi olim ob singulares cœli erga se favores, reliquos orbis mortales habebant despectui, ita & ipsi vanitate plusquam Græcâ Barbaros vocarent populos, quotquot norant, nec ante desisterent à convicio, quam iidem mores peregrinos & barbariem exuissent, moresque Sinicos induissent, quos in civium suorum numerum ceu pupillos adoptabant. Augere posset opinionis istius probabilitatem singularis quoque illa Sinicæ gentis erga defunctos majores pietas, quam nitore & curâ sepulchrorum, variisque ritibus & planctibus funebribus, nec non oblationibus, quas peragunt stato tempore, testari consueverunt. Revera ritus tot ac ceremoniæ, tot in victimis ritè apparandis observationes ac minutiæ, ad hæc sacrificia tot tamque varia ex tauris, arietibus, pane, vino; imo & holocausta quibus supremo Imperatori cœlorum litabatur consumptis victimis & rebus pretiosis: Sacerdos item unus & supremus (qui & erat Imperator) cui soli fas erat sacrificare supremo cœlorum Imperatori, quoties rei necessitas id postulabat: quod plerumque dum imperium lustrabat, in ipsis montibus & collibus faciebat; ad extremum, quod Sinenses præ reliquis gentibus, veri Numinis notitiam longè diutius conservasse videantur: hæc certè omnia prębere possent Europęo homini ansam dubitandi, an non ex Judęa multi ritus ac mores in Chinam transiverint, gensque ipsa ab Hebręorum propagata gente fuerit. Sed huic opinioni obstant annalium Sinicorum monumenta (ad quæ dumtaxat appello Lectorem in toto hoc opere; pręterquam enim, quod diu ante dispersionem Tribuum Israëliticarum China fuerit cultissima, & à legibus ritibusque tam sacris quàm profanis maximè instructa, unum hoc sufficiat quod annis omnino centum & ampliùs priusquam Moyses legem à Deo accepit, pius ille Imperator & *Xam* familiæ secundæ conditor *Chim tam* octogenario jam major, septimo sterilitatis anno (quam *per orbem universum invaluisse* Sacræ testantur paginæ) victimam sese pro salute populi solemni cum ritu conceptisque verbis cœlo devovit: Quid quod etiam ducentis & amplius ante Abrahamum annis memoratur non semel *Xun* Imperator holocaustis aliisque sacrificiis supremo litasse Imperatori, aliisque deinde inferioris nominis & ordinis sacrificiis, coluisse spiritus montium fluminumque pręsides? Uti refertur in libro *Xu kim* ab illius propè temporibus historico Regio primæ imperialis familiæ *Hia* anno circiter ante Christum 2200.

PARAGRAPHUS QUINTUS.

PROBATUR SINAS DILUVIO FUISSE proximos, adeoque notitiâ cultuque veri Numinis in ipso ortu imbutos.

PRORSUS itaque vel deroganda fides & annalibus persuas (ut ita loquar) olympiadas vel periodos 60. annorum tam accuratè digestis, vel certè rursus ascendendum est altius & ad ipsa proximè diluvii tempora revocanda sunt exordia Sinarum: Quod quidem si fecerimus, tum denique constabit, ex alia nulla orbis natione, Sinarum leges, scientias, & pleraque instituta proficisci potuisse, pręterquam ab ipso Patriarchâ Noëmo, aut filiis ejusdem, aut nepotibus. Quod ut clarè constet, adeamus, si placet, ipsum gentis Sinicæ conditorem, cui *Fo hi* nomen: Hujus quidem genus & patria non exprimitur in Chronicis Sinarum, nisi quod hanc in Provinciâ maximè occidua & Boreali videlicet *Xen si* fuisse referatur: & ad hanc ipsamquidem provinciam primum appellere necesse erat, si quidem in dispersione linguarum & gentium ex Mesopotamiâ, seu terrâ *Sennaar* migrandum fuit, & deveniendum ad Sinarum meditullium Provinciam, inquam, *Ho nan*, ubi aulam primum constituisse scribitur in eâ regione, ubi nunc situm est oppidum *Chin cheu* quod subjectum est ejusdem Provinciæ Metropoli *çai fum fu*, alio nomine *Pien leam.* Nisi fortè aliquis opinari velit *Fo hi* & primos Sinarum incolas non convenisse cum cęteris gentibus in terram *Sennaar* nixus videlicet authoritate Cardinalis Caëtani ad ea verba cap. 11. v. 1. *Erat autem terra labii unius & eorumdem sermonum*, ubi his verbis scribit: *non intelligas universum genus humanum profectum ab Oriente & ivisse in regionem Sennaar, quia nec littera hoc sonat, nec rationi hoc consentaneum est.*

Quod si verò jam tempus quæritur, quo fundamenta Reipublicæ jacere cœpit, proximè id abfuit à diluvio; & si quidem rigorem sequeris computi Sinici simul & 70. Interpretum (hos enim sequi non hîc cogerent Annales) cœperit is fundare hanc gentem 200. circiter post diluvium annis vivente etiamnum Noëmo Patriachâ, adeoque ab ipso Asiatici populi, secundum omnes, fundatore *Sem* (quæ vox *Sem* & *procreare*, & *vitam* apud Sinas, necnon, sed alio charactere, *victimam* denotat) ortum & originem suam merito traxisse existimandus est: Quod si cuipiam videatur non tantum authoritatis tribuendum annalibus tam vetustis, ut coga-

tur sequi computum 70. Interpretum, relicto vulgato qui in tanto est usu apud omnes, præcipuè quod quædam hîc recenseantur, judicio quoque Sinensium Interpretum apocrypha & meæ traditiones imperitæ multitudinis; nos haud equidem magnopere repugnabimus. Expunctis itaque sex illis imperii conditoribus à septimo (cui *Yao* nomen) Monarchiæ, si placet, primordia auspicare; at neque sic tamen evinces, ut à diluvio longius removeantur Sinicæ gentis exordia: imo vereor, ne vel ultra diluvium ea producas imprudens: Etenim annorum computus saltem ille qui ab *Yao* Rege usque ad hęc tempora decurrit, adeo ordinatus, & tanto consensu scriptorum omnium exactus ad suas periodos seu cyclos sexaginta annorum, ut non magis dubitari queat de illius integritate, quàm de Græcorum per olympiadas suas supputatione, cui tantum fidei & authoritatis tribuitur. Ab hujus itaque Legislatoris ac Principis *Yao* anno primo initi Imperii, qui fuit cycli qui tunc currebat, annus 41. *Kia xin* dictus, usque ad annum sæculi hujus 1683. qui est quadragesimus tertius Tartaricæ hujus familiæ, sub quâ scribimus, numerantur anni omnino quater mille 43. per illas, quas dixi, periodos supputati.

Hoc igitur supposito firmiterque stabilito, quod gens Sinica removeri nequeat longiùs ab ipso diluvio, quemcumque tandem quis ineat annorum computum, sive contractiorem, qui vulgatus dicitur, sive ampliorem, qui Interpretum 70. Supposito item, quod sit verissimum id quod non dubitanter asserunt sancti Doctores atque Theologi; *Noemum* scilicet Patriarcham sanctissimum veri Dei notitiam, & cultum cæteraque eo spectantia tam exemplo quam verbo filiis ac nepotibus tradidisse; quam quidem Religionem ac pietatem post linguarum, gentium, terrarumque divisionem alii quidem ut maledicti *Cham* nepotes per scelera & dissolutionem contaminarint, brevique etiam extinxerint; alii verò, ut *Sem* & *Japhet* filii utique obedientiæ ac benedictionis, eorumque filii, ac nepotes diutiùs conservaverint & ad posteros longius propagaverint, planè sequitur in primordiis primarum gentium priùs extitisse veri Dei notitiam & cultum, quam falsi. Unde merito Lactantius, *errant*, inquit, *qui Deorum cultus ab exordio rerum fuiße contendunt & priorem esse gentilitatem quam Dei Religionem.* Et alibi, *regnante*, inquit, *Saturno, nondum Deorum cultibus institutis, nec adhuc ullâ gente ad divinitatis opinionem consecratâ, Deus utique colebatur.*

Quo etiam spectat illa à Poëtis tam decantata aurea ætas, quâ exactâ finxêre justitiam offensam vitiis hominum cessisse è terris & in cœlum remigrasse. Quod si ita est, ecquis obsecro dubitare queat quin apud primos Sinas *Noemi* ipsius coævos fuerit veri Dei notitia & veneratio, quando hanc nulli tunc defuisse cæterarum gentium

communis consensus docet? An filii & nepotes *Sem* deterioris fuerint conditionis, quàm filii & nepotes *Chami*? Et tamen ne *Cham* quidem, quantumvis maledictus, neque filius ejus ac nepos eam de repentè amisisse credendi sunt: nam cum passim Historiographi initium idololatriæ sub *Nino* constituant, hic verò *Chami* pronepos extiterit, & regnare cœperit 350. circiter annis à diluvio (juxta vulgatum computum) patet utique veri anteà Numinis notitiam aliquam apud illos adhuc extitisse. Quod si ne in semine quidem illo maledicto mox extincta fuit, an fuerit in semine benedicto derepente obliterata & extincta? Quod si nefas sit id existimare, tametsi fortè annales Sinici nil præter mera nomina primorum gentis suæ conditorum commemorassent, tamen ex annorum computo, quos tam unanimi consensu illis tribuunt, & tam propinquâ, quæ ex illo computo conficitur, ad diluvium accessione, veri Dei notitiam habuisse jure meritò præsumendi sunt; quanto vero magis id erit existimandum de primo Sinicæ gentis *Fo hi* Fundatore, cum vel ipsum nomen quo ipse *Confucius* & tota retrò posteritas eum compellat *Pao hi*, quod *victimam* sonat, disertè id significat: quia (ut Interpretes aiunt) primus ipse victimas instituit ad eas cœli terræque spiritui supremo ritè immolandum, in quem etiam finem textus refert, quod sex omninò animalium species aleret. De eodem quoque refertur, quod ex cœli terræque contemplatione sibi normam præscripserit ad populi & Reipublicæ rectam administrationem, quam expresserat tabulâ illâ 64 Figurarum (de qua supra) quod item rerum omnium, quarum naturas explorabat, contemplationem direxerit ad superiorem creatis omnibus *spiritualemque intelligentiam* (quæ per binas voces *Xin mim* denotatur) cognoscendam, uti disertè textus ipse, & *Confucius* Philosophus asserit in suâ ad librum mutationum appendice, & nos supra innuimus.

Certum itaque debet esse, & apud omnes indubitatum, quod primi Sinæ, maximè quidem Fundatores ipsi gentis Sinicæ verum Deum agnoverint & adorarint: convincit hoc enim ratio ipsa temporis diluvio proximi, nec leve pondus addit ac testimonium illa, quam declaravimus *Pao hi* nominis (quod *victimam* sonat) etymologia. Sit ita sanè, dicet aliquis, at quantuli temporis fuerit ista Dei notitia & cultus? Nam in Assyriis quidem & Ægyptiis, & Europæis omnibus, admodum citò, lumen illud tot tenebris superstitionum, aliorumque scelerum fuit extinctum; sicut dubitem, an vel duobus sæculis perstiterit apud illos notitia veri Numinis: Atqui nonne par ratio & inconstantia fuerit etiam Sinarum? Utique, si tamen pares fuerint & tenebræ, paria scelera, pares superstitiones: sed hæc dilucidè probari abs te necesse erit, priusquam portionem tam magnam generis humani vel idololatriæ condemnes,

vel

vel Atheiſmi: Alioqui manebunt profectò Sinæ (de Priſcis loquor) in poſſeſſione ſuæ innocentiæ, ejuſque ſimul notitiæ, quam natura ipſa & ratio, & rerum omnium ob oculos verſantium ordo, varietas, & harmonia animis hominum agreſtium etiam & Barbarorum inſeruit; nec quiſquam in re tanti momenti præſumendus eſt nocens; niſi conſtet ipſum à primævâ illâ innocentiâ, & cælitùs indito lumine deſciviſſe, & in barathrum impietatis ruiſſe præcipitem; cumque hoc inferri nequeat ex hodiernâ poſterorum depravatione, uti ſupra docuimus (quid enim frequentius quàm ex bonis non jam dico atavis, ſed etiam patribus malos naſci filios, & ex heroïbus, uti dicitur, noxas) debet utique rei veritas ex ipſorummet monumentis vetuſtiſſimis potiſſimum peti, & indagari; maximè quando dictis reſpondent tam ea, quæ ad virtutem & pietatem, quàm ea, quæ ad ſcelera & impietatem ſpectant, planè & candidè pro priſcæ illius ætatis ſimplicitate litteris commendata, poſteritati vel ad exemplum, vel ad cautionem ſunt propoſita. Sed neque hîc cum de Religione agitur, quærimus, quid privati olim Philoſophi ac ſapientes de Deo ſenſerint; nam & inter Ægyptios Triſmegiſtus, & apud Græcos Socrates, Pythagoras, Plato, Epictetus; & apud Latinos, Varro, Tullius, Seneca aliique Philoſophi de Deo multa rectè ſenſerunt, atque ſcripſerunt, tametſi gens tota, cujus & ipſi pars erant, graviſſimorum errorum, necnon idololatriæ tenebris jaceret involuta; quærimus hîc igitur quid olim communiter ſenſerint Reges ipſi, quid viri Principes ac Magiſtratus, quid ſecta eruditorum univerſa, & quæ ab his regebatur Sinica gens, præſertim quando hæc (inſtar unius propè familiæ) iiſdem legibus, habitu, ritibus, litteris, ſic tota pendebat ab Imperio nutuque ſui Principis, & communis parentis, ac Magiſtratuum, uti alia fortaſſe nulla uſpiam terrarum.

PARAGRAPHUS SEXTUS.

QUOD IN VERI DEI NOTITIA probabiliter perſeveraverint Sinæ per aliquot ſæcula.

PERCURRAMUS itaque, & oculis omnium exponamus avitæ Sinarum Religionis initia, incrementa, & decrementa, ut de eâ judicium ferat & ſententiam Europæus Lector. De primo quidem Fundatore *Fo hi*, jam ſatis, ut arbitror, liquet: de eo qui ordine tertius fuit *Hoam ti* dictus annales conſtanter referunt quod ædificaverit Templum (fortaſſe totius orbis primum) *Xam ti*, ho

est, *Supremo Imperatori.* Sed ecce sub hujus successore *Xao hao* initium jam aliquod invectæ superstitionis, dæmone proculdubio, quas ubique moliebatur, etiam hîc struente insidias, & concitante rebelles dynastas omnino novem, qui sacrificiorum ordinem perturbantes, inanes nescio quas superstitiones, & spirituum larvas & spectra invexerunt, quibus populum terrefacerent, & timore illo panico correptum, in societatem rebellionis pertraherent. Et hîc quidem initium aliquod fuisse ruinam minitantis Imperii fatentur interpretes: Sed videlicet occurrit protinus tanto malo *Chuen hio* proximè sequens Imperator, qui domitis rebellibus, sacrificiorum formam & ordinem, sublatis erroribus, restituit splendori pristino, præfectosque per Imperium instituit, qui cultum pristinæ Religionis, cum omni nitore ac puritate ubique procurarent. De *Ti co* verò, qui successit, Imperatoris lectissimâ, sed sterili conjuge *Kiam-yven* refertur, quod cùm unà cum marito ardenter admodum supplicaret inter sacrificandum *Xam ti supremum Imperatorem* prolis obtinendæ gratiâ, voti compos facta conceperit, & enixa deinde sit filium, cui *Heu-çie* nomen, ex cujus stirpe quadragesimâ per filios & nepotes propagatâ, prognatus fuit *Vu vam* conditor Imperatoriæ familiæ *Cheu*, quæ ordine fuit tertia, cœpitque rerum potiri pòst annos mille & trecentos, quam dictus *Heu çie* natus fuerat.

Quid nunc dicam de consecutis duobus Imperatoribus simul & Legislatoribus *Yao* & *Xun* in hodiernum usque diem, tam celebratis, & omnibus posteriorum temporum Principibus in exemplum rectè & piè vivendi regnandique propositis? De quibus agere hîc supersedemus, quod in libris *Confucii Memcii*que (quos explanamus) crebra ipsorum mentio occurrat.

Quod si jam descendamus ad tres familias Principes (quæ sex primorum gentis conditorum, necnon duorum Legislatorum ætatem proximè subsecutæ sunt) *Hia*, *Xam* & *Cheu* dictæ, quæ quidem Familiæ totius posteritatis perenne sunt desiderium, & quas omnes libri adeo semper & ubique deprædicarunt: eæ cum constiterint Imperatoribus omnino 80. idque per annos 1975. videndum erit, an, & quo tempore, & sub quibus Principibus veri Numinis cultum ac notitiam amisisse, & in idololatriæ, aut atheismi barathrum ruisse dicendi sint: etenim si verum est, quod gravissimus vir *Lin ó* dictus in libello supplici oblato *Ym Hoam ti* Imperatori ex Familiâ *Mim* octavo asserit: *Ante invectam cum idolo* Fœ *ex Indiâ superstitionem* (anno scilicet post Christum 65.) *nullum vanorum Deorum simulachrum, statuam nullam in Sinis extitisse*, alterutrum profecto fatendum erit, aut atheos fuisse tunc Sinas, aut certè notitiam veri Numinis etiam tum conservasse.

Non est hîc consilii mei in medium proferre, quæ in libris Offi-

ciorum & Odarum referuntur, præcipuè verò in libro primi nominis, qui *Xu kim* inscribitur, quo trium dictarum familiarum & duorum Legislatorum *Yao* & *Xun* res gestæ, monita, consilia, ordine suo ac temporum commemorantur, etsi carptim & mutilè, quippe cum vitio temporum & communi illo gravissimoque incendio multa sint desiderata: Sufficiat hîc dicere ex testimonio totius posteritatis, unam propè & eandem fuisse trium principum familiarum administrandi Imperii rationem ac formam (quoad ipsam, ut ita loquar, substantiam administrationis) quæ fuit duorum *Yao* & *Xun* Legislatorum; nisi quod primæ simplicitatem & synceritatem subrusticam, sic imitata fuerit secunda, ut decôre suo & venustate deterserit quodammodo primæ rusticitatem; secundam verò primamque longe superaverit tertia augusto suo splendore, magnificentiâ, rituum copiâ & varietate.

Quod autem primas semper dederint Religioni à Majoribus, & Legislatoribus traditæ (de quâ hîc præcipuè sermo est) sufficiat in medium proferre tertiæ familiæ Imperatoris secundi (cui *Chim vam* nomen) morientis testamentum, quod in libro *Xu kim*, eo ferè ordine, quo hîc à nobis, fusè refertur in eo capite, quod *Cu-mim* dicitur: *Hic igitur Princeps, qui religiosè semper observaverat Supremi Regis cœli voluntatem; tandem anno ætatis suæ quinquagesimo; Imperii autem trigesimo septimo* (qui fuit ante Christum 1077.) *mense quarto, die decima sexta, in morbum inciderat lethalem: cumque intelligeret se morti proximum, primogenitum suum* (Cam-vam posteà dictum) *hæredem Sceptri solemniter pro more declaraturus convocavit Imperii Primates omnes. Præstituta dies aderat; quare ne in re tanti momenti consuetis ritibus, vel tum, quoad posset, deesset, surrexit è strato Regio; manus & faciem lavit fulcientibus languentem utrimque proceribus: Dein diademate & Regiâ togâ circumdatus, innixusque mensæ* Yo ki *dictæ* (quippe ex pretioso lapide constabat) *circumfusos Optimates in hunc modum affatus est: Morbi mei vis invalescit, jubente cœlo: Vereor ne incautum mors occupet: Placuit igitur ultimam meam declarare voluntatem. Scitis quo pacto* Ven-vam *Avus meus &* Vu-vam *Pater, virtutum splendorem longè latèque protulerint: Nunc* (succinctiorem Regis orationem explanat *Cham* Colaus Interpres his verbis) *Ego parvulus successi Patri, & Avo; quamvis autem etiamnum rudis sim & ignorans* (adeo submissè & modestè de se sentire ac loqui solebant Prisci illi Reges) *non tamen me latet cœli mandatum* (quo etiam nomine venit Imperium) *non esse perpetuum, adeoque summè esse timendum: Cum timore igitur ac reverentiâ veneratus illud sum semper, & ei qua potui ratione sum obsecutus; nec ausus fui vel minimùm socordiæ aut incuriæ locum dare. Quod spectat ad* Ven-vam *&* Vu-vam *Regum magna documenta, quæ veneratione cœli & indefessâ populi curâ continentur,*

ea cordi mihi ſemper fuêre ; nec auſus unquam fui perturbatè quidquam transgredi : Hoc ſcilicet modo potui amplificare familiæ hujus virtutes : Quo & perfeci, ut haberem propitium cæli ipſius cor, neque accideret ut hoc Imperium ex ulla ſui parte labefactaretur. His aliiſque tum ad filii institutionem, tum ad populi totius emolumentum ſapienter dictis, dimiſſo procerum conſeſſu ægrum corpus ſtrato repoſuit ; & ſequenti luce vivere deſiit. Hactenus *Xu kim.* Obſerva hîc Lector, quod duo dumtaxat moriens hic Imperator filio eſſe cordi juſſerit, Religionem, & amorem ſubditorum ; ut qui intelligeret in duobus his velut cardinibus totius Imperii molem verti. Ex hoc uno ſaltem argui poteſt cujuſmodi fuerit duarum præcedentium familiarum Religionis & obſervantiæ ſtudium per annos mille quingentos, uſque ad tempora ipſius *Yao* Legiſlatoris. Quibus annis, ſi trecentos circiter adjunxeris, qui à *Chim vam* numerantur uſque ad duodecimum familiæ degenerem Imperatorem *Yeu vam* (qui ducentis ante natum *Confucium* annis imperitavit) non longè certè à majorum ſuorum inſtitutis diſceſſiſſe ex ipſorum annalibus convinci poteſt : Quod ſi quis attente & non præoccupato mentis judicio, aut affectu, memoratos libros annalium *Xu Kim*, & *Li ki* libros rituum & officiorum, ſingulaque diligenter expenderit, inveniet profectò ubi merito ſuſpiciat collaudetque ſingularem adeo divini Numinis providentiam, & præ cæteris ferè gentibus erga Sinicam favorem, ac beneficentiam. Quorſum enim apparatus tot ac tanti ad ſacrificia ritè peragenda ? Quid illa ex edicto Regio ſollicitudo in alendis victimis ad ſacrificia deſtinatis, per Imperii totius urbes & oppida ? Quorſum præfecturæ illæ ad ſolos Religionis ritus ordinatæ, regioque inſtructæ cenſu ? Quid ſibi vult exactitudo tanta in rebus ſingulis eò ſpectantibus, ſic ut exiſtimarent haud ſuſcipiendum eſſe à cœli Imperatore ſacrificium, in quo præter internum animi cultum, cultûs etiam externi pars aliqua deſiderata fuiſſet : Quid ? quod ipſæ Reginæ Bombyces alere veſteſque ſericas, & certi quidem coloris ad ſacrificia contexere ſolebant ? quin & Imperatores ſuis ipſi manibus (credet hoc Europa ?) arabant quotannis, & conſerebant partem agri, ſeu horti Regii, ex quo meterent deinde frumentum ad liba, vinumque ex herbis & oryzâ confectum, deinde in ſacrificiis ritè offerendum : quâ quidem pietate quid eſſe poteſt illuſtrius ? quid magis Religioſum ? quid dicam de jejuniis per ſua anni tempora, quid de 3. aut 7. dierum continentiâ conjugali prævie obſervari ſolitâ, quo puriores ſcilicet ad ritè ſacrificandum accederent ? quò minus admiranda ſunt alia, quod cum adirent Imperium, cum ſuſcipienda eſſet expeditio, cum luſtrandæ Provinciæ, cum publica urgeret calamitas, inundatio, ſterilitas, terræ motus ; cum triſtior eclypſis & cometa appareret ; ad hæc in Kalendis primis cujuſque anni, in ſolſtitiis ac æquinoctiis

nihil

nihil prius agerent, nihil impensius, quàm ut supremum cœlorum Imperatorem solemnibus votis & sacrificiis propitium sibi populoque redderent: ut autem clementiam ejusdem potentiùs publico edicto provocarent, & de delictis, si quæ fortè commiserant, admoneri à suis postulabant, & laxatis, haud raro carceribus, si fortè inter vinctos innocentes aliqui detinerentur, publicam noxarum condonationem per Imperium indicebant, reservatis tamen delictis quibusdam atrocissimis.

Jam vero illa principum in deprecando cœlo modestia animique demissio, quâ se parvulos & infantulos coram supremâ majestate vocitabant: illa caritas quâ se reos agebant omnium quæ fortè peccaverant subditi, sibique unis ultrò deposcebant ea supplicia, quæ cunctis ab irato cœlo timebantur: illa sollicitudo, ille angor, timor ac tremor in cultu & veneratione etiam privatâ, supremi Imperatoris, de quibus sæpe in libris fit mentio, hæc, inquam, omnia nonne declarant veram in eorum animis Religionem insedisse?

Quod si hæc, quæ modo attigimus; ab Imperatoribus virisque Principibus sic observata fuêre quid putamus à subjectissimo iisdem populo factum fuisse: præsertim cum edicta Regia juberent, ut summi pariter infimique colerent supremum Imperatorem, reliquosque locorum præsides spiritus?

Quæro nunc igitur, si quis Aristotelem, aut alium quempiam Philosophum vidisset quotidie statis temporibus curvare genua venerabundum, adolere thus, prosterni toto corpore in solum, oculis manibusque identidem in cœlum sublatis preces fundere, an huic suboriri potuisset ulla dubitatio, quin Philosophus ille Numen aliquod novisset, tametsi fortè in omnibus, quos scripsisset libris, nullam de Numine mentionem faceret? Quid si idem observasset quam simillima Religionis signa in natione, aut sectâ aliquâ, simulque & in ipso Principe totius nationis aut sectæ? Quomodo igitur Chinam veterem auderet quis insimulare tam nefandæ ignorantiæ & impietatis, quando non audiret tantùm exempla ista tam raræ pietatis, totque ritus & sacrificia ibidem à regibus adhiberi solita, sed eadem in monumentis quoque librisque tam authenticis legeret, & quidem eo ipso tempore, quo maximè vigebant, descripta? Si tu in aliâ orbis gente, si inter Assyrios, aut Ægyptios, in Galliâ apud Druidas, si in Hispaniæ, aut Germaniæ antiquissimis monumentis hæc, aut his consimilia à Scriptoribus illorum temporum authenticis exarata invenisses, qualia de primis suis ætatibus habet China, quid obsecro, sentires? Quid diceres? quas ederes exclamationes ac plausus? quibus encomiis res omnes singulasque istius ævi non celebrares? quantam excitares majorum tuorum tam piè de Deo sentientium admirationem, & commendationem apud

cæteras orbis nationes, nec immeritò certè excitares? Quod igitur quisque in patriâ gente suâ tantis & tam meritis efferret laudibus, cur Sinarum genti, si fortè vetustiora rerum suarum præ omnibus gentibus monumenta posteritati reliquerit, invidebis, & non potius id gloriæ ipsorum vertes, & commendabis clementiam creatoris ergà Sinam adeò singularem atque propitiam?

PARAGRAPHUS SEPTIMUS.

ARGUMENTIS ALIIS ATQUE ALIIS confirmatur veri Dei apud Sinas notitiam extitisse.

QUONIAM verò, quemadmodum crebra & gravia scelera & morum dissolutio viam tandem sternunt ad omnium scelerum maximum, Atheismum; ita virtus omnis & rectè vivendi ratio, & pia populi administratio veræ Religionis sunt indicia non obscura; videamus quid Prisca Sinarum ætas, tum verbo, tùm exemplo præstiterit solo duce naturæ lumine: quam utique naturam & ab origine sua bonam & rectam, & pietatis reliquarumque moralium virtutum præsidiis & adminiculis à cœlo instructam fuisse semper docuerunt, quam quidem veterum opinionem Philosophicè demonstrat alter à *Confucio* Philosophus *Memcius*. Quamvis autem insita sint eadem virtutum semina omnibus gentibus à naturæ authore Deo; ubi tamen vera deest Religio, ibi debilitari vehementer & opprimi ista semina & virtutem pœnè omnem jacere necesse est: quas quidem virtutes in aliis multis nationibus defuisse mirandum non est, quando apud illas ipsa jam vitia religiosa erant ac sacra, eaque non tam vitabantur, quam colebantur, uti ait Lactantius. Etenim quis locus pudicitiæ & honestati esse poterat, ubi connubia & adulteria Deorum, ubi nuda Venus, Cupidinesque, & Priapi celebrabantur? Quis pacis, amicitiæ, fideique locus, ubi Mars, Bellona, & Mercurius pro Numinibus colebantur? Quis obedientiæ, ubi Jupiter, qui pulso patre sibi Regnum usurpavit, velut supremus Divûm atque hominum Rex adorabatur? Quis prudentiæ, & naturali lumini & rationi locus, ubi rationis etiam expertia monstra, ut vituli, lupæ, crocodili, serpentes, & quæ in hortis nascuntur cœpæ & allia insano ritu celebrabantur?

Ubi obsecro, vel per umbram in totâ Sinarum antiquitate reperire est hujusmodi monstra, aut in terrâ ipsorum, aut etiam in cœlo globoque suo astrifero? Ubi sexuum inter spiritus (quos incorporeos censent) disparitatem, connubia Deorum Dearumque

& metamorphoses? Ubi simulachra, imagines aut statuæ non dico animalium, sed vel hominum, vel spirituum quos religioso cultu China coluisset? An post invectam ex Indiâ idololatriam, nullam tota posteritas ex priscis idolis adjunxisset ad nova, si quidem in priscâ ætate extitissent? An tot Interpretes annalium adeò gravibus verbis ac stylo aculeato inveherentur in Imperatorem *Mim ti* qui idololatriam primus induxit, si ante eum illa pestis invaluisset in Imperio? An eum ipsum ipsis quoque tyrannis *Kie* & *Cheu* execrabiliorem ex hoc unico capite fuisse scriberent, si idolorum monstra jam anteà publicis honoribus fuissent ad adorandum exposita? Aut ignorare potuissent, aut reticere, si quid anteà extitisset simile, aut in priscis & authenticis librorum suorum monumentis, aut in Provinciis Urbibusque tanti Imperii?

Cum igitur nulla sciantur olim hîc fuisse portenta communia cum aliis gentibus, quibuscum China commercium æternum per leges etiam interdixerat, non est cur hîc expectes, aut fuisse existimes sacrificia sanguinolenta, aut turpia, qualia fuêre Priapeia, Floralia, Sathurnalia, quibus sacer ille Senatus Populusque Romanus, & omnium gentium Dominator, juventutem suam depravari patiebatur; non victimas infantium quas Sathurno suo Latini, & Diis quoque alienis Judæi immolabant, non victimas hominum, quas pius Æneas ille mortuorum manibus mittebat inferias, & hujus exemplo Romani deinde Imperatores ac Senatores, non ludi theatrorum in sanguine humano, nec alia hujusmodi, quæ Lactantius copiosè commemorat, & explodit; à quibus omnibus adeò fuit semper aliena gens Sinarum, ut vel referri ea ab Europæo, æquis auribus animisque minime sustineret.

Et de illis quidem aliarum gentium superstitionibus, deque ipsarum priscâ religione constat ex primis litterarum cujusque gentis monumentis ex Orpheo, inquam, & primis Poëtarum Hesiodo, Homero, &c. qui & ipsi (uti idem Lactantius ait) multò ante natum Philosophiæ nomen fuêrunt, & habiti sunt sapientes, & tamen tam inepta de Deo Deorumque generationibus figmenta & fabulas protulerunt; de Sinarum verò Priscâ Religione habemus qui scripserunt bis mille & amplius ante Christum annis, hoc est multò antequam Orpheus aliive Scriptores prodiissent in lucem?

Quemadmodum igitur supremo cœli Imperatori & spiritibus prisca Sinarum ætas nihil indecorum, aut turpe, nihil quod cum terrena contagione aut corporeâ visibilique substantiâ commune esset, tribuerunt, & è contrario quidquid esset cum rectâ ratione conjunctum, virtutem, inquam, providentiam, potentiam, scientiam, justitiam, clementiam tam fidenter attribuerunt; ita non aliis, quam supremâ majestate dignis honoribus & sacrificiis, non alio magis

quam virtutum & recti animi cultu colendum tam verbis docuerunt, quàm factis & exemplis; ut nihil hîc dicam de externo quoque apparatu, gravitate, modestiâ, continentiâ, abstinentiâ, decôre, & ornatu; sic tamen ut negarent omnem hunc cultum exteriorem placere cœlo posse, quando cultu animi virtuteque internâ non esset imbutus.

Quid nunc dicam de obedientiâ Priscorum, & pietate ergà parentes suos ac majores, quam volebant pòst ipsa quoque fata perpetuari suo modo atque exercitari? & ut hoc exemplo discerent filii quo ergà progenitores superstites ferri debeant studio ac veneratione, Sic arbitrabantur serviendum sibi esse vitâ jam functis, uti servierant quondam vivis atque superstitibus: Hinc illa funeris, exequiarum, sarcophagi tumulique cura tam exquisita ad conservandas in perpetuum, si possent, auctorum vitæ suæ reliquias & memoriam? quid de luctu triennali patris & matris sic etiam, ut qui præcipuis muneribus in Imperio fungerentur, illico ab officio suscepto ad triennium sese abdicarent? Quid multa? tanta fuit erga vitâ functos majores sollicitudo, cura tanta, diligentiaque, ut merito superstitionis arguendi viderentur, si quidem non constaret ex libris eorumdem authenticis, haud alium sibi scopum ac finem habuisse propositum, quàm meræ observantiæ filialis, gratæque pietatis ac reverentiæ adversus majores suos, etiam post fata non interrumpendæ: tametsi fateamur successu temporum, seu verius tot sectarum & superstitionum idololatricarum in nonnullis vitiatam fuisse priscorum primævam institutionem.

Quid dicam de observantia ergà seniores & ætate provectos, quos adeò ipsemet Imperator, dum lustraret Imperium, non dedignabatur invisere & conquiri jubebat, & benè meritos titulis honorificis condecorabat, augebatque censu regio, si opus foret? Quid de clementia; & munifica illa commiseratione erga pauperes, cœcos, viduas, pupillos, claudos, &c. quibus sua olim erant attributa domicilia & census? quin usque in hodiernum diem in singulis urbibus & oppidis tanti Imperii ad certum numerum annonâ Regiâ sustentantur, etiam Tartaro dominante, quem sola pietatis hujus antiquitas deterruit ne, quod jam animo meditabatur pium hunc morem aboleret. Tametsi verò ergà criminum reos justitiæ rigor servaretur, erat tamen etiam hîc suus clementiæ locus, quatenus scilicet per tam vastum Imperium, ab nemine fas erat damnatum quempiam capitis, morti addici, nisi prius ab ipsomet Imperatore sententia fuisset approbata, ut nihil jam dicam de publica subinde noxarum condonatione, & carcerum relaxatione.

Jam verò de feminarum honestate, verecundia, cultuque & habitu corporis tam modesto quid dicam? Ad hæc enim usque tempora

quamvis

quamvis Priscis illis tam dissimilia, mos iste pervenit propè inviolatus legitimi quoque thori apud Priscos inviolabilitas, tametsi per abusum successu temporum vitiata. Prætereo nunc connubia ab omni ferè sanguinis propinquitate remota, viduarum ad secundas nuptias mortuo marito transire nefas putantium, continentiam ac fidem: leges amicitiæ & hospitalitatis, aliorumque civilium officiorum ad mutuam concordiam conservandam, ubi solemne scilicet semper fuit illud: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

Et quoniam regis ad exemplum orbis Sinicus, vel maximè componitur, expendantur ea solummodò, quæ de duobus Legislatoribus, & trium Principum familiarum conditoribus, infra referentur, ex Philosophorum Principibus *Confucio* & *Memcio*: tanta certè Regis *Yao* fuisse modestia & moderatio scribitur, ut cum ei essent opes amplissimæ & suprema dignitas, non tamen animo efferretur, aut insolesceret, domo, victu, curru simplici & paupere, & ab omni specie luxûs, aut fastûs abhorrente, necnon veste vulgari (nisi cum sacrificandum foret) contentus, cujus virtutis hæres fuit *Xun* uti & Imperii, ad quod evectus fuit ab ipso *Yao*, nullâ filiorum, cùm tamen novem numeraret, sed solius virtutis habitâ ratione; uti rursus & hujus imitator fuit & hæres delectus is qui primæ Familiæ Fundator fuit *Yu* dictus. Sed & secundæ Familiæ Fundator *Chim tam* cum post septennalem famem se victimam cœlo devoveret pro suis, & supplex exquireret ab ipso cœlo num fortè à se suisque magistratibus peccatum fuisset in administratione Reipublicæ, num ex munerum largitione corruptela quæpiam serpsisset, num detractiones & obmurmurationes audirentur, num in Palatiis & ædificiis, aut in ornatu habituque muliebri quidpiam esset immoderatum, aut indecorum, &c. nonne satis superque declaravit, quàm tunc fuerit cum omni honestate, virtute, moderatione, conjuncta administratio?

Quantâ vero innocentiâ, frugalitate, moderatione per annos mille ducentos & amplius gubernatum fuerit tantum Imperium testis erit sanè locuples *Ki çu* Princeps idemque patruus, ultimi è secundâ Familiâ, & decimi octavi Imperatoris *Cheu* dicti: Etenim cum videret is importari in Regiam res novas ac peregrinas non sine gemitu & vaticinantis instar: *Nunc primùm*, inquit, *paxilli producuntur eburnei, cyathique è cornu Rhinocerotis, habitus vestium simplicior breviorque commutatur in promissas & serico superbas & auro: displicent jam habitata majoribus nostris tecta, amplaque extruuntur cum turribus, iisque è lapide pretioso; & ne sic quidem explebitur humana cupiditas, cerno jam animo lapides immensi pretii aliaque id genus remotis è terris huc importari & simul cerno ruinam Imperii.* Sic ille. Consulat annales qui voluerit, & libros quos explanamus. Profectò vix quidpiam offendet,

communi quidem usu vel authoritate publica stabilitum, quod à virtute, vel ratione alienum sit.

Quæ cum ita sint, quandoquidem ex solâ virtute rectam Reipublicæ administrationem petebat antiquitas Sinarum, quid mirabimur, si exemplo illo virtutis vicinos undique terris suis barbaros ita ad humanitatis leges suaviter induxerit, ut in eam amplissimi Imperii formam & magnitudinem à tot sæculis excreverit, vicinorumque etiam regnorum Principes ad clientelare, sæpè etiam stipendiarium obsequium adduxerit: olim certè circà annum ante Christum 1100. advenerunt legati è Cochinchinâ, solâ famâ adducti, quod China haberet heroës sanctos, qui nôssent deprecari & obtinere à cœlo fœcunditatem, quorum adeo patrocinium imploraturi, & remedium sterilitatis, quâ miserandum in modum Cochinchina tunc laborabat, petituri advenerant. Quid mirabimur etiam, si hoc Imperium priscis illis temporibus adeò fuerit fœlix & diuturnum, ut tres Familiæ Principes diutius illud possederint & conservaverint, quam novemdecim deinde consecutæ Familiæ Imperiales simul sumptæ, quæ, quamvis aliqua à Priscis accepta & à nobis suprà commemorata, conatæ sunt revocare, tamen tot bellis, hæresibus, sectis, parricidiis magis magisque lapsu temporum increbrescentibus, nunquam ad pristinam illam innocentiam integritatemque, nisi per lucida quædam intervalla, redivere.

Erit fortasse quispiam qui ex moribus sanè perditis ætatis hujus, in quâ præter innumera vitia regnat fraus & simulatio, & si qua virtus relucet, non tam virtus quàm virtutis fucata quædam species est, erit, inquam, fortasse qui ex præsenti ætate judicium ferat & sententiam de Priscâ, sic existimans artem simulandæ mentiendæque Religionis jam tum viguisse, eaque usos Principes ac Magistratus ad imperitam multitudinem fœliciùs in officio continendam; uti suprà de doctrinâ aliâ exteriori seu populari, interiori alia, seu politicorum propria insinuatum est, atque adeo quidquid in hoc genere dixerunt vel fecerunt, solo studio publicæ pacis & tranquillitatis conservandæ, id dixisse aut fecisse.

Verùm, præterquam quod duplicis hujus doctrinæ ne vestigium quidem quis inveniet in libris Priscorum authenticis; huic certè opinioni ne dicam temeritati sic judicantium oppono ipsam posteriorum ætatum & litteratorum sententiam, qui unanimi sermone scriptoque nihil æquè deprædicant & extollunt, atque Priscorum temporum candorem, simplicitatem, sinceritatem, quam suis in temporibus maximè desiderari non sine gemitu profitentur. Certè qui *Confucium* aliosque authenticos, & primæ authoritatis & vetustatis libros legerint, reperient nil frequentiùs inculcari, exaggerarique, quam ut exemplo Priscorum Regum omnia agantur cum veritate,

& dicta omnia factaque ex intimo cordis semper proficiscantur: hinc illæ à commentatoribus toties repetitæ voces *Chim xe*, *Vu vam* id est, *Verum solidumque absque fuco & falsitate.* In omnibus igitur actionibus suis, verbisque & officiis, quæ intercedunt Regem inter & subditos, parentes ac filios, fratres inter amicosque & conjuges sinceritatem ac fidem, omni exclusâ fallaciæ umbrâ, integram illibatamque servari semper voluerint prisci, & in negotio Religionis gravissimo ficti fuerint subdolique politici? Adeoque solam ipsam Religionem assumpserint veluti medium fallax ad continendos in officio populos? Hoc certè nec atheopolitici novatores illi Familiæ *Sum* Interpretes unquam concedent, qui tametsi monstrum inane quodpiam divinitatis suæ politicæ confinxerint, tamen fundamentum omne suæ Philosophiæ, in veritate & soliditate (quam littera *Chim* exprimunt) constituere non dubitarunt; & quemadmodum omnia in universo, & ea quoque quæ fortuito videntur, ex solida quapiam & prædominante virtute (qualiscumque demùm illa sit) regi conservarique contendunt, ita in administratione Reipublicæ, & in ipso homine actiones omnes ac motus ab animi integritate & sinceritate minimè fucatâ proficisci volunt. Et verò si quod objicis, Interpretes dicerent, quo tandem, obsecro, fundamento innixi dicerent? quem tandem in priscis quinque doctrinarum Codicibus textum afferre possent ad id comprobandum? Et licet fortasse aliquem afferrent quo diceretur Priscos & sanctos Reges ac sapientes suos Religionis præsidiis, Imperii populos sibi subjectos habuisse, an continuò inferre liceret Religionem inventum fuisse ipsorum ad continendum in officio populum? Ecquis nesciat veram Religionem inventum esse (si tamen ita loqui fas est) non humanum, sed divinum, quâ Respublicas & Imperia stabiliri oporteat, & conservari; nam, ut ait Trismegistus, Religio propter se & quia bona est & verax, amanda est & sequenda, non autem ut medium fallax ad Reipublicæ conservationem; adeoque rem veram & sanctam & à majoribus ipso propè diluvii tempore acceptam, Reges Prisci Sinarum assumpserunt ad publicum bonum & subditorum suorum incolumitatem & felicitatem. Quid enim? an primus Imperii conditor *Fo hi* abjectâ mox, quam à filiis seu nepotibus Noëmi acceperit, Religione, novam & fictitiam adinvenerit, quâ adhibito etiam fictitio nomine (quod victimam sonat) populum in officio & legibus contineret? Tota itaque Sinarum Prisca institutio & norma politica figmentum quoque fuerit & mera fallacia: quippe tota fallaci & inani nixa fundamento. Fictitia semper fuerit fides & obedientia subditorum adversus Principes suos, filiorumque adversus parentes ac majores. Quid ita? Nam cùm doceant ita à subditis serviendum Principi suo, quemadmodum Principes & po-

puli serviunt supremo cœlorum Imperatori, ita filios parentibus obedire oportere, uti obediendum est cælo; certè si Religionis cultus & observantia fictitia & subdola est, fides & observantia erga Reges & Principes, pietas erga parentes & majores fictitia quoque sit necesse est, adeoque tota totius antiquitatis in administrando populo basis & ratio concidit. Frustra etiam imò insulsè & ineptè exprobrabant Imperii primates postremis duarum Principum familiarum tyrannis *Kie* & *Cheu* dum sacrificia supremo Imperatori & spiritibus fieri solita jam negligerent, frustrà, inquam, clientes fidelissimi toties, & cum certo fortunarum suarum, capitisque discrimine, exprobrabant ipsis perfidiam erga Numen supremum, comminati exitium à cælo jam irato, & scelera mox vindicaturo imminere, nisi quamprimum resipiscerent. Frustra denique de piis Regibus trium Principum familiarum referretur, quod ne clam quidem, & privatim indecentiùs negligentiùsve se gerere auderent in obsequiis, quæ supremo Imperatori ritè deferebant.

Ecquis ergo jam credat, Priscos illos sapientes ac Reges tam improbâ impiaque simulatione subditis imposuisse; tam infami & execrando Religionis ac sanctitatis mendacio contaminare se voluisse? tantam denique extitisse tam nefariæ simulationis & impietatis concordiam, per tot ætates, & in tot hominibus ingenio, naturâ, conditione tam dissimilibus, & in tantis tot locorum temporumque intervallis? Profectò tametsi planè constaret hujus ætatis hominibus, Majores suos sic mentitos fuisse Religionem vitæque probitatem; celarent hoc tamen studiosè, ac tegerent: quin etiam mentiri non dubitarent ipsimet, ne fortè majores suos & tantæ sanctitatis (ut aiunt) Reges ac Philosophos sua synceri candoris ac fidei & veritatis laude privarent. Semper igitur constabit argumentis nostris vis sua, semper inevitabile telum istud torquere poterimus, quo vel cogentur, supremi Numinis providentiam & religiosum ejusdem cultum cum Majoribus suis admittere, vel hos ab amentiæ suspicione (quod nunquam perficere poterunt) liberare, vel denique fateri se à sententiis & institutis Majorum suorum degeneri turpique levitate & inconstantiâ discessisse.

PARAGR.

PARAGRAPHUS OCTAVUS.

QVO NOMINE PRISCI SINÆ nuncuparint verum Deum. Examinatur nominis Ethymon & proprietas.

VERUM alia nobis hîc superest quæstio discutienda; de nomine illa quidem, haudquaquam tamen sic, ut illæ, quæ vulgo dicuntur esse de nomine, contemnenda: Etenim si primis illis temporibus & diluvio proximis Sinæ verum Numen cognoverunt, cognitumque adoraverunt (quod omnes opinor, jam facilè mihi concedent) ecquo tandem nomine, quo vocabulo, quibus litteris Numen illud supremum Prisci adoratores expresserunt? Certè si nulla unquam natio quantumvis barbara extitit, quæ non aliquo nomine appellarit Numen, quod coluit, seu verum seu falsum (quot enim, teste Tullio, hominum linguæ, tot nomina Deorum) quo pacto tandem gens Sinica tam civilis, & culta, & accurata caruerit, quo Deum, quem colebat, nuncuparet? Ea lingua, quæ in divisione linguarum & gentium una fuit probabiliter ex illis septuaginta, quas matrices vocant, habuerit nomina & vocabula & litteras, quibus res omnes creatas, & herbarum vocabula, & naturas explicaret, & tamen eadem caruerit scilicet, isto nomine, quo creator universorum ac Dominus, quem natura tota proclamat existere, rite nuncuparetur? Nemo prudens, ut opinor, hoc suspicabitur: At quæres ecquod tandem illud nomen fuerit, sive potestatis cujusdam supremæ aut perfectionis significativum, sive relationem denotans ad res creatas? quamdiu enim viatores sumus, nomen quod essentiam divinam & ineffabilem, sicuti est, perfectè significet, scimus ab homine ne concipi quidem posse, multò minùs signo quopiam exprimi.

Dico igirur apud Priscos Sinas, nomen illud, quo verum Deum nuncuparunt, fuisse *Xam ti.* Cujus nominis antiquitas eadem est, quæ ipsarummet litterarum quarum rudimenta à *Fo hi* gentis Sinicæ conditore posita, sub tertio vero *Hoam ti* Imperatore opera *çam kie* magis expressa & digesta in ordinem commemorantur: de quo Imperatore refertur etiam quod Palatium seu Templum construxerit ipsi *Xam ti*, quod adeò factum fuerit annis circiter 600 ante natum Abrahamum, si modo annalibus & 70. Interpretum computo fidem habere placeat, multò ante scilicet, quam nomen Θεὸς ex quo *Dei* nomen Latini mutuarunt, scriptum à quopiam inveniretur. Quod

ſi malis vulgatum computum ſequi, certè nominis illius *Xam ti* indubitata antiquitas ex Scriptore & Hiſtoriographo Regio petitur, qui circa tempora *Yu* (fuit hic conditor primæ *Hia* Familiæ) ſcripſit res geſtas *Yao* & *Xun*, è quibus etſi multa perierunt (nam è 16. capitibus quibus conſtabant, deſiderantur omninò undecim) conſtat tamen vel ex fragmentis ipſis, qua ratione *xun* Imperator (qui totus ad exemplum deceſſoris ſui *Yao*, à quo fuerat electus, conformabat ſeſe) ſacrificaverit *xam ti* ac dein alio ritu inferiore ſex ſpiritibus Principibus, ac denique montium fluminum, necnon rerum reliquarum præſidibus; quod item ſacrificaverit *xam ti* ſacrificio holocauſtico *Chai* dicto, quo victima & res pretioſiſſimæ cremabantur. Et hoc ſcriptum eſt à Regio illius temporis ſcriptore anno ante Chriſtum circiter 2220. Quære nunc, ſi placet, aliud in aliâ orbis gente monumentum vetuſtius aut magis authenticum: quære, inquam, & aſſigna mihi aliud nomen, ſi potes, in tota Sinarum antiquitate, quo verum Deum (quem fateri debes proximis diluvio temporibus ubique agnitum fuiſſe) nuncupaverit priſca Sinarum ætas.

Quod ſi veram hujus nominis *Xam ti* Ethymologiam quæris; littera & vocabulum *Ti* primariâ & ordinariâ, quin & unicâ & propriâ ſignificatione ſuâ idem eſt, quod Imperator, Moderator & Dominus, eſtque ipſiſſima vox ac littera quâ Sinæ plerumque Imperatores ſuos ferè à principio in hodiernum uſque diem compellant, tametſi inter 88. primos Imperii Principes tantum tredecim reperiantur qui hoc uſi ſunt nomine, cum cæteri uſi ſint nomine aut proprio quondam, aut *Vam* quod *Regem* ſonat; donec deinde quartæ *çin* Familiæ Imperator *Xi hoam ti*, quod præſumeret ſe trium Imperii conditorum & Principum *Yao*, *Xun*; *Yu*, *Tam*, *Vu-vam*, merita & virtutem ſuperaſſe, primus inſtituit, ut nomini *Ti* præponeretur *Hoam*, hoc eſt, *Magnus*, ſeu *Auguſtus Imperator*: quo titulo, omnes quotquot exinde ſecuti ſunt Principes, appellati ſunt. Altera porrò littera, quæ, dum Deum ſignificant, *Ti* litteræ præponitur, eſt *xam*, quod *Supremum* ſignificat, quo addito ſimpliciter ad nomen *Ti* nemo hactenus Imperatorum uti auſus eſt, quamvis alioquin inter eos, eſſent impiè ſuperbi & longè inſolentiſſimi. Hoc igitur nomine *Ti*, quod uſurpabant terreni Principes, ſicuti deſignabant dominium & poteſtatem ſuam ſuper regna & populos ſibi ſubjectos, ita per additum *Xam* ſupremam quamdam & rebus omnibus excelſiorem majeſtatem, poteſtatem, ac dominium in ſpiritus univerſos, in cœlum & terram, in Imperia & Regna, Reges ac populos ſignificaverunt, adeoque ſicuti China in terris Monarchicum Regimen ſub uno capite ſemper, & ſummâ quidem contentione ſectata eſt; ita & in cœlis Monarcham quemdam inviſibilem dari credidit, peti-

tâ interim administrationis suæ normâ ex cælorum terræque, necnon temporum elementorumque æquabili ordine, quo unus item & supremus in terris suis visibilis Monarcha majestatem suam (quam velo etiam quodam subditorum oculis subducit) ad imitationem Numinis supremi & invisibilis Imperium suum moderaretur.

Sed, inquies, nonne etiam in textibus vetustissimis & maximè authenticis frequenter utuntur nomine *Tien*, hoc est, *cæli* eique attribuunt eadem, quæ *Xam ti Supremo Imperatori*, ex. gr. intelligentiam, voluntatem, providentiam, jus & Imperium, justitiam, pietatem, &c. planè sic est; nec inficior antiquissimum quoque esse & fortè coætaneum (ut sic loquar) vocibus *Xam ti*, nomen & vocabulum *Tien*, sive *cæli*: Sed si mihi concedis proximis diluvio temporibus Sinas extitisse, adeoque & veri Numinis notitiam, & consequenter nomen, quo verum Numen exprimerent, habere debuisse: Certè sive hoc nomen fuerit *Xam ti* sive etiam *Tien*, semper tamen concludetur, non alium, quam verum Deum sub his nominibus cognovisse & significare voluisse: & reverà cum nihil ipsi in rerum naturâ vel pulchrius, vel augustius cælo conspicerent, ad hæc cum in periculis præsertim, omnium ad se mortalium oculos & corda cælum provocet, an quisquam mirabitur, eos cæli Domino, cæli nomen tribuisse? Quanto magis si noveris usitatissimum ab omni ævo præ aliis nationibus loquendi Sinarum modum, qui assiduè Palatium pro Rege, urbem pro urbis Præfecto, Curiam pro Magistratu & pro patre familias domum ipsam nominare consueverunt: Quod quidem in aliis quoque nationibus locum habet & in sacris litteris & ab ipso Christo servatore nostro usurpatum est: quod ut clariùs tibi constet, consule obsecro libros veteres & classicos *Li Ki*, *Xu kim*, *Ye kim* aliosque: neque enim fieri poterit, ut ex illis non convincaris, quod spiritus montium ac fluminum urbiumque præsides agnoverit colueritque ætas prisca: & tamen hi ipsi spiritus in aliis quidem textibus diserte nominantur *spiritus montium fluminumque*, in aliis verò *flumina montesque*, spiritus verò tutelares urbium *Chim hoam*, id est, *muri* & *fossæ* simpliciter nominantur: Si ergo rerum inferiorum præsides spiritus subinde significant per ea loca, quibus præsident, cur, cum cœli nomine utuntur, non concludes à fortiori cæli Dominum ac moderatorem intellexisse? his accedit non spernendum testimonium utriusque lexici majoris *çu guei*, & *Chim çu* tum vulgo dicti: ubi cum vocis *Tien* (sive *cœli*) multiplex usus & acceptiones afferantur, tum & hoc præter alia discertè docetur, litteram *Tien*, cum cæli Dominum, & Gubernatorem indicare volueris, aliâ item voce *Ti* scilicet (id est) *supremi Imperatoris* designari.

Enimverò si diceremus, Europæum hominem, cum is fortè

agit de Romana Urbe, eamque vocat Apoſtolicam, Sanctam, Orbis Chriſtiani dominam; ab ea item manare doctrinam orthodoxam, conferri Eccleſiaſticas dignitates; aliaque hujuſcemodi: Si (inquam) diceremus, non aliâ de Urbe loqui quàm eâ, quæ oculis mulorum æquè ut hominum conſpicua eſt; nonne profectò diceremus aliena loqui, & mente captum eſſe? vel certè nos ipſi, ſi fortè negaremus, aliena loqui, ac de ſtatu mentis diſceſſiſſe videremur? Atqui non modo *Confucius*, ſed Sinæ paſſim omnes, neque olim tantum, ſed etiam hac ætate noſtrâ, *intelligens*, *pium*, *propitium* vocant cælum; *Parentis*, *Dominique* nomen ei tribuunt. Ad hæc, lumen rectæ rationis ab illo mortalibus infundi dicunt; ab illo deſcendere proborum præmia, pœnaſque improborum; ab illo deſcendere & legari Sapientes & Regnorum Magiſtros; coronas denique & imperia ab illo Principibus conferri & auferri transferrique. Quid? quod ſermonem quoque & ſenſus eidem metaphoricè adſcribant. Itaque non deſunt, qui, ſi iniquiùs ſecum agi putent, impiè indignabundi conquerantur, ergone cœlum oculos non habet? Quibus nimirum videat à quo & quàm injuſtè lædantur, ut debitas injuſtè lædenti pœnas infligat? Ad extremum eidem attribuunt cor, iram, commiſerationem, lætitiam, amorem. Nunc igitur ſi non adſcenderent ipſi multò altiùs, quàm quò corporeis oculis poſſunt pertingere, nonne meritò viderentur aliena loqui, dum mortuæ iſti machinæ vitam, cæcæ mutæque videndi & loquendi facultatem, quin & in Reges ipſos ac Regna jus atque Imperium merè gratis ridiculeque tribuerent?

Sinenſes verò ubi de incorporeo cælo, corporeoque ſermo eſt, verbis utuntur ac ſententiis adeo diverſis, ut hæc ipſa diſcrimen ingens utriuſque cæli non minus declarent, quàm cum Imperatoris ſui aulam ab aulâ diſtinguunt, quoties modò à ſtructurâ, elegantiâ, firmitate, modò à potentia & æquitate commendant. Sic ubi Philoſophus in libro *Chum yum* de perpetua & æquabili ſucceſſione quatuor tempeſtatum anni; de Solis ac Lunæ acceſſu receſſuque & curſu tam imperturbato; de magnitudine cœli tegentis omnia, omniaque complexu ſuo foventis; de concurſu hujus cum ipſâ terrâ ad rerum productionem & conſervationem; aliaque hujuſcemodi: utique nulli dubium eſſe poteſt, quin de corporeo conſpicuoque cælo agat. At verò ubi de illo agitur cælo, à quo mens omnis & ratio profluxit; ubi ſermo eſt de mandato illo nutuque cæli & providentia, ex qua nos nullo non tempore pendere totos oporteat; ubi dicit hanc nobis pro regulâ noſtrarum actionum eſſe oportere: hanc eludi fallive nequaquam poſſe: ab hac divitias & honores diſpenſari: ab hac unà cum ipſa natura rationali, conferri dona divitiis potiora, prudentiam, fortitudinem, juſtitiam, pietatem: ab hac, quiſquis opibus

bus cumulandis vacet impensiùs, infeliciter aberrare: ejusdem beneficio Magistratus & Imperia obvenire, atque hæc ab unâ eademque Familiâ per multas ætates conservari; tunc profectò de invisibili illa & arcana majestate, quæ cælis præsidet, omnino agere existimandum est.

Maneat itaque sua duabus illis vocibus *Xam ti* authoritas, & propria significatio sive brevitatis gratiâ & more loquendi hîc usitato per acceptionem tropicam cum sub nomine *cæli* compellet, sive propriis suis utatur vocibus *Xam ti* supremi, inquam, cœlorum Imperatoris.

Et hoc quidem primum est & antiquissimum Sinarum nomen, quò audito gens hæc concipit id, quo nihil majus & excellentius novit, estque in usu apud eam sectam, quæ præ reliquis omnibus censetur melior, & conformior est cum naturali lege, & eatenùs etiam cum Christianâ veritate, adeoque faciliorem hîc de vero Deo conceptum gignit. Quemadmodum verò est antiquissimum, ita & multis sæculis solum est ac supremum nomen Dei, cui solus Imperator tanquam filius adoptivus & vicarius in terris sacra faciebat, ut ostenderet id se sentire de *Xam ti*, quod de se sui subditi sentiunt; scilicet supremum se & unicum esse Imperii sui Sinensis à Deo electum, uti Deus cœlorum & terræ supremus & unus est à se Imperator: & hinc etiam fiebat ut sacrificaturus solemni ritu expedito ad omnes Imperii sui ditiones diplomate denuntiari juberet subditis diem tantæ solemnitatis. Cæteris verò spiritibus sacra faciebant pro suo quisque gradu Principes & Magistratus, ut ostenderent spiritus illos comparatos cum *Xam ti* supremo Imperatore id esse, quod sunt Principes & Magistratus in terris suo cum Rege comparati: *Sic enim* (ut verbis utar Lactantii) *mundum regi à Deo dicimus* (& semper censuerunt Sinæ) *ut à rectore Provinciam, cujus apparitores nemo socios esse in regendâ Provinciâ dixerit, quamvis illorum ministerio res agatur*

Quandoquidem, igitur nomen illud *Xam ti* sit primum & non personale, uti *Sathurnus*, &c. sed appellativum uti *Numen*, aut *Deus*: adhæc cum ex ethymologiâ suâ nullam denotet imperfectionem, sed è contrario potestatem ac majestatem, & quidem supremam; possit autem ex sententia D. Thomæ & omnium Theologorum verus Deus iis nominibus appellari, quæ aliquam perfectionem denotant absque imperfectione; fidenter ac jure meritò affirmamus Priscos Sinas ipso illo nomine unicum & verum Numen cognovisse, significasse, coluisse, uti satis liquet ex tot sæculorum authoritate, tot etiam tamque authenticis librorum monumentis ac testimoniis, in quibus nihil prorsùs (quod mirêre) reperias, quod llo nomine & supremâ majestate indignum sit, vel indecorum, aut à ratione alie-

num in iis, quæ referuntur, ejusdem attributis & proprietatibus; quamvis etiam ea non immerito desiderabis, quæ tot in Europâ & Asiâ spiritu sanctiore afflati doctores, & lumine fidei Christianæ collustrati, tam sublimiter Theologiceque scripserunt, & ad posteros transmiserunt.

PARAGRAPHUS NONUS.

QUOD PRIMÆVAM NOMINIS XAM TI *significationem abolere nequeat adultera Novatorum interpretatio.*

NEQUE verò tam antiquæ, tamque perspicuæ significationi, & ethymologiæ nominis hujus tot illustrati attributis ac proprietatibus, quæ uni & soli Deo competunt, derogare potest opinio perversa & interpretatio Novatorum post tot tandem sæcula turpiter hallucinantium, sive isti jam fuerint de secta *Tao*, à quâ primum fuit vitiata nonnihil significatio, introductis variis ejusdem nominis in cœlo Numinibus, quorum singulis in singula elementa independentem quamdam potestatem tribuere visi sunt; sive etiam fuerint duo tresve Imperatores uti *Yven çum* è Familia *Tam* decimâ tertiâ, & è *Sum* Familiâ decimâ nonâ *Hoei çum*, qui nomen & titulum *xam ti*, seu supremæ potestatis & excellentiæ duobus hominibus attribuerunt *Lao kiun*, & *Cham y*, quorum prior coætaneus fuit *Confucio*, posterior sub quinta Familia *Han* floruit, uti suprà fusius retulimus: Non magis igitur abusus impius derogare potuit usui legitimo, vimque tollere significativam Priscæ vocis Sinicæ, quàm tollere potuit vocabulo Θεὸς sive *Deus* vim propriam significandi, facta à dæmonibus aut hominibus ejusdem usurpatio; quemadmodum legitimi *Regis* nomen ac vim non tollit rebellis quispiam, qui vi & armis sibi eundem titulum ac nomen per nefas usurpaverit.

Multò certè minus (quidquid contendant hujus ætatis atheopolitici) tollere aut immutare potest propriam ac vetustissimam nominis *xam ti* vim & significationem, adeò spuria, atheopoliticorum quorumdam interpretatio post 40. tandem sæcula in lucem protracta, quâ supremum cœli Numen, ejusque attributa conantur eludere, omnia scilicet ad mutam & inanimem quamdam virtutem & naturalem rerum efficacitatem revocantes, & ita totius retro antiquitatis monumenta & sensum in suam ipsorum detorquentes sententiam.

Liceat hic ergò pauca de multis afferre, quæ Novatores illi ſuis in commentationibus & in opere illo ſuo de natura operoſius explicant. Ecquid enim obſecro fingi poteſt ineptius, quam dicere idcirco Imperatorem Sinarum ſolum ſacrificare ſupremo Imperatori, quia cùm ſit ipſe *Tien çu*, id eſt, cœli filius (adoptivus ſcilicet, eò quod omnis poteſtas juxta illos à cœlo ſit) magis utique participat de puriori illa & defœcata virtute cæli & efficacitate; quare, dum cælo ſacrificat, id agit ſcilicet, ut ſuus aër ille ſeu influxus purior per ſympathiam quamdam connaturalem uniatur cum cœlo, conſervetur, & augeatur: & hinc etiam præmittuntur jejunia, & abſtinentiâ, ut aërem curis fortè illecebriſque vitioſis, ceu nebulis quibuſdam, obſcuratum & inquinatum purificet, & ita revocato intrà ſe regio illo & à cælis infuſo rectè diſpoſitus ad ſacrificandum accedat: & hanc etiam dicunt eſſe cauſam, quod primis illis ſæculis fuerint Reges ſancti, quod ſæcula aurea & tam opulenta ſub duabus Principibus Familiis, quia illis temporibus ſicuti aër, aëriſque vigor ac virtus erat recentior, ita vividum erat, magiſque vegetum, & abundans id omne, quod cum Priſcis Regibus cœlitus communicabatur; ſecùs ac uſuvênit poſterioribus ſæculis, paulatim ſcilicet macreſcente, & ſterileſcente dictâ cœlorum virtute, vique efficiendi; uti, inquiunt, aqua in fonte ſuo pura eſt, at quò longiùs prolabitur, eò ex locis ſordidis & limoſis magis inficitur ipſa quoque, ſordeſque contrahit.

Alibi etiam dum explicant quo pacto cœlum procreare dicatur Reges & Magiſtros, & Sanctos, affirmant id fieri per, influxum cæli fortuitum, qui in hunc vel illum incidit. Quando vero in textibus refertur, quod cælum ſeu ſupremus cœli imperator annuat precibus & votis piorum Principum, id volunt ex eo fieri, quòd cùm animus Pius ac Religioſus hujuſmodi Principum ſit omninò unitus cum cælo ejuſque influxu, ille ipſe cæleſtis influxus, utique ſympathicus, ſponte ſuâ protinùs inſinuat ſeſe tam piis votis & deſideriis, ex quo ſperati deinde ſucceſſus conſequantur. Pari modò Interpres *Hu u ſum* dum conatur explicare favorem illum ſingularem, quo ſupremus cæli Imperator impertitus eſt imperatricem *Kiam yven*, quando poſt preces & ſacrificium unà cum marito oblatum ipſi *Xam ti*, concepit filium, ſic: inquam, 3400. poſt annis, quàm res illa contigiſſe ſcribitur *dum*, inquit, Kiam yven *toto mentis affectu ſacrificabat ſupremo Imperatori; quo tota mentis intentio & affectio ferebatur, eò mox etiam influxus quidam cœleſtis ferebatur: Quo verò hic ferebatur eò ipſo virtus generativa quædam confluxit, & ſic acceptatum fuit ejus votum & ſacrificium: Quod igitur filium conceperit & enixa ſit, non adeò mirandum eſt.*

Quàm abſurdè verò philoſophantur, ſeu veriùs nugantur de pro-

videntia Numinis, & æquâ vel meritorum, aut criminum retributione, quando ſcilicet proſperos ſucceſſus rerum humanarum ſic docent à cælo exiſtere, ut totos adſcribant aëri ſeu influxui cuipiam benigniori & fœcundiori, qui in gratiam benemerentium explicet ſeſe, dilatet atque diffundat; adverſos autem eidem rurſus aëri, ſed jam reſtringenti ſeſe, uſibuſque hominum tam malè promeritorum quodammodo ſubtrahenti. Juvat audire quid de Imperatore *Vu ye* qui è ſecunda *xam* Familia fuit ordine 25. & impiè procax & blaſphemus in cœlum in venatione fulmine percuſſus interiit anno ante Chriſtum 1195. Imperii ſui anno quarto. Quid, inquam, dicant Familiæ *Sum* Interpretes, quos explodit *Tim nan hu* & ipſe Interpres. *Fulmen*, inquiunt, *eſt cæli quidam ſpiritus & exhalatio exardeſcens & violenta; quod igitur hominis auræ & ſpiritui violento & impio ſic occurrerit, ut extinxerit impium* Vu ye, *utique res fuit conſentanea rationi.* Rurſus, ipſas hominis cogitationes pravas aut bonas quo pacto explicant? Cum quis, inquiunt, ſuſcipit bonam, piamve cogitationem, hoc ipſum dumtaxat eſt, quod libro odarum dicitur *Xam ti lin ju*, *Supremus Imperator appropinquat tibi & deſcendit ad te*, cùm pravam quis ſuſcipit: Hoc eſt ipſum, *Ti chin nu Supremus Imperator graviter iraſcitur*, & nihil amplius. Atque ita ſuis illis commentis adulteris contendunt cæli Numen non aliud eſſe, quàm ipſum hominis animum. Hunc eſſe *xam ti*, hunc *cælum* eſſe, intrepide affirmantes. Ubi verò de animâ hominis agitur, quandocumque in textu dicitur, in morte corpus in terram redire, ſpiritum verò ſurſum aſcendere, aut etiam, ubi piorum Regum animæ memorantur *aſſiſtere Supremo cæli Imperatori*, ea utique de aërio illo intelligenda, qui mixtus cœlo, fortuito impulſu huc illuc feratur, ac modo deſcendens, modo etiam aſcendens, nuſpiam ſtabilis perſeveret.

Et hæc pauca (quæ de multis modo retulimus) quis ſanæ mentis non explodat, & jure merito etiam non ſuccenſeat, quod homines alioquin docti, de virtutibus vitiiſque, necnon adminiſtrandâ fœliciter Republicâ, tam præclarè quandoque diſſerentes, neſcio quâ correpti dementiâ, totius antiquitatis tot tamque illuſtria circa ſupremum Numen, & Religionem relicta poſteris monumenta, tam fœdè & putidè corrumpant, & quidem non ſine plauſu, faſtuque, quaſi verò ſubtilitate ingenii ſui invenerint modum explicandi omnia per illas ſuas aërias & inanimes cælorum efficacitates & nova chimæricæ Philoſophiæ dogmata, 40. fermè ante ſæculis incognita & ignorata, aut (ut ipſi quidem cenſent) oblivionis tenebris, ex diuturnitate temporum enatis, quaſi conſepulta. Eo prorſus modo, quo heterodoxi nova ſua & peſtifera dogmata authoritate ſacrarum litterarum & Eccleſiæ Doctorum confirmare, & ad ſuum ſenſum arbitriumque depravatum, velut totius antiquitatis reformatores pertrahere non erubeſcunt.

Et erit

Et erit quiſpiam Europæorum præconum qui adulteris & impiè politicis interpretationibus malit mordicùs adhærere, & in atheo-politicorum recentiorum tam pravè & putide de antiquitate totâ definientium ire ſententiam, quàm paucis hiſce relictis & proculcatis, ſequi ſaniorem mentem Interpretum & ſuſcitare denuò aureæ Sinenſium ætatis pulcherrima ab authore naturæ indita lumina, & revocare quadamtenus Priſcorum minimè fucatam innocentiam, pietatem, ac Religionem? Præſertim cum apud hanc gentem (Si modo quis afferat animum minimè præoccupatum, inventurus ſit, tot tamque appoſita adjumenta è priſcis petita monumentis, quæ viam pandant & quadamtenùs etiam complanent ad faciliorem curſum Evangelicæ prædicationis?

PARAGRAPHUS DECIMUS.

EXEMPLO APOSTOLI GENTIUM & Patrum primitivæ Eccleſiæ, aliiſque rationibus concluditur eodem, quo Priſci Sinenſes, nomine verum Numen compellari poſſe.

PORRO quæcumque hactenus retulimus, ea potiſſimum fuêre quæ permovere poſſunt primos Sinicæ Miſſionis Fundatores, ut abjectis adulteris interpretum hujuſmodi commentariis, nudæ veſtigiis antiquitatis inſiſtant, & ad ſignificandum Deum, quem annuntiaturi veniunt, nomine illo appellativo & antiquiſſimi idiomatis vocabulo *Xam ti* tot olim ſæculis uſitato & incorrupto tam in ſermonibus ſuis, quàm ſcriptis libris utantur; quod ut fidenter & haudquaquam dubitanter fiat, præterquàm, quod multorum annorum labor improbus ac ſtudium in volvendis ac revolvendis veterum monumentis ac libris viam aperiat, præterquam etiam quod graviſſimorum virorum, & tantâ de re toties conſultorum judicia & plurimorum rectè ſentientium vota ſuffragiaque, imò etiam cohortationes atque impulſus minimè deerunt, tamen motivum longè efficaciſſimum fuerit imitari in re tanti ponderis & momenti Apoſtolum gentium, & imitatores Apoſtoli ſanctos Patres atque Doctores; Conciliorum item, & Eccleſiæ univerſalis praxim & methodum in annuntiando verò Numine apud omnes gentes: quippe eo ferè, & non alio ubique terrarum uſi ſunt nomine, quàm eo, quod apud ſingulas gentes invenêre, tametſi jam illud inveniſſent variæ gentilitatis ſomniis, & figmentis innumeris per multa ſæcula corruptiſſimum, & quaſi penitus obliteratum: Sic enim Eccleſia, & Apoſtoli, & Præcones Evangelici judicarunt (nec in ullo Concilio ea de re

fuit controversia) cæteris scilicet præferendum Θεȣ̃ vel *Dei* nomen apud Græcos scilicet & Latinos, quia hoc audito gentiles illi, quos instituebant, in alicujus Numinis notitiam veniebant, quamvis iidem sub eo nomine aut cælum materiale, aut terram, aut elementa, aut planetas, aut homines scelestissimos, tum intelligerent, adeoque gravius ac turpius errarent, quam Sinæ, qui nihil turpe aut indecorum affinxerunt isti nomini, nisi quando ad duos homines illud transtulerunt.

Quæramus igitur ab iis, quos fortè metus & scrupuli sollicitant, qua tandem voce usus olim fuerit Augustinus aliique Patres orthodoxi, quando cum Manichæis de Deo disputabant; an fortasse voce illâ, *Deus*, abstinebant Religiosi timidique, propterea quod scirent eis quibuscum disputabatur, corporeum quid, pro hæretico vocis usu ac depravatione, jam significare? Et ipsosmet Ecclesiæ Principes atque Apostolos, quando olim Romanis & Græcis Deum annuntiaverunt, qua tandem voce censent fuisse usos? Illâ ipsâ voce *Deus*, inquient: At enim quid aliud vox illa significare poterat Ethnicis istius temporis, quam Numen aliquod Saturno, Jovi, Mercuriove simile? Quandoquidem de alio quopiam Numine plerique illorum, ne dicam omnes, nihil unquam ne famâ quidem perceperant. Obnoxius ergo gignendis erroribus vocis istius erat usus? Minimè, inquies, sic namque voce illâ Sancti utebantur, ut partim affirmando quæ naturæ divinæ competebant, partim etiam negando quæ non competebant, quamvis imperitos ac rudes docerent, Deum quem annuntiabant, alium prorsus esse, & infinitis intervallis distantem ab iis, quos cæca gentilitas adorabat. Benè habet. At quid aliud in hâc Chinâ Primi præcones verbo scriptoque efficient? quando *Xam ti* binas voces pronuntiabunt, simul etiam & incorporeum esse, & æternum, immensum, infinitum, perfectissimum, cæli terræque Procreatorem ac Dominum disertissimè docebunt. An fortasse Θεὸς sive *Deus* Athænis & Romæ tutò pronuntiari à Paulo potuit, *Xam ti* verò in Chinâ sine periculo pronuntiari non poterit? Cum tamen nomen hoc & ad litteram, & ex prima institutione sua hîc *Supremum Imperatorem*, & juxta Interpretes ethnicos *Tien chi chu çai*, id est, *cæli Dominum ac Gubernatorem* significet?

Quæro ulterius, si ab gravissimis Sinarum Doctoribus juridicè interrogatus Doctor Europæus, quo tandem nomine usi olim fuerint in Europa Ethnica primi Præcones Evangelici, & an *Dei* nomen intactum incorruptumque semper perstiterit, nec applicatum fuerit aliquando mortalibus aut rei materiali, quid oportuit virum prudentem ad hæc respondisse? An nomen *Dei* in Europa semper integrum inviolatumque perstitisse? Ecquis id audeat affirmare, & tamen hoc ipso semper usi primi in Europa Evangelii Præcones?

Quæſiverit igitur deinde Sina rationem, quare in ſuo Imperio dubitet Europæus uti nomine *Xam ti*, tametſi corruptum hoc invenerit, tum à ſectariis *Lao kiun*, tum à ſpuriis Interpretibus, qui mutæ cuidam cœlorum virtuti aërioque influxui illud nomen attribuerunt? Quam obſecro rationem afferre debet, aut poteſt Europæus contra uſum nominis *Xam ti*, quæ ipſa ratio non militaverit ſimiliter, & multò magis in Europâ contra nomen *Dei* multò crebriùs & diutiùs & turpiùs ibidem vitiati & corrupti, quàm fuerit hîc nomen *Xam ti*.

At, inquies, cura ſaltem iſta & metus deterrere deberet præconem Europæum ab uſu nominis *Xam ti*, quòd hoc pacto cum litteratorum ſectâ convenire in multis videatur lex Chriſtiana, & ita ipſorum ad fidem converſio retardanda ſit: At ſi hoc argumentum urget, militat idem etiam pro modò dictis, nec debebant Apoſtoli aliique Præcones olim Θεὸς & *Dei* nomine uti ob eamdem rationem præcipuè cum alia ſuppeterent nomina ab ipſo Deo inſtituta ut *Eloe*, *Adonai*, *Jehova*, nec Chriſtianis qui inter Mahometanos verſantur cum Perſicè aut Turcicè loquuntur, licitum foret nominare *Halla*, nec cum Hebraïcè loquuntur Hebraïcis uti nominibus, ne cum Mahometanis, aut Judæis convenire cenſeantur. Non igitur, ut una ſecta ab alia differat, ſingula utriuſque, vel dogmata, vel nomina differre neceſſe eſt; quædam ſunt legi Chriſtianæ cum Judaïca & Mahometana, & cum litteratorum ſecta communia, uti hoc; eſſe ſupremam aliquam mentem omnia gubernantem, parentes honorandos & illud, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, &c. Imò vero quo plura nobis erunt cum litteratis communia, eo facilior eiſdem erit ad optatam converſionem via. Ecquis obſecro Hieronymum carpat quod ſcripſerit Chriſtianam Religionem eſſe Stoïcæ diſciplinæ quàm ſimillimam (ex quâ adeo diſciplinâ non pauci ad Chriſtianam tranſierunt, eamque deinde ſcriptis ſuis & ſanguine defenderunt) quis arguat Auguſtinum dum ſcribit ſe initium Evangelii D. Joannis, *In principio erat Verbum*, apud Philoſophos Platonicos inveniſſe? Quis Lactantium damnet, qui toto opere ſuo contra gentes Ethnicorum authoritatibus utitur, & poſtquam recenſuit, quæ dogmata Religionis noſtræ à variis quoque Philoſophis tradita fuerint, tandem concludit: *Totam igitur veritatem & omne divinæ Religionis arcanum Philoſophi attigêre.*

Quod ſi lex gratiæ naturæ legem adeò non tollit, ut etiam perficiat, cur pulcherrima naturæ lumina, quæ in Priſcorum monumentis reperire eſt, non licebit afferre, quando etiam ſacri Scriptores & Patres illa ipſa, quæ Deo revelante cognovimus, quæque remotiſſima ſunt ab humano intellectu, tamen conati ſunt teſtimoniis, & authoritatibus Ethnicorum magis ac magis confirmare ex. gr. Sybil-

larum vaticiniis, effato Trismegisti *Monas genuit monadem*, Serapidis simulachro, quo adumbratam fuisse docent SS. Trinitatem? Non est igitur quod scandalum passivum, aut parvulorum, aut error aliorum pravè interpretantium, aut abusus lapsu temporum invecti deterrerent fidei Præconem ab usu nominis antiquissimi *Xam ti.*

PARAGRAPHUS UNDECIMUS.

OSTENDITUR NON USQUEQUAQUE standum authoritati Interpretum Neotericorum, sed nudo textui, quoad fieri potest insistendum.

SED inquies, numquid Europæum Præconem deterrere non debeat authoritas tot Interpretum, qui authenticos Sinarum veterum libros interpretati sunt, & novum Philosophiæ genus cuderunt, authoritate Imperatorum confirmatum & omnium encomiis hodieque celebratum? At certè omnes isti Interpretes, licet alii quingentis, alii verò trecentis circiter abhinc annis prodierunt quoniam tamen à conditâ Monarchiâ quater mille anni & post ipsum Imperii communem Magistrum *Confucium* 1700. circiter anni intercesserunt, Neoterici merito censendi sunt, & post tot monstra sectarum idololatricarum, tot bella, rebelliones, parricidia & Imperii vicissitudines, quæ (ipsismet fatentibus) cursum & splendorem litterarum, & doctrinæ veterum per decem & amplius sæcula interruperunt, tandem ipsi prodierunt scilicet cum novis suis & chymericis commentis, adeoque ab Europæo præcone merito suspecti censendi sunt. At numquid etiam defuturos existimamus ex Sinicæ gentis litteratis, qui nos temeritatis ac superbiæ insimulent qui, exteri homines cùm simus, neglectis suorum lucubrationibus & commentis, per nos ipsi reconditos Priscorum sensus, & arcana quæque velimus assequi: jamque adeò eos, à quibus discere nos oportebat, erroris arguere quodammodo & docere? At enim si Latinis Græcisve litteris dare operam vellent ipsi, Magistros eorum nos agere vel in China posse; Sinicas vero litteras à Sinis utique tradi oportere, & quidquid in hisce dubii latet obscurive, à Sinis explanari: Cur ergò nos uti falsas & adulteras repudiemus interpretationes eas, quibus Patrum suorum monumenta legitimi filii conati sint illustrare? Ea verò quæ nos ipsi excogitavimus homines alieni ignotique, & Oceanum litterarum Sinicarum tam serò ingressi, doctrinæ ipsorum tanto jam tempore totoque Imperio tam acceptæ, non minus temerè, quam arroganter anteponamus? At certè si in Europam

Europam fortè migrarent ipſi ſacrorum voluminum perdiſcendorum causâ nequaquam ſic eſſe acturos : certum quippe ſibi eſſe , noſtrâ Europæorum hominum expoſitione , maximè quidem eorum , qui ſanctitate doctrinâque floruiſſent, ſtare & acquieſcere ; memores in Europam ſe veniſſe diſcendi gratiâ, non autem docendi.

Quam ſpecioſa oratio ! Et ſi primam ejus frontem contemplemur, quàm conſentanea rationi ; Quàmque plena æquitatis ! Quo etiam minus mirandum, ſi ex Europæis hominibus extiterint nonnulli, quibus illâ perſuaſum fuerit. Hoc ergo controverſiæ totius fundamentum eſt : Hinc ſcrupuli curæque omnes, quibus angi ſe fatentur : Quos ego ſcrupulos priuſquam ex animis eorum coner evellere, percontari ab eis id velim : Putent ne probè ſe noſſe Sapientes illos & eruditos Viros, quorum ſententiis & interpretationi ſtare nos oporteat ? Profligatæ perditæque vitæ ſunt homines , qui fucatâ quadam ſpecie fidei, integritatis, & æquitatis contenti , & mendacio virtutis potius quàm ipſâ virtute, avaritiâ interim & ambitione, dolis ac rapinis, aliiſque ſexcentis vitiis cumulatum cor habent: homines ſunt Deus quorum venter eſt, qui cæno vitiorum ſuorum, turpiſſimæque libidinis immerſi, nullas non impuritates ſuſcipiunt ; & quamvis infra quadrupedes abjecti jaceant , ſuperbiâ tamen inſolentiâque ſuper aſtra ſe tollunt, Magiſtros Orbis, & hominum ſapientiſſimos ſe eſſe rati : Cumque lucem illam Priſcæ veritatis oculis vitiatæ mentis ſuæ intueri non poſſint, & ut poſſint, tamen nolint ; tenebris ſuis ſcilicet & erroribus obnubilant involvuntque omnia ; adeoque & ſecum ipſi, & multò magis inter ſe mutuò diſſentiunt ac pugnant. Atque ita, quæ docta & religioſa antiquitas ſupremo cuidam Spiritui Cælorum Domino & Moderatori piè ſapienterque tribuebat ; ipſi non minùs impiè quàm ſtolidè tribui volunt ſuo neſcio cui *Tai kie*, *li*, & *Ki*, *Yn*, & *Yam* fortuitis ſcilicet influxibus, aliiſque non tam rerum quàm litterarum vocumque monſtris, quarum ſignificata confinxerunt ipſi , erroribus quidem ſuis , & atheiſmo accommodata ; ſed profecto ab omni ſpecie veri, necnon à mente Majorum ſuorum tam aliena, ut exiſtimem, Priſcis illis Sapientibus nec per ſomnium quidem tam ridicula depravatæ poſteritatis ſuæ figmenta & ſomnia in mentem aliquando venire potuiſſe.

Et quiſpiam erit, qui hominibus hujuſcemodi tribuendum aliquid eſſe putet ? qui , fidem dari oportere , qui ſtare nos velit eorum ſententiis & interpretatione ? At, inquient, ſi eos in Europa noſtrâ verſari contingeret, & de Germano ſenſu Bibliorum dubium aliquod aut controverſiam ſuboriri ; utique ſtarent ipſi, non ſuâ, ſed noſtrâ Europæorum hominum, maximè quidem SS. Patrum ſententia & interpretatione : cur ergò nos viciſſim , qui in China verſamur, non audiamus & ſequamur ipſos.

Itane verò ? lucis & tenebrarum, fidei perfidiæque, veritatis ac mendacii par jus, parem esse rationem contendas ? Audirent Europæos ipsi. Quidni audirent ? Discipuli Magistros ; Doctos indocti ; Philosophos ii, qui nec rudimenta quidem Philosophiæ norunt ; Gentiles & Athei Christianos ; improbi Sanctos ; ficti ac mendaces eos, quibus nihil tam cordi esse solet, quàm veritas & fides ; densissimis ignorantiæ suæ tenebris involuti, eos, qui à Sole justitiæ illustrati Solis instar refulgent in perpetuas æternitates ; denique, ut verbo complectar omnia, Athei Sinæ Sanctos Europæos. Ubinam, vel in Sinis, vel usquam terrarum, illa quæ in Orbe Christiano tantoperè semper viguit sententiarum animorumque concordia ? Ubi illa tam constans, & ab ipsis mundi exordiis tam immutata Sanctorum Philosophia, sapientiaque verè cælestis, lumini rectæ rationis adeo conformis ? Ubi denique doctrina illa tam illustri tot Magistrorum sanctitate, tot Sanctorum Martyrum constantiâ, tot item prodigiis, & tam præsenti ope Supremi Numinis, ac tot cœli terræque testimoniis confirmata ? Haudquaquam igitur æqua postulatio videri potest, ut eos audiamus & sequamur Europæi in China ; qui in Europa si degant audire vicissim nos velint ac sequi.

Ergòne, inquient, floccifaciemus Interpretes omninò omnes ? Neque eò sanè nos provehi necesse erit. Etenim quosnam dicemus esse primos omnium, primæque authoritatis Interpretes, & quos adeo potissimum sequi nos oporteat ? Nonne (siquidem agamus de *Confucii* libris) doctissimus ille *çemcius* Interpres censeri in primis poterit, quando is Magistri sui librum *Ta hio* explanavit ? Nonne item nomen hoc tribui potest *çu su* scriptori acutissimo, quando is Avi sui *Confucii* præcipuum hoc opus de medio constanter tenendo est interpretatus ? Nonne similiter alii discipulorum, Interpretes quoque censendi erunt, quando libros *Lun yu* commentariis suis illustrarunt ? Quid ? Quod & ipse *Confucius*, atque *Memcius* Interpretes vocari poterunt, utpote quorum hæc præcipua laus fuit, quod Priscorum libros cum fide interpretati sunt. At enim ; tam horum, quàm illorum Commentarii vim textûs & authoritatem deinde obtinuerunt. Utique obtinuerunt. Sed an idcirco Interpretes esse desierunt ? Porrò hos Interpretes adeo non parvi pendimus, ut vehementer etiam veneremur, & ne latum quidem unguem ab eorumdem sententiâ discedamus. Sed erit hic fortasè qui rursum quærat : Priscos illos Interpretes vestros ecquis exponit vobis ? Ab hoc ego vicissim percunctor : novos illos Interpretes tuos (ne dicam vitiatores) ecquis exponit tibi ? Num alii rursùs Interpretes, aliique ? Non opinor. Sicut ergo tu tuos per te ipse, ita & nos nostros intelligere conamur per nos ipsi.

Sed ne quis existimet, oportere nos abjicere prorsus Interpretes

omnes poſteriorum temporum, extant ſanè præcipui nominis & dignitatis Doctores *Cham kiu Chim*, *Kieu kium xan*, *Cham tum ço*, aliique, qui, cum ſuſceperint explanandum Priſcorum textum, utique non poſſunt, neque verò audent, rem luce meridianâ clariorem non candidè ſimpliciterque exponere, eſto, ſint illi Atheiſmi Principiis imbuti, & quid obſtat nos ipſorum etiam teſtimonia afferre, tametſi alibi ſibi contradicant, & pravas etiam ſubinde permiſceant opiniones, cum videamus & gentium Apoſtolum, & primos Eccleſiæ Patres, vanorum Poëtarum, Sybillarum, & aliorum Ethnicorum monumentis, & teſtimoniis uſos, & quodammodo è luto ipſorum & ſordibus gemmas, aut è tenebris lucida quædam intervalla, ſeu ſcintillas intermicantes ab authore naturæ, mentibus hominum inſitas collegiſſe, ut ad primævam æterni luminis cognitionem gentes adducerent. Verumtamen eſto, floccifaciamus omnes & maximè modernos Interpretes: Profectò non aliud faciemus, quàm quod exemplo ſuo primi Patres, & conſilio ſuo Chriſtiani Doctores, ac Sinæ, faciendum eſſe docuerunt: Quod ſi horum ſententiæ, & authoritati nondum acquieſcas, vide quid dicam: Quod ſanctiſſimi quique Viri feciſſent, ſi contigiſſet eos in has Regiones venire propagandæ Religionis cauſa, hoc ipſum & nos faciemus; ubi neglectis Interpretibus atheis, uni Priſcorum textui, ſententiæque ſaniorum Interpretum adhærebimus.

Declarare rem juvat: ejus autem declarandæ gratiâ liceat nobis pauliſper ſacra cum profanis conferre. Faciamus ergò (liberæ ſunt enim cogitationes) Divos Ambroſium & Auguſtinum, Baſilium quoque & Chryſoſtomum profectos olim fuiſſe in Judæam, vel Ægyptum, & eo quidem conſilio profectos, ut Hebræis fidem in Chriſtum, uti verum Meſſiam & Salvatorem Mundi, perſuaderent: Patres autem illos iviſſe quidem litteris ſuis, Græcis, inquam & Latinis præclarè excultos; ſed Hebraïcæ linguæ prorſùs ignaros: Faciamus item ſolâ Hebræorum linguâ, quidquid ſacri & divini eſt, contineri. Quid exiſtimamus viros illos, qui non minus prudentiâ quàm ſanctitate vitæ conſpicui erant, fuiſſe facturos? An fortè deſperato ſucceſſu mox eo, unde venerant, reverſuros? At enim tam inſignis levitas & inconſtantia cadere non poterat in viros tantos. An ergò Rabbinos Judæorum, & Legiſperitos de germano ſenſu textûs Hebraïci fuiſſe conſulturos, & quidquid hi vel affirmaſſent, vel negaſſent pro vero habituros? dici hoc profectò non poteſt. Quid enim? Ignorabant fortaſſè Sapientes viri illi, perfidos homines & in errore ſuo tam obſtinatos, ad hæc ſuperbos, & contemptores Chriſtianæ Religionis interpretaturos omnia in ſententiam ſuam; vim quoque facturos eſſe textui, & dolis atque mendaciis, quando aliter non poſſent, errori ſuo conſulturos? Satius enim verò

fuerat nunquam suscipere certamen ejusmodi, quàm pro arbitrio & voluntate perfidorum hostium haudquaquam auspicatò suscipere. Quid enim aliud hoc erat, quàm se pariter, Christumque ipsum, & sanctissimam Religionem nostram ludibrio adversariorum exponere? quid, inquam, aliud agere poterant, si Judæos ipsos in errore suo obfirmare voluissent, quam hac de adventu Messiæ controversiâ illis uti magistris interpretibus sacrarum Paginarum? Quid hîc igitur facto est opus, dicet aliquis? quid consilii tu ipse nobis suggeres? Non aliud equidem quàm, quod hîc suggeret cuivis prudenti res ipsa & ratio; quamque adeo Viri illi Sapientes ac Sancti procul dubio cepissent, si illorum temporibus casus ejusmodi incidisset: Hoc nimirum, ut quando Christi causâ patriam relinquere, tranare maria, vitam mille periculis objicere non dubitarunt, non recusent in ejusdem Christi gratiam Hebraïcæ linguæ, litterisque perdiscendis operam dare, & quamvis necesse fuerit cum Sancto Hieronymo in solitudinem quamdam abdi, ibique per annos tres quatuorve studiis haudquaquam jucundis operam dare, alacri tamen fortique animo id præstent, maximâ rei utilitate simul ac necessitate semper ante oculos positâ.

Ubi verò linguæ peritiam assecuti fuerint, tum ipsi per se textus Hebraïcos expendere aggrediantur, & sacras illas Paginas indubitatæ veritatis Magistras nocturnâ versare manu, versare diurnâ: In quibus si quid obscuri dubiive adhuc offenderint, non dubitent Hebræos ipsos consulere; eos potissimum qui Christianis sacris jam sint initiati, vel, si horum nulla sit copia, tum eos in primis audiant, qui vitæ integritate cæteros videantur antecellere, & à mendaciis fallaciisque magis esse alieni; alios verò, quos perversos obstinatosque esse constet, quamvis docti sint; & maximâ authoritate apud suos polleant, nihil tamen morentur, nequaquam audiant. Ubi autem de verò germanoque sensu textûs Hebraïci tandem ipsis constiterit, in arenam descendant cum Rabbinis ipsis congrediantur, fallaces & aberrantes eorumdem sententias & interpretationes refellant, ac denique ex illustrioribus Prophetarum testimoniis Humanæ Redemptionis opus jam perfectum fuisse animosè demonstrent. Quæro hîc igitur à candido Lectore, num quæ alia, præter hanc unam, suppeteret via Hebræis Christum annunciandi? Num quod aliud consilium supra memorati Doctores capessere potuissent? Hieronymus certè quidem magnum illud Orbis Christiani lumen, non aliam viam tenuit: quo autem operæ suæ pretio, quo successu laboris & fructu, jam terræ omnes, omniaque sæcula testantur.

Perdiscere ergo litteras ac linguam Hebraïcam Hieronymus dalmata quondam potuit; & deinde obstinatam gentem domesticis

oraculis ac testimoniis convincere: Sinarum verò litteras & linguam tam arduo in loco positam esse arbitrabimur, aut tam contractam esse divinæ erga nos munificentiæ manum hoc tempore, ut nullus ex Evangelicis Præconibus ad earum peritiam similiter queat pervenire? At profectò non ita rem habere, sed horum quoque conatibus afflare Spiritum Domini, spiritum, inquam, illum, qui replevit olim, hodieque replet Orbem terrarum, vel inde potest intelligi, quod ex Europæis Sinicæ vineæ cultoribus extiterint aliqui tantam assecuti peritiam difficillimi idiomatis, tantam item litterarum, quamvis infinito propè sint numero, ut, nisi eos os oculique Europæi prodidissent, perspicaciores quosque Sinensium, Sinenses esse crediti, fallere potuissent. Cur ergo qui tantum facultatis nati sint, & tam præsentem Numinis opem sentiant non patiamur aliquid moliri per se, per se adire fontes ipsos Sapientiæ Sinicæ, relictis scilicet posteriorum Interpretum rivulis, seu lacunis potiùs haudquaquam sinceris & puris, sed plerumque vel idololatriâ, vel atheismo vitiatis?

Certè gravissimorum Doctorum Sinensium, Pauli, inquam, Michaëlis, Leonis, Philippi, Matthæi, Lucæ, aliorumque, uniformis & constans hæc fuit sententia: Nullam Civium suorum, qui Priscos libros commentati sunt, ab Evangelii Præconibus habendam rationem; sed uni Priscorum textui esse inhærendum; de hoc uno laborandum, in quo, si quæ minùs clara ostenderint, sperari posse haud defuturos ex Sinis ipsis, etiam non Christianis, Viros primæ eruditionis & authoritatis, qui difficiliores locos cum fide nobis explanent. Intelligebant nimirùm homines prudentissimi evenire posse (jamque adeò in patria suâ usuvenire fatebantur, ac deplorabant) ut non tantum nobile & imperitum vulgus à Priscâ veritate rectâque Majorum doctrinâ quandoque aberret; sed illi quoque ad quos cura tuendæ veritatis ac sanæ doctrinæ spectat vel maximè, per insignam prævaricationem vitient ipsimet, ac depravent, pervertantque omnia. Quo quidem casu, quid obsecro stultius sit, quid ita magis perniciosum, quàm eos audire, qui tamen imperitis incautisque maximè videntur audiendi; & iis fidem præbere, qui fide dignissimi putantur, cùm reverà sint fide indignissimi?

De quo si quis etiamnum fortè dubitet, eat is sanè in Regiones illas, quæ in Hæreticorum potestate sunt; accipiat avidis auribus doctrinam eorum, qui ibidem pro officio suo & publicâ cum authoritate Sacras litteras interpretantur, & audiuntur incredibili cum studio & plausu à summis pariter infimisque: Turcicas item, si lubet, ditiones petat, & quandoquidem suis cujusque gentis Magistris & Interpretibus fides haberi debet, audiat venerabundus Mahometanæ sectæ Magistros, quando hi Testamentum vetus exponunt?

verumtamen ecquod operæ ſuæ pretium, qui viam hanc teneat, facturum arbitramur? quem tandem fructum relaturum eſſe laboris ſui? ut homines ab erroribus ſuis ad Evangelicam veritatem traducat? Non aliud profectò, quàm ut obfirmatiores in erroribus ſuis veritatis hoſtes relinquat: atque utinam non ipſemet imbutus perniciosis Mahometiſmi principiis vel dogmatis hæreticorum, &c., ſi in Chinam quoque veniſſe contigerit, Atheiſmi, & Idololatriæ toxico afflatus ad ſuos revertatur!

Ex quibus omnibus æquus rerum Judex conſtituat, ecquod tandem Viri prudentis officium ſit, maximè quidem illius, qui Legis Evangelicæ promulgandæ causâ in remotiores terras proficiſcatur: nimirum, ubi is pervenerit in eam Regionem, cujus incolas aggregare Christo deſiderat; ſi fortè gens iſta monumenta quædam litterarum & ſapientiæ habeat à Majoribus ſuis accepta, non illa præcipiti cœcove judicio, vel damnet illicò, vel illicò probet: ſed neque eos, qui Priſcos gentis libros interpretati fuerint, ſive alienigenæ ſint, ſive indigenæ, temerè condemnet, approbetve. Vitatis extremis mediam prudens inſiſtat viam; atque adeò imploratâ ope ſupremi Numinis, primùm quidem dat operam, ut linguam gentis ac litteras accuratè perdiſcat: tum deinde libros quos illic in majori pretio eſſe cognoverit, necnon interpretationes librorum pervolvat aſſiduè, & iterum iterumque examinet atque expendat; ſtudioſiſſimè interim explorans, an conſtet ſibi priſci textûs ſinceritas atque veritas, an è contrario vitiata ſit poſterorum vel negligentiâ, vel etiam pravitate: Rurſus an ii, qui Interpretes hîc agunt, conſtanter inſiſtant Majorum veſtigiis, an verò doctrinam illorum depravent, ac detorqueant ad errores ſuos; vel certè Principis ſui, cui, quamvis depravato, adulari velint, atque ita, authoritate ſapientiâque Priſcorum, inſaniæ tum ſuæ, tum alienæ, morumque corruptelæ patrocinentur: videat denique, an una mens & doctrina ſit omnium, an contra inter ſe, ſecumque ipſi diſſentiant ac pugnent.

In hunc modum probè cognitis perſpectiſque omnibus, ſiquidem dictis monumentis ac libris nihil ſolidi verive contineri intelligat, utique non attingat illa, neque adeò mentionem eorum faciat: At verò ſi Priſci gentis Reges, aut Magiſtri, naturâ quoque duce ac Magiſtrâ, multa ſunt aſſecuti, quæ adeò non adverſentur Evangelicæ luci ac veritati, ut etiam proſint ac faveant, & crepuſculi matutini inſtar viam Soli juſtitiæ pandere videantur; nequaquam profectò (ſi me quidem audiant) aſpernabuntur illa Præcones Evangelicæ legis: ſed utentur iis aſſiduè; adeoque cum nativo patriæ doctrinæ ſucco (qui hoc ipſo quod patrius eſt, civium palato natus eſt placere) peregrinam doctrinæ cæleſtis ambroſiam teneris Neophytorum mentibus inſtillabunt.

PARAGRAPHUS DUODECIMUS.

DE LEGE DIVINA LIBRUM EDIT in lucem P. Matthæus Riccius; quo successu, & fructu.

HIS igitur omnibus maturè coram Deo perpensis, post laborem maximè constantem & improbum, post lucubrationes diurnas nocturnasque, post repetita cum tot præcipui nominis litteratis per 20. ferè annos colloquia & disputationes, post severa librorum tum veterum, tum recentiorum examina, tandem novus ille advena ex occidente, novus ille doctrinæ novæ simul & antiquæ annuntiator Matthæus Riccius in publicam orbis Sinici lucem protulit opus de Christianâ Religione duobus constans voluminibus, cui titulus: *Tien hio xey*, id est, *cælestis Doctrinæ vera ratio*, editumque typis fuit in ipsâ Imperii aulâ imperantis *Van lie* anno 31. qui fuit periodi, seu cycli Sinici septuagesimi secundi annus 40. *Quei mao* dictus, & salutis nostræ annus 1603.

Ante omnia vero in ipso mox limine totius operis fidenter admodum declarat, quam graviter gens tota deliquerit contrà supremum cœli Numen, & Imperatorem per dogmata tam prava, per tot sectas & hæreses tam perniciosas, per tantam denique morum corruptelam: Quâ etiam de causâ tot ac tantæ calamitates, tamque miserabilis perturbatio rerum temporumque secuta sit: orditur deinde sermonem de supremo omnium Domino Creatore ac Conservatore, ejusque nominibus, proprietatibus, excellentiis divinis: Post hæc ad funiculum illum triplicem trium sectarum dissolvendum delabitur. Hîc Bonzii sua vident eludi somnia, & somniorum, mendaciorumque propè omnium fundamentum, *Metempsychosim*: Hîc sectarii *Tao* superstitiones suas, inaniaque dogmata prorsus everti: corruunt hîc principia Interpretum recentiorum familiæ *Sum* & commenta ipsorum nova, totaque Philosophia de *Tai kie* & *Li*, & *quod omnia sint unum*, ponderibus rationum & æternæ veritatis penitus opprimuntur; ipsos quin adeo in jus vocat animosus, & coram suis ipsorum majoribus, ætatis, inquam, priscæ regibus sapientibusque, ceu totidem judicibus incorruptis apparere jubet degeneres nepotes, ibi rationem dare doctrinæ suæ cujus partes omnes & antiquissima litterarum monumenta, ceu codices quosdam prisci juris severus actor examinat. Quærit in quâ tandem parte classicorum voluminum legerint aliquando sacrificare, servire, obtemperare, timere,

adorare, revereri & obsecrare illud suum *Tai kie* vel *Li*, cum tamen creberrimè legantur ista omnia fieri *Xam ti* supremo cœlorum Imperatori, qui utique juxta ipsosmet idem sit cum supremo, quem annuntiatum venit, cœlorum Domino & Gubernatore.

Quin etiam (quod mirere in extero homine inter tot litteratos exterorum contemptores, & sub illâ præsertim familiæ *Mim* longè superbissimos) audet idem Riccius, & audet in ipsâ Regiâ Pekinensi theatro orbis Sinici proferre hæc verba: *Hodiernæ ætatis litteratorum error in explanandis Priscorum libris, nullis verbis satis exprimi potest: quantum spectat ad ornatum floridæ scriptionis sunt expediti, sunt acres; sed quantum ad sensûs intelligentiam remississimi.* Concludit itaque: *Quamvis hodiernus scribendi stylus sit maximè floridus & ornatus, operum tamen & rectè factorum veritas & soliditas deest.* Porrò qui vivos omnes, & in aulâ sic unus arguebat, ab hoc mirabimur mortuos aliquot Interpretes meritissimâ censurâ fuisse castigatos?

Quia vero fidei Christianæ fundamentum est veri Dei & cognitio & fides; illam ipse jam sub nomine *Tien chu Cæli Domini* (quo sub initium uti cœpimus, cum necdum esset peritia librorum Sinicorum, & etiamnum usque in diem hodiernum conservare placuit) ac deinde postquam evolverat Priscorum libros, fidentissimè etiam nomine *Xam ti Supremi Imperatoris* Sinensibus impertiebat: ut autem periculum omne erroris, & offendiculi, omnemque ansam dubitationis & perplexitatis removeret tam ab idololatris, cum audiunt *Tien chu*, quàm ab atheopoliticis, cum audiunt *Xam ti*; consultò aliis atque aliis nominibus Deum nominat; modo cœli terræque Dominum & supremum Imperatorem, modo cœlorum supremum Regem & Gubernatorem, modo supremi Imperatoris majestatem, modo rerum omnium conditorem ac conservatorem; modo communem generis humani parentem, principium & finem, aliaque hujusmodi; denique tot tamque eximiis attributis Deum deprædicat, ut nemo, qui legerit, adeo cœcus esse possit, qui non videat irradiantem mentis oculis divinam claritatem: Plurimi interim litteratorum, qui scilicet & sæpius audierant differentem Riccium, & familiariùs ei etiam adhæserant, mirum in modum exultare, quod non ea tantùm, quæ prisci cives sui de supremo Numine, animæque immortalitate censuerunt, sed illustriora quædam & nunquam sibi vel audita, vel etiam cogitata de supremâ illa majestate discerent: uti quod de nihilo crearit omnia, de creationis ordine, Angelorum lapsu, primo homine, aliaque hujusmodi, quæ nobis æterna veritas revelavit: Magnum insuper ex una re suavissimæ consolationis fructum percipiebant, quod intelligerent divinam clementiam non videri fuisse semper aversam à gente sua, sed Priscos illos cives suos ac pios Patres salutifero quodam veritatis lumine fuisse

fuiſſe colluſtratos, & priſcam ætatem illam, ſublatis quibuſdam nævis ac nebulis, ſalvam integramque per aliquot ſæcula, uti piè credebant, permanſiſſe.

Quæret hîc curioſus Lector, quo ſucceſſu fructuve opus hoc Matthæi noſtri prodierit in lucem? Reſpondeo prorſus admirabili, & ſecundum rationes humanas nunquam ſperato. Europæus certè, cui penitus perſpecta ſit hæc China, quid conſtitutiones ac leges circa Religionem hîc ferant, quanta litteratorum tunc temporis eſſet authoritas, quantus rerum, quæ ab exteris proficiſcebantur, & ipſorummet exterorum paſſim contemptus, quantus horror cujuſcumque peregrinæ legis, aut novitatis præſertim invectæ ab extero ſine ullâ facultate, vel authoritate publicâ (neque enim more legati venit Riccius, ſed ut perſona privata, ſuis tamen inſtructus munuſculis, nec venit accitus aut invitatus, uti ſectatores ac magiſtri ſuperſtitionis Indicæ quondam venêre) hæc, inquam, omnia ſi maturè conſideret Europæus, non poteſt non agnoſcere, ac profiteri digitum Dei fuiſſe hoc in opere, operiſque ſucceſſu, quodque Riccio ingredienti promiſerat Dominus *Pekini propitium ſe fore*, utique pro votis, & ſupra ipſa vota fuiſſe perfectum.

Et ut noſtræ Societatis teſtimonia omittam, multorum inſtar ſufficiat unicum R. P. Fr. Dominici Sarpetri è S. Ordine Prædicatorum religioſiſſimi viri, qui per 30. ferè annos in Sina commoratus, litterarum Sinenſium peritus imprimis & doctrinâ, virtute, Religioſaq; obſervantiâ planè fuit eximius. Hic itaque in iis litteris, quas dedit ex Metropoli Cantonienſi noſtroque exulum pro fide domicilio, ad S. Congregationem de propaganda fide, & Reverendiſſimum ſuum Generalem, poſtquàm ſanctè profeſſus eſt, ſe nullius gratia, perſuaſione, vel precibus, ſed uno veritatis amore impulſum ſcribere, ſic ait: *De hoc libro* (Matthæi ſcilicet Riccii) *quem ſæpè attente legi, teſtor mihi crebrò veniſſe in mentem, quod dictus liber opus eſſet ejuſmodi, ut ſine revelatione divinâ, aut alio ſpeciali Dei auxilio non potuerit ab authore perfici. In quorum fidem manu mea ſubſcripſi nonâ Maii 1667. in Metropoli* Quam-cheu *Provinciæ* Quam-tum.

DOMINICUS MARIA SARPETRUS.

Equidem, nihil hîc ut dicam de favore ſtudioque graviſſimorum Doctorum Pauli, Leonis, Michaëlis, Petri, Philippi, Ignatii, Thomæ, Matthæi, aliorumque; ſimul atque diſſeminatus fuit liber, primum quidem per manus tot virorum litteris & dignitate illuſtrium, qui degebant in aula, deinde verò per cæteras Imperii Provincias, Urbes & Oppida, tantam excitavit in animis fermè omnium admirationem, æſtimationem, reverentiamque ſacroſanctæ Legis, ac nominis Europæi, ut nihil frequentius, ubi de lege noſtra ſermo eſt, hodieque audiatur, quam *Li Mateo*, id eſt *Riccius Matthæus*, primus

illius in aula annunciator: quin imò nomen hoc & adventus tanti viri in Chinam jam in Urbium Imperii memoratur annalibus, & postquam is anno, ab operis editione septimo, in Regia Pekinensi diem obiit, attributa illi fuit portio non exigua Pekinensis agri ad honorificam sepulturam, idque jussu ipsiusmet Imperatoris atque diplomate.

Jactis itaque rei Christianæ fundamentis in hunc modum, protinus alii Sociorum successu tam fausto, & exemplo tam illustri provocati, alacritate magna accinxerunt sese ad cœptam ædificii Christiani molem, propitio semper Numine, altiùs altiusque educendam: & ad libros quidem quod attinet (ut alios ejusdem Riccii nunc prætermittam, in quibus ipse de vanitate rerum humanarum, de morte, de æternitate philosophatur) imprimis Didacus Pantoja, Matthæi Socius in aula individuus, quod intelligeret animi vitia & peccata molli superbæque genti maximo esse impedimento capessendæ Religionis (præter paraphrasim in Symbolum 12. Apostolorum) consultò scripsit septem volumina de septem peccatis capitalibus, oppositisque septem virtutibus, ea quidem eruditionis, & eloquentiæ Sinicæ, sapientiæque laude, ut plausum retulerit propè parem cum Riccio, fructumque non minorem ipso plausu referret, si non ageret radices tam altas inveterata peccandi consuetudo, planè ut necessarium esse videatur brachium excelsi & potentius aliquod auxilium divinæ gratiæ ad Sinas è veterno cœnoque vitiorum, non sine violentia quadam salutari, excitandos.

Et hæc quidem duo opera sanè præstantia Sociorum alii atque alii per varias dispersi Provincias typis Sinicis identidem excuderunt. Julius vero Aleni hortatu litteratorum Australium vitam quoque Riccii, & res gestas Sinicè conscriptas unà vulgare non dubitavit ac gloriæ divinæ æmulator plurimos & ipse libros edidit, quibus partim impia Novatorum dogmata, & interpretationes adulterinas egregiè confutat, libro cui titulus: *Van ve chin yven, rerum omnium vera origo*, partim etiam enarrat res gestas Christi Salvatoris nostri Virginisque Deiparæ & de Sacramentis Baptismi, Pœnitentiæ, sanctissimo Missæ Sacrificio aliisque Religionis nostræ mysteriis nascentem Ecclesiam Provinciæ *Fo Kien* diligenter edocet, ea quidem cum fama virtutis ac sapientiæ, ut litteratos inter passim audiret *Si lai cum çu Occidentis advena Confucius*, alter scilicet; adeoque viri maximè illustres, atque inter hos *Ye* Colaus quamvis Ethnicus, sed Riccio pridem in aulâ notus, honori sibi duxerint nomen & sigillum suum cum Procemiali panegyri, libris ejus adscribere, quod ipsum etiam tot alii litteris & dignitate præstantes viri ad Riccii, aliorumque Sociorum libros factitare sibi honori ducebant, quo deinde factum, ut ad maximam nominis Christiani commendationem, &

Atheopoliticorum confuſionem, duo volumina edita fuerint, quibus ſolæ panegyres proœmiales à Colais viriſque primatibus, noſtrorum libris præfixæ, ſimul collectæ continentur; ut nihil jam dicam de tot illuſtribus elogiis & titulis, quos auratis & trabalibus litteris inſculptos paſſim erat cernere appenſos domibus & Eccleſiis noſtris. Porrò quanta Deus incrementa dederit Julio Aleni, vel hinc poteſt eſſe perſpicuum, quod unus ipſe in octo urbibus Metropolitanis Provinciæ modò memoratæ (ne de oppidis agam ſecundariis) octo fundarit Eccleſias, adeoque in Chinâ Meridionali Chriſti Nomen, ac fides longè latèque propagaretur.

Quamquam par omninò laus alteri quoque eſt tribuenda, cui nomen Alphonſus Vagnoni, qui & ipſe veſtigiis inſiſtens Riccii Chinæ Septentrionali Chriſtum annunciabat eo quidem ſucceſſu, ut Eccleſias fundarit omnino 40. variis in Urbibus & Oppidis, *Han* Colao patrocinante: Adhæc complura inſtituerit ſodalitia hominum etiam litteratorum ad communes Chriſtianæ virtutis ac Religionis exercitationes; libros denique vulgarit non Chriſtianis modo, ſed Ethnicis quoque perquam utiles, qui multis voluminibus continentur. Ad extremum, quæcumque meſſes animorum, quicumque fructus divinæ gloriæ adhuc collecti ſunt ex hoc agro Sinenſi, dedicata ſcilicet Deo tot Templa, coacti cœtus fidelium, correcti mores depravati, pernicioſa vanitas ſuperſtitionum patefacta, librorum ingens copia, & in omni propè doctrinæ genere vulgata, & ad eas quoque delata regiones, ad quas pertingere necdum potuerunt pedes Evangelizantium, quamvis veloces, & indefeſſi, propterea quod illorum paucitas haudquaquam ſufficiat incolis Imperii longè vaſtiſſimi propè innumeris; hæc, inquam, omnia cum divinę potiſſimum bonitati ſapientiæque referri debeant accepta, tum etiam Riccio noſtro, cujus virtus ac prudentia Deo tam feliciter hîc famulata eſt, ſuæ debentur gratiæ, ſua laus eſt tribuenda.

Tametſi verò aliquot pòſt mortem ipſius annis malus dæmon tabeſcens invidia propter ſucceſſus adeò ſecundos, primam contrà nos neophytoſque noſtros perſecutionem anno 1615. excitarit; paucis tamen pòſt annis deferbuit tempeſtas illa, patrocinantibus more ſuo innocentiæ Chriſtianæ Doctoribus tam Ethnicis quam Chriſtianis, quorum conſilio & operâ libelli ſupplices privatim & palàm oblati ſunt ſuo noſtroque nomine ſupremis magiſtratibus, offerendi deinde per hos Imperatori, quibus & exponebatur ingreſſus Matthæi Riccii, & quanta vulgò tunc fuiſſet virtutis ejus ſapientięque laus & approbatio; ſimul etiam tradebatur ſumma doctrinæ Chriſtianæ, quæ in colendo uno Deo & diligendo proximo tota conſiſtat; quæ quidem duo capita de induſtriâ proponebantur verbis appoſitiſſimis, quæ ex textibus ipſorum pervetuſtis deprompſerant. Et

quamvis libelli isti malevolorum quorumdam improbitate, tum quidem supprimerentur, credi tamen vix potest quantam vim facerent in animis virorum cordatorum, sic ut nequaquam esset communis quędam omnium contrà legem divinam conspiratio, sed unius alteriusve tantum Atheopolitici, aut idololatræ, aut etiam invidi gloriæ & sapientiæ Europçæ. Fuit cùm octodecim libelli supplices contrà legem Christi oblati sunt postremo familiæ pręcedentis Imperatori, qui omnes rejecit, castigato etiam eo qui pertinaciter illos offerebat, & ad gradum dignitatis inferiorem dejecto, majori quoque pœnâ mulctando, nisi (uti prudens Imperator renuntiari jussit P. Joanni Adamo Schall) res ageretur hominum exterorum, quos animadversio gravior in indigenam, vocare posset in magnam apud suos invidiam.

Et verò longo jam usu & experientiâ compertum est, ea quæ maximè offendunt & irritant animos Sinensium non tam esse fidei Christianæ leges & instituta; quam quod omnes sectę (etiam litteratorum ętatis hujus) damnentur ab una Religione Christiana. Carpunt etiam ceremonias quasdam & ritus, necnon cœtus qui coguntur virorum ac pręcipuè fœminarum, licet non eodem loco & tempore cogantur: Displicet etiam exterorum hominum variis in Provinciis sedem figentium frequentia, & apud sectatores suos atque discipulos auctoritas, & apud Ethnicos etiam Magistratus gratia singularis: quod ipsum rursus per hos ultimos annos quando imperante Tartaro longè sęvior contrà nos coorta fuit procella, experiendo, vel maximè didicimus: Vocati namque sumus in suspicionem rebellionis & damnati Religionis falsæ ac depravatæ, & ubi tandem miserante Deo calumniæ impiorum patefactę sunt, & innocentia integritasque Christianę Religionis in solemnibus Regni comitiis juridicè declarata, vulgataque per omnes Provincias edictis Regiis, tanta tamen insedit cura & formido dominatori Tartaro (quem sua hîc paucitas tuta cogit timere omnia) ut postquam Imperator ipse inusitata cum significatione honoris ac benevolentiæ Societatis nostrę Sacerdotes, qui in aulâ degunt, Christiano ritu & pristinâ ferè cum libertate vivere permisisset; idem reliquis mox Sociorum ad pristinas sedes revocatis tacitam quamdam libertatem concesserit, approbationemque legis divinæ, quando anno 1675. 12. Julii ipsemet Imperator in Templum nostrum & Ædes digrediens manu & penicillo Regio binas exaravit trabales litteras *Kim tien*, id est, *reverere cœlum*, sive, quod idem apud ipsos est, *reverere cœli Dominum*, quæ quidem litteræ sigillo Regio munitæ, seu potius exemplaria trium ordinum Ecclesiis Ædibusve pręfixę mirum quantam fidei Christianæ, ejusque pręconibus authoritatem, etiam per secutura sæcula concilient.

Ex quibus

CONCLUSIO.

ATQUE hîc tandem finis ſit declarationis noſtræ Procœmialis, ſi tamen & moles operis, & argumentum nomen hoc admittat quando dici poteſt diſtinctus eſſe Liber. In quo videmur, haud ſatis memores fuiſſe Europæis hominibus nos ſcribere, quibus equidem utpote ſapientibus, quamvis pauca, ſufficiebant: quamquam & ignoſcent, uti ſpero, pro benevolentia ſua prolixitati noſtræ, dum conſiderabunt, eundum nobis fuiſſe per ætates bis mille annorum eoque amplius, & haudquaquam levis momenti eſſe quod agitur, quando id agitur, ut priſca ætas omnis adeo numeroſæ cultęque nationis ab execrabilis atheiſmi ſuſpicione vindicetur. Acceſſit illa quoque ratio, quod in illorum potiſſimum gratiam hæc ſcribantur, qui huc aliquando venturi ſunt annuntiandæ veritatis causâ, quos equidem nolimus, tali imbutos ſuſpicione huc venire: prętęrquam enim quod à vero ſit aliena, hoc inſuper trahit incommodi, quod exarmet Chriſti militem prorſus appoſito validoque telo, quo poſſit feliciter ſanè, vel cultores falſorum Numinum, vel nullius cultores Numinis aggredi, atque eodem, Chriſto ſemper duce & auſpice, expugnare.

Ad hæc placuit perſequi res noſtrates ſimul & Sinicas narrando, explanando, controvertendo: Narramus enim primos conatus & induſtrias illorum, qui lucem Evangelicam in haſce terras intulerunt: Agimus de ſcientiâ gentis & morali & politica: Recenſemus libros Claſſicos & præcipua quæque litterarum monumenta, tam vetera, quam nova, ſectas item partim patrias partim exteras, ſed jam inquilinas, commemoramus: Philoſophiam quoque naturalem, quadantenus explanamus ex *Ye kim*, ſive libro mutationum vetuſtiſſimo, quæ omnia perſpicacibus Europæorum ingeniis diſcutienda relinquimus: Ad extremum copiosè diſputamus cujuſmodi rerum omnium principium conſtituerint ætatis, tum Priſcæ, tum poſterioris litterati; quî ſcilicet cognoverint aliquando verum Numen, quo id nomine ſignificarint, quamdiu hæc notitia veraque Religio viguiſſe cenſeri queat. Et quamquam ex ſerie temporum videatur inferri probabiliter poſſe, eam in Sinâ perduraſſe ad tempora *Yeu vam* tertiæ Familiæ *Cheu* Principis duodecimi, ducentis circiter annis ante natum *Confucium*, ante Chriſtum vero annis ferè octingentis; nolumus tamen ex hoc ſtatuere fundamentum certum & evidens opinionis noſtræ, ſed relinquimus ſub judice Europæo totam diſſertationem. Sufficiat hîc nobis oſtendiſſe, ex temporibus diluvio proximis (ſive ea juxta 70. Interpretes, ſive juxta vulgatam computaveris) primos Sinas habuiſſe veri Dei notitiam, & eam ſub nomine *Xam ti Supremi Imperatoris*, aut etiam *Tien* ſive *cœli* habuiſſe.

Ad interpretem verò *Confucii*, seu Scientiæ Sinicæ quod attinet, est is *Cham Kiu Chim* oriundus è civitate *Kim lim*, quæ subest urbi *Kim cheu* Provinciæ *Hu quam.* Interpres nulli reliquorum, vel ubertate sermonis & copiâ, vel styli claritate secundus, quem proinde Imperator *Van lie* decennis, ut Tutorem & Magistrum & ut primum Imperii Ministrum adeo coluit & veneratus est, ut ægrotantem inviseret, eique potionem medicam à se paratam tanquam Magistro discipulus Imperator porrigeret. Post mortem quoque posthumo titulo *ven chum*, hoc est, *viri litteris & fide præstantis* eundem honoravit, delegans præcipuæ notæ Mandarinum, qui ex aulâ, ubi obierat, defuncti corpus in patrium sepulchrum in Provin. *Hu quam* cum pompâ reduceret; Verumtamen secundo post obitum anno (qui fuit *Van lie* Imperantis duodecimus) ab æmulis graviter accusatus; ipse cum posteris dignitatibus & titulis, Imperatoris decreto exutus, fortunis etiam omnibus fisco Regio addictis.

Cum verò à Senatu censeretur ad ejus memoriam penitus extinguendam, etiam libros & commentarios flammis abolendos, renuit Imperator dicens: *Non peccarunt libri; quorsum igitur adeo proficui, & innoxii pereant?* Cur autem nobis eum potissimum Interpretem præ reliquis seligere placuit, in causâ fuit, quod omnium manibus ejus commentarii terantur & præconiis maximè celebrentur: & quamvis idem recentiores inter, propè sit omnium recentissimus, minus tamen videtur tribuisse chymericis aliorum novitatibus, dignus vel ob hanc causam quem nos sequamur imprimis. Stylum verò ejusdem non rarò luxuriantem in gratiam juventutis Sinicæ, nos in Europæorum gratiam identidem castigavimus: Neque sic tamen effugere poterimus, ut autumo, censuram prolixitatis, haud injuriâ quidem carpendæ, si quidem scriberemus ista non tam in usum Missionis Sinicæ, quam ad oblectamentum Europæ fastidiosæ: quamquam neque hîc deerunt sua fastidiorum remedia ex pervetustis ipsorum libris ac monumentis hinc inde studiosè deprompta; necnon annalium gentis hujus, quos operi adjicere placuit, Chronologica & Genealogica Tabula. Vale & Deo Opt. Max. Sinam commenda, quæ, sive spectes ejus magnitudinem gentisque multitudinem, sive morum ac indolis maturitatem, & præstantia ab Authore Naturæ iis indita lumina, non indigna fortè videbitur, ad cujus conversionem & salutem æternam promovendam, tota sese impendat & superimpendat Europa.

PHILIPPUS COUPLET Societatis JESU
Sinensis Missionis in Urbem Procurator.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.